

DOOR WOORD EN BEELD GEVORMD

Een onderzoek naar de beeldvorming in Nederlandse geïllustreerde tijdschriften over de Spaanse Burgeroorlog



Anne van Straten (312472) anne1984@msn.com

Eveline de Vries (307710) je_devries@hotmail.com

Erasmus Universiteit Rotterdam / Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen

Master Media en Journalistiek / Media en Maatschappij

Masterthesis onder begeleiding van Prof. drs. F. Gierstberg

Tweede lezer: Prof. dr. H. Beunders

20 augustus 2009

¡No pasarán!

- Communiste Dolores Ibárruri Gómez, ¡No pasarán!-toespraak, 18 juli 1936

Voorwoord

Zeventig jaar na het einde van de Spaanse Burgeroorlog opent het International Center of Photography in New York in maart 2009 een tentoonstelling over twee belangrijke fotografen die de Spaanse Burgeroorlog hebben vastgelegd: Robert Capa en Gerda Taro. In oktober 2009 doet deze tentoonstelling Nederland aan.

Dankzij bovenstaande tentoonstelling kwam het onderwerp van deze scriptie voor het eerst onder onze aandacht. Frits Gierstberg, bijzonder hoogleraar fotografie en Hoofd Tentoonstellingen van het Nederlands Fotomuseum, droeg het onderwerp voor tijdens de voorlichtingsmiddag voor de masterscriptie. De eerste aanzet voor deze scriptie was gegeven.

Voor u ligt dan ook het eindwerk van onze universitaire carrière. De afgelopen maanden hebben wij vol enthousiasme gewerkt aan deze scriptie. Het onderwerp is een combinatie van twee werkvelden; geschiedenis en media. Hierdoor sloot het perfect aan op zowel onze studie, als onze persoonlijke interesse. Gedurende het onderzoek hebben we te maken gehad met veel verschillende personen en instellingen, waarvan de meesten ons hartelijk te woord stonden en hulp boden. Via deze weg willen wij onze dank betuigen aan de vriendelijke dames van het Rotterdamsch Leeskabinet, medewerkers van Spaarnestad Photo in Haarlem en van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, drs. Zweers voor persoonlijke uitleg over zijn onderzoeksmethode en prof. dr. Beunders als tweede lezer. Ten slotte willen we prof. drs. Frits Gierstberg bedanken voor zijn kritische blik.

Anne van Straten
Eveline de Vries

Augustus 2009

Inhoudsopgave

Inleiding	7
H1: Spaanse Burgeroorlog	9
1.1. Politieke geschiedenis 1808-1931	9
1.2. Tweede Republiek 1931-1936	10
1.2.1. Politieke partijen, groeperingen en organisaties	11
1.3. Spaanse Burgeroorlog 1936-1939	12
1.3.1. Begin burgeroorlog, 18 juli 1936	13
1.3.2. Bombardement op Guernica, 26 april 1937	14
1.3.3. Einde burgeroorlog, 1 april 1939	14
H2: Historisch kader	15
2.1. Ontwikkeling oorlogsfotografie	15
2.1.1. Mexicaanse oorlog	15
2.1.2. Amerikaanse Burgeroorlog	16
2.1.3. Eerste Wereldoorlog	16
2.1.4. Spaanse Burgeroorlog	16
2.1.5. Censuur en propaganda	17
2.2. Nederland en fotojournalistiek	18
2.3. Verzuiling in Nederland	19
2.4. Diplomatiek Nederland en de Spaanse Burgeroorlog	20
2.4.1 Invloed Duitsland op de Nederlandse pers	21
2.5. Geïllustreerde tijdschriften	22
2.5.1. Geschiedenis geïllustreerd tijdschrift	22
2.5.2. Katholieke Illustratie	24
2.5.3. De Spiegel	24
2.5.4. Wereldkroniek	24
2.5.5. Wij	25
H3: Theoretisch kader	26
3.1. Beeldvorming	26
3.1.1. Beeldvorming en cultuur	26
3.1.2. Beeldvorming en media	27
3.2. Beeldanalyse	28
3.2.1. Interpretatie beeld	28
3.3. Tekstanalyse	30
3.4. Relatie tekst en beeld	31
H4: Onderzoeksopzet	32
4.1. Operationalisatie	32
4.2. Onderzoeksvragen	35
4.3. Verantwoording	35
4.3.1. Onderzoekperiode	35
4.3.2. Onderzoeksmateriaal	36
4.4. Onderzoeksmethoden	37
4.4.1. Kwantitatief onderzoek	34
4.4.2. Kwalitatief onderzoek	41

4.5. Verwerking gegevens	42
H5: Resultaten kwantitatief onderzoek	43
5.1. Rechte tellingen	43
5.1.1. Aantal beelden	43
5.1.2. Publicatiedatum	48
5.1.3. Positie pagina	48
5.1.4. Paginanummer	49
5.1.5. Formaat	50
5.1.6. Herkomst	51
5.1.7. Soort	51
5.2. Inhoudelijke tellingen	52
5.2.1. Onderwerp beeld	52
5.2.2. Teneur beeld	54
5.2.3. Teneur combinatie tekst en beeld	54
5.2.4. Partij	54
5.3. Combinatie statistische gegevens	57
5.3.1. Onderwerp en teneur beeld	57
5.3.2. Onderwerp en formaat	58
5.3.3. Formaat en teneur beeld	59
5.3.4. Teneur beeld en jaar en maand van publicatie	60
5.4. Deelconclusie kwantitatief onderzoek	60
5.4.1. Rechte tellingen	60
5.4.2. Inhoudelijke tellingen	62
5.4.3. Combinatie statistische gegevens	64
H6: Resultaten kwalitatief onderzoek	65
6.1. Eerste periode	65
6.1.1. Katholieke Illustratie	65
6.1.2. De Spiegel	70
6.1.3. Wereldkroniek	72
6.1.4. Wij	78
6.2. Tweede periode	94
6.2.1. Katholieke Illustratie	95
6.2.2. De Spiegel	98
6.2.3. Wereldkroniek	100
6.2.4. Wij	105
6.3. Derde periode	116
6.3.1. Katholieke Illustratie	116
6.3.2. De Spiegel	118
6.3.3. Wij	119
6.4. Vierde periode	127
6.4.1. Katholieke Illustratie	127
6.4.2. De Spiegel	129
6.5. Deelconclusie kwalitatief onderzoek	131
6.5.1. Katholieke Illustratie	131
6.5.2. De Spiegel	132
6.5.3. Wereldkroniek	133
6.5.4. Wij	133

H7: Beantwoording deelvragen	135
7.1. Deelvraag 1	135
7.2. Deelvraag 2	136
7.3. Deelvraag 3	139
H8: Conclusie	140
8.1. Beantwoording hoofdvraag	140
8.2. Reflectie	142
8.3. Aanbevelingen	143
Literatuurlijst	144
Bijlage 1 Duoproject	149

Inleiding

Nederland heeft een grotere rol gespeeld in de Spaanse Burgeroorlog dan waar menig Nederlander zich bewust van is. Begin 1937 boden internationale humanitaire hulporganisaties hulp aan het verzet van Spaanse burgers tegen het oprukkende fascisme. Ook de Nederlandse afdeling van het internationale comité genaamd 'Hulp aan Spanje' bood hulp. Deze vorm van Nederlandse betrokkenheid is een van de meest succesvolle verbanden van antifascisten uit alle lagen van de maatschappij geweest. De internationale humanitaire comités organiseerden acties tegen de non-interventiepolitiek van de Westerse regeringen. Tegelijkertijd zamelden deze comités geld in om medische goederen en voedsel naar Spanje te zenden voor het volk. Deze organisaties zorgden er tevens voor dat artsen en verplegers naar Spanje konden gaan, waaronder een aantal van Nederlandse nationaliteit. Toen de Spaanse Burgeroorlog haar einde naderde, werd in juni 1939 het comité 'Hulp aan Spanje' ontbonden. Hierna werd een nieuwe organisatie opgericht, die de oorlogsslachtoffers hulp bood. Deze organisatie bestond niet lang, doordat Nederland in 1940 werd bezet door Duitsland. De leden van het comité werden hierdoor uiteindelijk zelf het slachtoffer van het fascisme. (Dankaart, 1986: 32)

Eerder empirisch onderzoek naar de fotografie van de Spaanse Burgeroorlog is onder meer verricht door auteurs van het Belgisch tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis Mark van Gysegem (1987) en Renaat Nyckees (1987). Van Gysegem schreef *De auteur-fotograaf als ooggetuige in de Spaanse Burgeroorlog*, Nyckees deed onderzoek naar de rol van de Belgische fotojournalist tijdens de Spaanse Burgeroorlog. Ondanks deze onderzoeken naar de Spaanse Burgeroorlog en de media, is tot begin 2009 geen onderzoek gedaan naar de beeldvorming over deze oorlog in Nederlandse geïllustreerde tijdschriften en de beelden die over deze oorlog verschenen zijn in deze tijdschriften. Tevens is er weinig bekend over de fotografen die tijdens de burgeroorlog in Spanje aanwezig waren. De voornaamste reden hiervoor is dat namen van fotografen toentertijd zelden of niet geplaatst werden bij de gepubliceerde beelden.

Het gepubliceerde materiaal in Nederlandse geïllustreerde tijdschriften biedt mogelijkheden voor onderzoek. Het visuele gaat een steeds grotere rol spelen in de huidige geletterde samenleving, waardoor de interesse voor het analyseren van beelden toeneemt. Dit leidt tot de vraag op welke manier het beeld als historische bron bruikbaar is. Vaak wordt een beeld gepresenteerd om een gebeurtenis aan te duiden, maar hoe wordt de keuze voor dat specifieke beeld verantwoord? Wat kunnen we uit een foto aflezen? Er is veel te leren van de bestudering van beelden als historische bronnen. (Groniek, 1991: 3-4)

Naast het abstract analyseren van beelden, zijn beelden ook van concreet belang in de media. In hun uitgaven presenteren media al ruim een eeuw niet meer alleen tekst, maar ook beeld. Deze combinatie kan van invloed zijn op het beeldvormingsproces van het publiek. Het geïllustreerde tijdschrift, dat omstreeks 1830 geïntroduceerd werd, beleefde een populariteitspiek ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog. (Kester, 2000: 46) Dit gegeven, samen met het feit dat de Spaanse Burgeroorlog de eerste oorlog was waarin fotografie een significante rol speelde in de berichtgeving, maakt deze combinatie een uiterst interessant onderzoeksonderwerp. (Lechner, 1987: 206) Met het oog op het verzuilde Nederland van de jaren dertig van de twintigste eeuw is in dit onderzoek per zuil gekeken naar

de gepubliceerde en beschikbare tijdschriften en is hieruit per zuil een selectie gemaakt.

In dit onderzoek zijn vier Nederlandse geïllustreerde tijdschriften geselecteerd als onderzoeksmateriaal; *Katholieke Illustratie*, *De Spiegel*, *Wereldkroniek* en *Wij*. Deze tijdschriften worden geanalyseerd aan de hand van onderzoeksmethoden voor beeld- en tekstanalyse. Verwacht wordt dat er verschillen in beeldvorming waar te nemen zijn. De huidige belangstelling voor het beeld als historische bron, in combinatie met bovenstaande gegevens, leidt tot het onderwerp van deze scriptie en tevens onderzoeksvraag.

Wat is de beeldvorming in de Nederlandse geïllustreerde tijdschriften, Katholieke Illustratie, De Spiegel, Wereldkroniek en Wij, over de Spaanse Burgeroorlog in de jaren 1936 tot en met 1939?

Deze scriptie is opgebouwd uit acht hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk worden een beschrijving van de geschiedenis van Spanje en de hoofdpunten uit de burgeroorlog gegeven. In Hoofdstuk 2, het historisch kader, komen achtereenvolgens de ontwikkeling van de oorlogsfotografie, de verzuiling, de geïllustreerde tijdschriften en de diplomatieke verhouding van Nederland met Spanje ten tijde van de burgeroorlog aan bod. De Hoofdstukken 3 en 4 zijn gewijd aan het theoretisch kader en de onderzoeksopzet. Vervolgens worden in Hoofdstuk 5 en 6 de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. In Hoofdstuk 7 wordt antwoord gegeven op de deelvragen van dit onderzoek, waarna ten slotte in het laatste hoofdstuk antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag.

1. Spaanse Burgeroorlog

De Spaanse Burgeroorlog was oorspronkelijk een binnenlands conflict, dat voortkwam uit een diepgewortelde geschiedenis. Voor dit onderzoek is het niet van belang om de gehele Spaanse geschiedenis tot in de puntjes te behandelen. Om grip te krijgen op het verloop van de burgeroorlog die in Spanje leidde tot vele bloedvergieten, is een aantal belangrijke conflicten uit de burgeroorlog in dit hoofdstuk toegelicht. Spanje kende een ingewikkeld politiek proces. In de eerste paragraaf wordt de Spaanse politieke geschiedenis vanaf het begin van de negentiende eeuw tot de jaren dertig van de twintigste eeuw behandeld. In de tweede paragraaf komt de Tweede Republiek aan bod, die een belangrijke schakel vormt in het proces dat leidde tot de Spaanse Burgeroorlog. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk staat de burgeroorlog zelf centraal; de aanloop, het verloop en het einde. In dit hoofdstuk zijn meerdere bronnen geraadpleegd die als belangrijke historische bron fungeren voor de wetenschap. De auteurs waar naar verwezen wordt zijn Braams, Lemm, Preston en Smeets. Deze auteurs zijn gerenommeerde historici die feitelijke informatie over de Spaanse Burgeroorlog duidelijk weergeven.

1.1. Politieke geschiedenis 1808-1931

In de negentiende eeuw doorstond Spanje veertig regeringen, zes grondwetten en drie burgeroorlogen. Het was onrustiger dan elders in Europa. (Lemm, 1997: 203) Het land was nooit een eenheid geweest en ontwikkelde nauwelijks een nationaal gevoel. Vanaf 1808 werd de Spaanse geschiedenis gedomineerd door politieke confrontaties. Daaraan lagen vier oorzaken ten grondslag. Ten eerste kwamen de liberalen in opstand tegen de conservatieven. Tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog van 1808 tot 1814 met Frankrijk ontstond een liberale beweging die zich afzette tegen de heersende machten – de conservatieven en de katholieke kerk. (Smeets, 1997: 3-4) Het conservatisme stond de sociale vooruitgang van Spanje in de weg en de liberalen streefden naar politieke hervorming. Dit zorgde voor veel uitbarstingen van de sociaal-revolutionairen, die ernaar streefden een evenwicht te vinden tussen de Spaanse politiek en de sociale werkelijkheid van het land. (Preston, 2006: 25) De tweede factor was het conflict tussen de centralisten en regionalisten, waarbij de regio's Baskenland en Catalonië streden voor onafhankelijkheid van de rest van Spanje. Ten derde wilde het leger, dat het land domineerde, invloed uitoefenen op de politiek. Ten slotte verliep het moderniseren van de agrarische sector moeizaam, in tegenstelling tot de modernisering in de rest van Europa. (Smeets, 1997: 3)

Spanje was aan het begin van de negentiende eeuw een monarchie waar de koning samen met de Kerk en de aristocraten de macht in handen had. Deze grootmachten waren nauwelijks voorbereid op de introductie van het liberalisme en een nieuwe grondwet in 1812, die de soevereiniteit van het volk en een algemeen kiesrecht bewerkstelligden. De rechten van de Kerk en de aristocraten werden hierdoor beperkt. De grondwet was van korte duur; koning Ferdinand VII schafte de grondwet in 1814 weer af toen hij terugkeerde van zijn gevangenschap in Frankrijk. Na het overlijden van koning Ferdinand VII in 1833 ontstond er onenigheid over zijn opvolging. Zowel zijn dochter Isabella als zijn broer Don Carlos eisten de troon op. Er ontstond een burgeroorlog tussen de conservatieve aanhangers van Don Carlos, de Carlisten, en de liberale aanhangers van Isabella. In deze Eerste Carlistenoorlog

behaalden de liberalen de overwinning en koningin Isabella II kwam op de troon. (5-6) Ondanks de strijd van de liberalen maakte het land geen hervormingen door, de Spaanse monarchie bleef tot in de jaren dertig van de twintigste eeuw aan de macht. De laatste machtige monarchie was onder de kroon van koning Alfonso XIII, die instemde met een tweepartijstelsel, het *turno pacífico*-systeem; elkaar afwisselende conservatieve en liberale regeringssystemen.

In 1898 tijdens de Spaans-Amerikaanse oorlog veroverde Amerika de laatste koloniale bezettingen van Spanje; Cuba, Puerto Rico en de Filipijnen. De ontevredenheid onder de Spaanse bevolking nam toe, men beseftte dat het land anders geregeerd moest worden. Dit bemoeilijkte het in stand houden van het *turno pacífico*-systeem. (7-8) Tegelijkertijd waren de anarchisten, socialisten en republikeinen in opkomst, dat het *turno pacífico*-systeem ook in de weg stond. Er volgde een conservatieve staatsgreep met een militaire dictatuur onder leiding van generaal Primo de Rivera, hij beëindigde het *turno pacífico*-systeem. Primo de Rivera had hiermee de monarchie moeten redden, maar het gezag van koning Alfonso XIII hield niet lang stand en takelde af onder de dictatuur van zijn regering. (Lemm, 1997: 231) Nadat de koning in 1931, na een dramatische verkiezingsuitslag voor de monarchie, het land uitvluchtte, werd de Tweede Republiek in Spanje uitgeroepen. Deze Republiek was verdeeld in twee kampen: links en rechts. Rechts bestond uit de nationalist, fascist, monarchist, de Kerk, het leger en de aristocraten. Aan de linkerkant stonden de socialisten, republikeinen, liberalen, communisten, anarchisten en regionalisten. (Smeets, 1997: 16)

1.2. Tweede Republiek 1931-1936

Spanje was door de politieke verdeeldheid tussen links en rechts en de ineenstorting van de Conservatieve en Liberale Partij politiek instabiel. De regeringen in de Tweede Republiek zochten naar een middenweg tussen de twee kampen. Er kwam een voorlopige regering aan de macht die bestond uit achttien verschillende kabinetten onder leiding van de republikein en oud-liberale katholiek Alcalá Zamora. De voorlopige regering voerde maatregelen in om de aloude corruptie bij verkiezingen tegen te gaan. (16)

In de eerste linkse regeringsperiode, van 1931 tot 1933, werd gestreefd naar hervorming van het leger, beperkte macht van de Kerk en oplossingen voor het agrarisch probleem in Spanje. De betrokkenen bij de dictatuur van generaal Primo de Rivera en koning Alfons XIII werden bestraft en er werd een linkse grondwet ingevoerd. Deze grondwet tastte vooral de status van de Kerk aan, omdat de vrijheid van godsdienst werd doorgevoerd en het katholicisme als staatsgodsdienst afgeschaft werd. De rechtse partijen gingen, door gedeelde afkeer tegen de beslissingen die genomen werden tijdens de eerste linkse regeringsperiode, steeds meer samenwerken. Hierdoor ontstond de Katholieke Volkspartij; *Confederación de Derechas Autónomas* (CEDA) onder leiding van Gil Robles. (Preston, 2006: 66-69) Robles zag kans om samen met rechts de oude verhoudingen van het katholieke en monarchistische gezag te herstellen in Spanje. Het leger had ook weinig vertrouwen in de huidige linkse regering, omdat de regering onder Alfonso XIII hen had laten vallen. Deze regering stelde namelijk vast dat het leger zich diende te beperken tot de verdediging van het land en het politieke gezag werd hen ontnomen.

Binnen de linkse stromingen was van een goede samenwerking met een gelijk doel geen sprake. Er heerste al sinds de jaren dertig van de negentiende eeuw een

sterke verdeeldheid onder de linkse partijen. Door deze instabiliteit kon rechts een verkiezingsoverwinning behalen.

Na de verkiezingen in 1933 nam rechts, waaronder de radicalen en het extreem rechtse katholieke CEDA, het heft in handen. Maatregelen die door de linkse partijen waren doorgevoerd werden ontbonden of verzwakt. Hierdoor kwamen linkse partijen in opstand, waarna Catalonië zich onafhankelijk verklaarde van Spanje. (Lemm, 1997: 248) In het begin van 1936 werden er weer verkiezingen gehouden. Links kwam weer aan de macht en vormde een nieuwe regering, waar ook de communisten deel van uitmaakten. De onrust in Spanje breidde zich verder uit. Rechtse aanhangers, waar de nationalist en monarchisten toe behoorden, begonnen hun eigen legers op te zetten voor een mogelijke staatsgreep. José Calvo Sotelo, een zeer belangrijke rechtse politicus die fel tegen het communisme en regionalisme was, pleitte voor een gewelddadige contrarevolutie in Spanje.

1.2.1. Politieke partijen, groeperingen en organisaties

Zoals eerder vermeld stond een aantal politieke partijen tegenover elkaar tijdens de Spaanse Burgeroorlog. De burgeroorlog wordt vaak omschreven als een strijd tussen links en rechts; tussen republikeinen en nationalist. Toen de oorlog een internationaal karakter kreeg, ontstond een nieuwe benadering; tussen communisten en fascist. Om grip te krijgen op de verschillende partijen en groeperingen die betrokken waren bij de Spaanse Burgeroorlog wordt in deze subparagraaf een overzicht gegeven van de beweegredenen en doelstellingen per partij. (Beevor, 2007: 13-15)

- Links: deze partijen kregen steun van de communistische Sovjet-Unie.

Republikeinen: zij streefden naar een Spaanse Republiek (democratie) en waren antifascistisch. De macht lag bij één of meer personen die door het volk werden gekozen. Er was sprake van een scheiding van kerk en staat en een vrije markteconomie.

Communisten: zij streefden naar een klasseloze maatschappijvorm, naar absolute gelijkheid, waarbij het economische systeem gebaseerd is op gemeenschappelijk eigendom. De communisten stonden binnen de linkerzijde tegenover de socialisten en republikeinen. De Tweede Republiek werd door de communisten bestreden 'vanwege haar burgerlijke karakter'. Hun doel was de republikeinse staatvorm te veranderen en de macht van de kerk af te schaffen.

Anarchisten en regionalisten: hun doel was het omverwerpen van de regering. De samenleving diende bevrijd te worden van de staat, zodat men zou leven zonder macht of autoriteit (anarchie). Zij wilden de regering afschaffen zonder die te vervangen door een andere regering. Ze streefden naar kleine zelfbesturende gemeenschappen. De anarchisten waren vooral te vinden in Catalonië en Baskenland. Binnen de linkse zijde stonden de anarchisten tegenover de socialisten en republikeinen. Zij namen niet deel aan de parlementaire politiek. Hun doel was de republikeinse staatvorm te veranderen.

Socialisten: zij wilden gelijkheid tussen alle sociale klassen in Spanje. In hun optiek moest het land geregeerd worden door een regering en niet door de heersende elite, zoals de aristocraten.

Liberalen: zij stredden voor de vrijheid van het individu, rechtvaardigheid en mensenrechten in Spanje. Zij vernietigden de basis van de oude monarchie en beperkte de rechten van de Kerk en de aristocraten.

- Rechts: deze partijen kregen steun van het nationalistische Duitsland en het fascistische Italië, de katholieke kerk en het Spaanse leger.

Nationalisten: hun doel was om het Spaanse volk tot een eenheid te smeden. De nationalisten werden gesteund door de fascisten onder leiding van generaal Francisco Franco. Om de Republiek ten val te brengen en de militaire opstand te ondersteunen, verenigden de monarchisten en fascisten zich ook onder de noemer 'nationalisten'. Deze benaming wordt in deze scriptie gebruikt wanneer wordt verwezen naar de rechtse aanhangers ten tijde van de burgeroorlog.

Fascisten: het fascisme was een extreme vorm van het nationalisme, waarbij één persoon of partij alle macht over het land en het volk zou krijgen. Zij streefden naar het ideaal om een nationale eenheid van Spanje te smeden. Ze waren fel tegen het communisme.

Falangisten: dit is de Nederlandse naam voor de Spaanse fascist, hun partij heette Falange Española. Deze partij was opgericht door generaal Primo de Rivera (Bevor, 2007: 13) Zij streefden naar een nationale eenheid en een gecontroleerde markt van bovenaf. Er was in hun visie geen ruimte voor volkerendiversiteit binnen Spanje, waar de Basken en Catalanen wel naar streefden. Het katholicisme werd gezien als officiële staatsgodsdienst.

Monarchisten: één persoon, een erfgenaam van het koningshuis, moest volgens hen alle macht over het land en het volk hebben. Zij stonden tegenover de republikeinen, die de persoon of partij kozen op basis van de stem van het volk. Zij steunden de afstammelingen van koningin Isabella II en zagen zichzelf als natuurlijke leiders van het oude Spanje. In de burgeroorlog streefden ze naar het herstel van de monarchie in Spanje.

Aristocraten: de heersende elite, waaronder grootgrondbezitters en industriëlen, wilde hun invloed behouden in Spanje. Zij gingen samen met de katholieke kerk en de monarchisten.

De Kerk: de katholieke kerk gold als staatsgodsdienst van Spanje en was in strijd met het communisme. Hun macht werd ten tijde van de Tweede Republiek sterk ingeperkt. Het katholicisme werd gezien als staatsgodsdienst in Spanje. Deze werd door linkse partijen, voornamelijk de communisten, afgeschaft. De macht van de Kerk werd hierdoor beperkt. In deze scriptie wordt Kerk gebruikt, wanneer verwezen wordt naar de katholieke kerk. (Braams, 1982: 5-7; Dankaart, 1985: 19; Smeets, 1997: 3-7)

1.3. Spaanse Burgeroorlog 1936-1939

In juli 1936 probeerden rechtse aanhangers de macht te grijpen. Aan de linkse zijde van het front heerste nog steeds grote onderlinge verdeeldheid, waardoor de linkse partijen geen eenheid vormden in de strijd tegen de staatsgreep van rechts. Deze verdeeldheid leidde tot interne ideologische problemen tijdens de burgeroorlog. De linkse partijen streeden aan het front tegen de rechtse partijen en achter het front vochten de anarchisten tegen de republikeinen en communisten die de revolutie van de anarchie wilden beëindigen. (Smeets, 1997: 16-22) Overal in Spanje braken gevechten uit.

In deze scriptie staan drie periodes uit de Spaanse Burgeroorlog centraal. Het begin van de Spaanse Burgeroorlog in 1936, het bombardement op Guernica in 1937 en de val van Madrid met in navolging hiervan het einde van de burgeroorlog in 1939. Er

is een aantal redenen waarom deze periodes voor deze scriptie van belang zijn. Om de beeldvorming en daarmee de interesse van de Nederlandse media voor de burgeroorlog in kaart te brengen is gekozen om zowel het begin als het einde van de oorlog als uitgangspunt te nemen. In 1936 krijgt de lezer een eerste impressie van de burgeroorlog, welke kon veranderen naarmate de oorlog voortduurde. Het bombardement op Guernica in 1937 staat symbool voor de oorlog in Spanje en vond in het midden van de oorlog plaats. Hierdoor komen drie belangrijke momenten aan bod in het onderzoek naar de Nederlandse beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog. Deze drie periodes worden in onderstaande subparagrafen verder besproken.

1.3.1. Begin burgeroorlog, 18 juli 1936

De Spaanse Burgeroorlog begon in juli 1936 en kende een periode van drie jaar oorlogvoering tussen linkse en rechtse ideologieën. De opstand van de nationalist en de fascist tegen de Republiek en haar regering werd vervroegd door de moord op de monarchistische politicus José Calvo Sotelo op 13 juli 1936. (Smeets, 1997: 22) Een aantal dagen na de moord op Sotelo kwamen de opstandige militairen in actie met als doel Spanje te bezetten. Generaal Francisco Franco die het grootste deel van de nationalistische militairen troepen - het Afrikaanse leger - onder zijn gezag had, overmeesterde eerst Spaans-Marokko, waarna hij naar Madrid wilde optrekken om de hoofdstad binnen enkele dagen te bezetten. Franco werd gezien als grote leider van het nationalisme; hij streed tegen de linkse ideologieën, de democratie en het liberalisme. Hij werd opperbevelhebber van de nationalistische troepen. Ook de Kerk steunde hem, de katholieken zagen zijn opstand als een katholieke kruistocht tegen het communisme. (23,38)

Direct na het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog gingen Frankrijk en Engeland een overeenkomst aan om zich buiten het conflict in Spanje te houden. Een aantal landen sloot zich aan bij dit zogeheten non-interventiepact en mocht zich hierdoor op geen enkele manier bemoeien met de burgeroorlog. De bestaande politieke spanningen tussen een aantal landen en de wil een internationale oorlog op grote schaal, zoals de Eerste Wereldoorlog, te voorkomen waren de hoofddoelen van dit pact. Naast Frankrijk en Engeland, accepteerden tevens de Verenigde Staten, Polen, Nederland, Duitsland, België, Portugal, Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie het verdrag. (48-50) Het pact was voor vier landen van korte duur; Franco werd vanaf het begin van de burgeroorlog gesteund door Italië, Portugal en Duitsland. Europese nationalist Hitler en Mussolini bevoorraadden het leger van Franco met vliegtuigen, zodat zijn troepen overgevlogen konden worden vanuit Spaans-Marokko naar het Spaanse vasteland, om daar de opstand voort te zetten. Zij ondersteunden hiermee de langzame opmars van het nationalisme. De Sovjet-Unie steunde de Spaanse Republiek om een nationalistische overwinning te voorkomen. De breuk met het pact veranderde de burgeroorlog van meet af aan in een internationale oorlog tussen twee ideologieën; de communisten tegen de fascist. (Braams, 1984: 7-27)

Vanuit het zuiden van Spanje werd de opstand voortgezet richting Madrid, waar de regering zich zetelde. De nationalist probeerden grote gebieden van Spanje in te nemen, maar de republikeinen boden veel weerstand. Ook de bezetting van de hoofdstad ging niet over een nacht ijs. Opstandelingen, onder wie de Madrileense burgers en republikeinen, verdedigden de stad met hulp van de Internationale Brigade – vrijwilligersorganisatie opgezet door de Sovjet-Unie. Het werd al snel duidelijk dat de opstand nog lang zou gaan duren. Grote delen van Spanje bleven in 1936 in handen van de Republiek. (Smeets, 1997: 23-24)

1.3.2. Bombardement op Guernica, 26 april 1937

Een belangrijke troef tijdens de aanval van generaal Franco was de Duitse luchtmacht, het *Legion Condor*, die het Baskische stadje Guernica op 26 april 1937 volledig platbombardeerde. (Preston, 2006: 261) Dit is het meest bekende incident van de Spaanse Burgeroorlog. Deze oorlogsdaad maakte grote indruk in het buitenland doordat Guernica het eerste onbeschermd burgerdoelwit was dat volledig werd verwoest door luchtbombardementen, er kwamen tussen de duizend en tweeduizend burgers om het leven. (Knightley, 2004: 219-220) Het bombardement staat in Europa symbool voor de fascistische en Duitse terreur, de barbaarsheid van de nationalisten en als oefening ter voorbereiding op de Tweede Wereldoorlog. Tevens was het een voorbeeld van moderne oorlogvoering. (Preston, 2006: 13) Guernica werd in één middag volledig verwoest door de bombardementen. Pablo Picasso heeft het vereeuwigd in zijn beroemde gelijknamige kunstwerk. (264).

Naderhand ontkenden de nationalisten dat zij voor deze wrede verwoesting verantwoordelijk waren en de buitenlandpersdienst van Franco verdedigde dit standpunt in de media. Ze beweerden dat er helemaal geen bombardement was geweest. Toen dit niet aansloeg bij de buitenlandse pers, beweerden de nationalisten dat de Basken uit wandaad Guernica zelf met dynamiet hadden opgeblazen, voor propagandistische doeleinden tegen de nationalisten. Hierdoor verschenen er verschillende versies van het verhaal in buitenlandse media. (Knightley, 2004: 225) Uiteindelijk werkte de bewering van de nationalisten averechts. Wanneer de nationalisten een nonchalante houding hadden aangenomen, dan hadden zij de luchtaanval waarschijnlijk kunnen afdoen als een bruto gevolg van de oorlog. Dat wat een doeltreffende fascistische militaire operatie tegen de Basken moest zijn, mondde uit in een gruweldaad met vele burgerslachtoffers.

1.3.3. Einde burgeroorlog, 1 april 1939

Een aantal steden in noord en zuid Spanje was gedurende de burgeroorlog bezet door de nationalisten en fascistten. In plaats van de verwachte snelle machtsovername, in juli 1936, liet de verovering van Madrid drie jaar op zich wachten door het verzet van de republikeinen, communisten en socialistten. Deze partijen, die eerst verdeeld waren, voegden zich uiteindelijk samen om het op te nemen voor de Republiek. Ook stroomden van over de hele wereld vrijwilligers toe om te vechten tegen het fascisme. Vooral in Catalonië, de regio waar Barcelona onder valt, was het verzet tegen de fascistten sterk. De Catalanen streefden naar een revolutie voor de anarchie. In maart 1939 lukte het de nationalistten, fascistten en monarchisten Barcelona te veroveren waardoor de grootste republikeinse weerstand wegviel. Duizenden Spanjaarden vluchtten de Pyreneeën over op zoek naar een veilig heenkomen in Frankrijk. Vervolgens werd eind maart de hoofdstad Madrid veroverd. Op 31 maart kwam heel Spanje onder het gezag van de nationalistische zijde. De republikeinen waagden nog een staatsgreep om hiermee de oorlog te beëindigen, maar Franco eiste de onvoorwaardelijke overgave.

Op 1 april beëindigde Franco officieel de Spaanse Burgeroorlog. De overwinning van de nationalistten was hiermee een feit. (Smeets, 1997: 33-34, 37) Drie weken na de overwinning van Franco ontbond de internationale non-interventiecommissie zich tijdens hun zitting in Londen. (Beevor, 2007: 407) Tot in de jaren zeventig was Spanje een dictatuur onder leiding van Francisco Franco. Na het bespreken van de Spaanse Burgeroorlog wordt in het volgende hoofdstuk een aantal belangrijke ontwikkelingen op het gebied van media en maatschappij aan het begin van de twintigste eeuw besproken.

2. Historisch kader

Het historisch kader bestaat uit het beschrijven van een aantal belangrijke ontwikkelingen op het gebied van zowel media als maatschappij aan het begin van de twintigste eeuw. In de eerste paragraaf wordt de ontwikkeling van oorlogsfotografie besproken, geïllustreerd aan de hand van een aantal oorlogen. Tevens wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan censuur en propaganda in oorlogsverslaggeving. Vervolgens komen in de tweede en derde paragraaf achtereenvolgens de rol en de ontwikkeling van de fotojournalistiek in Nederland en de verzuiling aan bod. In de vierde paragraaf wordt de diplomatieke relatie tussen Nederland en Spanje ten tijde van de burgeroorlog behandeld. Ten slotte wordt in de laatste paragraaf de geschiedenis van het geïllustreerde tijdschrift, inclusief de signatuur van de voor het onderzoek geselecteerde tijdschriften, besproken. Voor het samenstellen van het historisch kader zijn verschillende wetenschappelijke auteurs gebruikt.

2.1. Ontwikkeling oorlogsfotografie

Aan het begin van de twintigste eeuw had de fotografie zich zodanig ontwikkeld, zodat deze techniek steeds belangrijker werd in het actuele nieuws. In deze paragraaf wordt, naast de opkomst van de oorlogsfotografie an sich, een aantal oorlogen besproken waarin de aandacht voor fotografie toenam en deze techniek een steeds grotere rol begon te spelen. Tevens wordt aandacht besteed aan censuur en propaganda, twee belangrijke aspecten in tijden van oorlog.

De combinatie van tekst en beeld was een nieuwe manier van verslaggeving voor journalisten. Rond 1850 ontstond bij sommige fotografen de interesse voor oorlogsfotografie. (Kester, 2002: 238) Door het gebruik van deze techniek konden fotografen lezers van dagbladen en tijdschriften laten 'zien' hoe het er aan toe ging aan het front. Gezien het toenmalige karakter van de journalistiek, met eigenschappen als objectiviteit, verantwoordelijkheid en waarheid hoog in het vaandel, hadden fotografen dan ook als missie de 'werkelijkheid' te laten zien aan de lezer. (Wijffjes, 2002: 117) De oorlogsfotografen in de negentiende eeuw waren afstandelijk en passief. Deels was deze rol te verklaren door het zware fotomateriaal dat zij bij zich droegen. Onder invloed van nieuwe technieken werden er aan het begin van de twintigste eeuw kleinere en meer handzame camera's in gebruik genomen. Dit markeerde het begin van het tijdperk van de momentopname, ook wel het *snapshot* genoemd. Hoewel oorlogsfotografen dankzij de kleine camera mobieler werden, behielden zij toch lange tijd hun afstand tot het front. (Lewinski, 1978: 60)

2.1.1. Mexicaanse oorlog

De eerste gefotografeerde oorlog was de oorlog in Mexico, die plaatsvond tussen 1846 en 1848. Door de primitieve fotografische techniek waren de mogelijkheden zeer beperkt, de beelden waren zeer statisch en weinig informatief. Deze oorlogsbeelden werden nog niet ingezet voor journalistieke doeleinden, maar desondanks vormden ze het prille begin van de fotojournalistiek. (Kester, 2002: 237-238)

2.1.2. Amerikaanse Burgeroorlog

De beelden van achtereenvolgens de Krimoorlog, van 1853 tot 1856, en de Amerikaanse Burgeroorlog, van 1861 tot 1865, waren de eerste foto's met een groot journalistiek belang. Van de Amerikaanse Burgeroorlog deden honderden journalisten, waaronder oorlogsfotografen, verslag. Deze oorlog staat bekend als de meest gefotografeerde oorlog van de negentiende eeuw. Voor het eerst werd het Amerikaanse publiek geconfronteerd met shockerende beelden van doden en gewonden, waardoor de beelden journalistieke waarde kregen. Het publiek kon de foto's op verschillende manieren bezichtigen; de beelden verschenen in speciale albums en werden tentoongesteld op exposities. Vanaf 1882 werd het mogelijk de foto's in gedrukte vorm op krantenpapier uit te brengen. Voor die tijd maakte men in kranten gebruik van illustraties, die van bestaande foto's waren nagetekend. (Kester, 2000: 44-46; Kester, 2002: 238-239)

2.1.3. Eerste Wereldoorlog

De Eerste Wereldoorlog wordt wel omschreven als de eerste oorlog waarin het publiek begoocheld werd door de media en waarin propaganda en censuur de boventoon voerden. Naast het feit dat er vrijwel geen foto's van gevechtssituaties gepubliceerd werden, stonden er hoge straffen op het nemen van foto's aan het front. Voor fotografen was aanwezigheid aan het front en het nemen van foto's streng verboden en dit werd in sommige gevallen zelfs bestraft met de doodstraf. (Lewinski, 1978: 63) Dit nam niet weg dat er geen foto's gemaakt werden, maar deze werden door het verbod niet gearhiveerd noch gepubliceerd.

Naast fotografen was het ook voor Nederlandse journalisten niet toegestaan dicht bij de oorlog te komen. Voor de nieuwsgaring werden journalisten dan ook afhankelijk van buitenlandse persbureaus. Hierdoor werd het bemoeilijkt afstandelijk, neutraal en objectief te blijven. Nederlandse journalisten werden in feite gedwongen zelf kritisch naar buitenlandse berichten te kijken. Het verantwoordelijkheidsgevoel, dat bij de Nederlandse journalisten in hoog aanzien stond, kwam in de knel. Journalisten moesten in hun publicaties een keuze maken uit het beschikbare materiaal van internationale persbureaus. (Wijfjes, 2002: 120)

2.1.4. Spaanse Burgeroorlog

De Spaanse Burgeroorlog werd gezien als het keerpunt in de fotojournalistiek. Het beeld kreeg een meer journalistieke functie, omdat dit duidelijker de ellende toonde dan lange artikelen. De beelden werden door jonge geëngageerde amateurfotografen gemaakt, die zich in Spanje bevonden tijdens de burgeroorlog. De fotografen konden zich door de kleine handzame camera's makkelijker midden in de strijd bevinden. Het verhalende aspect van het beeld zelf werd belangrijk. Tevens was de invloed van de opkomende arbeidersfotografie in Nederland van belang, waarmee een directe visie op de situatie van de arbeider werd gegeven. Het vastleggen en doelbewust karakteriseren van sociale aspecten van die tijd was de belangrijkste opgave van de fotografie. (Bool, 1982: 9,105)

Bijkomend probleem voor de vrije oorlogsverslaggeving was de verzuiling in Nederland, die de media verdeelde in gescheiden kerkelijke en politieke belangengroepen. (Karskens, 2001: 18) Oorlogsfotograaf Arnold Karskens noemt de Spaanse Burgeroorlog, in tegenstelling tot Flip Bool, dan ook een oorlog waarbij de journalistieke verantwoordelijkheid in de publicaties tekort werd gedaan. De geïllustreerde tijdschriften werden aan het begin van de twintigste eeuw gecategoriseerd als politiek geëngageerd. Het soort berichtgeving was in grote mate

afhankelijk van de gekozen politieke zijde van de betreffende journalist. Dit leidde tot kleuring in de artikelen over de Spaanse Burgeroorlog. De waarheid raakte ondergeschikt aan de beeldvorming van de burgers. (147,148) Nederlandse journalisten in Spanje kregen niet de kans een eigen verhaal te vertellen. Van hen werd verwacht dat zij feiten verzamelden die pasten in de lijn van hun opdrachtgever; in het geval van deze scriptie het politiek geëngageerde geïllustreerde tijdschrift. Aan alle kanten werd er gesleuteld aan de waarheid over de burgeroorlog. (153-155)

Ook fotografen hadden te maken met politieke kleuring van hun werk. Dit wordt verklaard aan de hand van een aantal zaken. Allereerst was zowel het linkse als het rechtse kamp afhankelijk van hulp van buitenaf. Daarom ging men over tot het verspreiden van fotografisch materiaal, al dan niet in de vorm van propaganda, met als doel binnenlandse en buitenlandse steun te verwerven. Ten tweede kon door het insceneren of manipuleren van beelden op een relatief makkelijke manier sympathie gewekt worden voor de eigen partij. Echter, fotografen in beide kampen hadden hier mee te maken. Ten derde waren fotografen niet altijd in de positie alle gemaakte foto's te verzenden naar hun opdrachtgever.

Naast politieke kleuring van hun werk waren de obstakels voor fotografen die werkzaam waren tijdens de burgeroorlog in Spanje hoofdzakelijk tweeledig; ze hadden weinig vrijheid in hun publicaties en waren niet altijd in de mogelijkheid op het juiste moment op de juiste plek te zijn. Er waren weinig fotografen voor wie het toegestaan was foto's te maken aan het front. (Lewinski, 1978: 83-88)

2.1.5. Censuur en propaganda

Voor veel internationale journalisten was de verslaggeving van de Eerste Wereldoorlog de eerste ervaring met oorlogsverslaggeving. Ondanks de dramatische beelden en angstwekkende ervaringen, probeerden de journalisten hun 'belangrijke taak' - de waarheid overbrengen aan het publiek - zo goed mogelijk te vervullen. (Wijffjes, 2002: 121) De journalist had in het schrijven een zekere vrijheid maar mocht niet het publieke belang, kenmerkend voor de journalistiek, uit het oog verliezen. Toch bleek dit niet eenvoudig in tijden van oorlog. Journalisten steunden nationalistische en patriottistische zaken en kenden het effect van hun berichtgeving meer waarde toe dan accuraatheid. (Gorman, 2007: 171) Correspondenten verdraaiden waar nodig de waarheid, om de eigen partij beter, en de vijand slechter, af te beelden dan de werkelijkheid. (Kester, 2000: 49) Knightley (2004) citeert: 'The first casualty when war comes, is truth'. Dit citaat kwam overeen met eerder genoemd verantwoordelijkheidsgevoel van de Nederlandse journalisten.

Censuur en propaganda speelden een grote rol in de oorlogsverslaggeving aan het begin van de twintigste eeuw. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog streefden enkele betrokken autoriteiten naar beïnvloeding en sturing van het publiek, wat duidelijk te merken was in de berichtgeving. Vanaf de jaren twintig werd men zich, onder invloed van de opkomst van massacommunicatie, bewust van de manipulatiemogelijkheden die zowel tekst als beeld te bieden hadden. Het bewerken van foto's, het bewust niet publiceren van bepaalde beelden en het verdraaien van teksten waren aan de orde van de dag. (Kester, 2000: 63) De kracht van het beeld werd gebruikt als protestmiddel, maar ook als politiek instrument. Als gevolg van de opkomst van de massacommunicatie trad ook een proces van maatschappelijke bewustwording op, doordat mensen meer mogelijkheden hadden om geïnformeerd te worden over maatschappelijke aangelegenheden. De reportagefotografie maakte onderdeel uit van dit bewustwordingsproces. (Bool, 2007: 383) De rol en de

ontwikkeling van de fotojournalistiek in Nederland wordt in de volgende paragraaf uitgediept.

2.2. Nederland en fotojournalistiek

In de negentiende eeuw experimenteerden de Franse onderzoekers Nièpce, Daguerre en de Engelsman Talbot gelijktijdig met het fotografisch procedé. Dit resulteerde in een geslaagd resultaat; de uitvinding van de fotografie zoals we die nu kennen. In Nederland kwam de fotografie na haar uitvinding langzaam op gang. De enige gebeurtenissen van journalistieke waarde die op beeld werden vastgelegd, waren overstromingen, eerstesteenleggingen, ballonvaarten en Koninklijke plechtigheden. Via de verkoop van prentbriefkaarten kwamen deze beelden bij het grote publiek terecht. De opkomst van de Nederlandse fotojournalistiek dateert vanaf het midden van de negentiende eeuw, tegelijkertijd met de opkomst van het genre oorlogsfotografie. De beelden van de Eerste Wereldoorlog werden gezien als een enorme impuls voor de fotojournalistiek in Nederland. Een ongekend aantal beelden bereikte vanuit het front de Nederlandse pers. Niet alle beelden werden geschikt bevonden voor publicatie in de pers. Dit had te maken met de formeel neutrale positie van Nederland, die niet in gevaar mocht komen. Het aantal beelden van verwoestingen en slachtoffers dat werd gepubliceerd, werd evenredig verdeeld over de oorlogvoerende partijen. (Kester, 2002: 238,244)

Begin twintigste eeuw werd het rotatiedruk-procedé in gebruik genomen, wat het mogelijk maakte foto's voorzien van teksten met een hoge snelheid in grote oplagen op goedkoop papier te drukken. (Coppens, 1982: 198) Naast de technische verbeteringen van de fotocamera en de ontwikkelingstechnieken in de negentiende eeuw, nam ook de transportsnelheid toe waarmee tekst en beeld aan de pers werd doorgegeven. Via de telegraaf konden teksten al doorgestuurd worden, in 1927 konden tevens foto's radiografisch worden verstuurd. (Kester, 2002: 238,244,246) In 1928 slaagde een dagblad erin om een foto, ruim twee uur nadat deze was gemaakt, in drukgang te krijgen. (Wijfjes, 2004: 163-166) Toentertijd stonden de kranten echter niet vol met foto's, journalisten zagen het plaatsen ervan als bederf van de cultuur. De fotografie beperkte zich tot de geïllustreerde tijdschriften, die werden beschouwd als illustratief medium van de dagbladen. Een andere belangrijke oorzaak voor de langzame opkomst van de fotojournalistiek was het kleine verspreidingsgebied van de dagbladen. Doordat dagbladen aan een zuil waren gebonden bereikten ze een beperkt aantal lezers. Hierdoor hadden dagbladen weinig kapitaal voor investeringen in individuele opdrachten. Eveneens was het aantal Nederlandse fotoagentschappen gering. Toen fotografische illustraties niet meer weg te denken waren uit de media, kwamen in Nederland de eerste fotopersbureaus op. Deze bureaus zorgden voor een grote distributie van journalistieke beelden en het begin van de professionalisering van fotografie. Er waren geen fotografische opleidingen; via onderlinge contacten tussen de fotografen van verschillende nationale en internationale persbureaus werd de kennis verspreid. (Kester, 2002: 243,244,247)

De jaren dertig van de twintigste eeuw kende een bloeiperiode van de nieuwe kunsten. In Duitsland werd volop geëxperimenteerd met het combineren van fotografie en typografie, zij publiceerden voornamelijk beeldreportages. In Nederland ontstond mede hierdoor een richting die wordt aangeduid als Nieuwe Fotografie. De Duitse geïllustreerde pers had met de reportagefotografie een grote opgang gemaakt, ze kreeg grote populariteit en bereikte miljoenen lezers.

Nederlandse tijdschriften volgden het voorbeeld spoedig, waardoor de oplagen van de Nederlandse tijdschriften ook stegen. (Bool, 1982: 5,83) Door deze populariteit werd het voor potentiële adverteerders aantrekkelijk advertentieruimte te kopen. Deze inkomsten waren belangrijk voor de investering in de vaak dure fotoreportages. Tevens werd de Nieuwe Fotografie gezien als noodzakelijke basis voor de ontwikkeling van realistisch- en maatschappij gerelateerde reportagefotografie, onder het motto 'fotografie is een internationale taal'. (Bool, 2007: 148) Deze documentaire reportagefotografie werd voornamelijk gekenmerkt door politiek-economische onderwerpen. De nadruk verschoof van tekst naar beeld, dat te merken was aan de nadrukkelijke aanwezigheid van beelden in de tijdschriften, de fotografie werd een visuele taal. (Jentjens, 1995: 27)

Een groepje fotografen, dat zich Vereniging van Arbeiders-fotografen noemde, wilde fotografie gebruiken als strijdmiddel tegen het kapitalisme. Duitsland had op dat gebied al veel bereikt met de fotografie. Fotografen brachten de crisis in beeld en gaven werkloze arbeiders aandacht. Arbeiders konden op deze manier hun situatie zelf vastleggen en die onder het massapubliek verspreiden. In de jaren twintig bestond er nog een intensieve wisselwerking tussen Duitsland en Nederland, die de fotografie beide zagen als politiek strijdmiddel. Door de opkomst van het fascisme, in de loop van de jaren dertig in Duitsland, zochten vele fotografen hun toevlucht in Nederland. De verspreiding van het nationaal-socialisme remde de ontwikkeling van een internationale samenwerking af. De documentaire fotografen, die streefden naar gelijke klassen in Nederland, veranderden het gezamenlijke actiepunt in het strijden tegen het oprukkende fascisme en voor de culturele rechten. In 1933 viel de Vereniging van Arbeiders-Fotografen uiteen en verloor haar oorspronkelijke functie. Een kleine groep fotografen uit deze vereniging, voegde zich in 1936 samen in de Bond van Kunstenaars ter Verdediging van de Culturele rechten (BKVK). Zij stelden zich, in tegenstelling tot de Vereniging van Arbeiders-Fotografen, neutraal op tegenover Nederlandse politieke partijen. Het doel van de BKVK was het behouden van de Nederlandse culturele aspecten naast de strijd tegen het fascisme. De BKVK organiseerde voor het grote publiek een aantal tentoonstellingen die de fotografie als reportage behartigden. De tentoonstelling Foto '37 bracht de introductie van de reportagefotografie met maatschappijkritische onderwerpen op gang. (Bool, 1982: 30,83,103-105; Bool, 2007: 96,184) Deze tentoonstelling werd mede georganiseerd door fotografe Eva Besnyö. Zij blonk uit in het maken van geëngageerde reportages voor Nederlandse geïllustreerde tijdschriften. Foto '37 stelde schokkende beelden van de Spaanse Burgeroorlog tentoon, die aangeleverd waren door Nederlandse fotografen als John Fernhout en Carel Blazer, maar ook van internationale grootheden als Robert Capa en Gerda Taro. (Bool, 1989: 26,38)

Na het bespreken van de ontwikkeling van de oorlogsfotografie tijdens verschillende oorlogen en de rol van de fotografie in Nederland wordt in de volgende paragraaf de verzuiling besproken, een belangrijke Nederlandse maatschappelijke ontwikkeling aan het begin van de twintigste eeuw.

2.3. Verzuiling in Nederland

Om een beeld te krijgen van de verslaglegging van de Spaanse Burgeroorlog in Nederland is het van belang te kijken naar de conventies, verhoudingen en denkbeelden binnen het Nederlandse medialandschap van de jaren dertig van de twintigste eeuw. In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de meest belangrijke

maatschappelijke en politieke ontwikkelingen aan het begin van de twintigste eeuw in Nederland.

Met de industrialisatie aan het eind van de achttiende eeuw, kwam een proces van modernisering op gang in Europa. Deze modernisering van de samenleving leidde rond 1900 tot de totstandkoming van een moderne democratie in Nederland, waarbij het binden van de massa van groot belang was. Als reactie op de toenemende modernisering van de samenleving en hiermee het wegvallen van traditionele zekerheden in de maatschappij, ontstonden er verschillende verdeelde cultuurgroepen in Nederland. Deze cultuurgroepen vormden ieder een zuil, die zich onderscheidde in levensbeschouwelijke, godsdienstige en politieke beweegredenen. In de tweede helft van de negentiende eeuw voltrok de verzuiling zich in alle lagen van de Nederlandse maatschappij. De verzuiling blies de door de modernisering weggevallen zekerheden nieuw leven in. De middeleeuwse standenmaatschappij maakte plaats voor een klassenmaatschappij met een maatschappelijke indeling op basis van geloofsovertuiging en politiek, waardoor iedereen zijn plek in de samenleving weer kende. (Velde, 1996: 4-5) In de jaren twintig van de twintigste eeuw waren grofweg vier zuilen te definiëren, namelijk de protestants-christelijke, de rooms-katholieke, de socialistische en de liberaal/neutrale zuil. (Wijffjes, 1985: 17)

Naast veranderingen in de ordening van de maatschappij leidde de moderne democratie ook tot een verandering in de relatie tussen politiek en media. Het voortbestaan van een democratie, waarbij de machthebber is gekozen op basis van de stem van het volk, is afhankelijk van de binding en eenheid van een volk. De democratie had tot gevolg dat de politiek de massa voor zich probeerde te winnen. Dit uitte zich in grote mate in politieke communicatie, waaronder verslagen van parlementaire vergaderingen. (Wijffjes, 2002: 19) Ook de positie van journalisten werd hierdoor beïnvloed. Een parlementaire pers ontstond, die verslag deed van debatten en raadsvergaderingen. In het eerste decennium van de twintigste eeuw is duidelijk een groei in het aantal parlementaire verslaggevers zichtbaar. (23) Naast de toename van politieke communicatie waren de media ook onderhevig aan de verzuiling. Alle zuilen, behalve de liberaal/neutrale zuil, gebruikten de media vanuit hun eigen geloofsovertuiging. Dit leidde tot het uitgeven van geïllustreerde tijdschriften en dagbladen door de verschillende zuilen. (25-26) Journalisten waren binnen een zuil niet volledig vrij om te schrijven wat zij wilden. De inhoud van de publicaties was voor het overgrote deel gekleurd door de geloofsovertuiging en politieke richting van de zuil. (Wijffjes, 2002: 23)

Na het bespreken van de verzuiling, wordt in de volgende paragraaf aandacht besteed aan de diplomatieke relatie tussen Nederland en Spanje tijdens de Spaanse Burgeroorlog.

2.4. Diplomatiek Nederland en de Spaanse Burgeroorlog

Nederland hield zich tijdens de burgeroorlog aan het non-interventiepact. Uit angst voor het oprukkende fascisme in Europa wilde het land zich op alle manieren afzijdig houden van de oorlog in Spanje. Echter, Nederlandse tijdschriften berichtten *wel* over de burgeroorlog. In deze paragraaf wordt de diplomatieke relatie tussen Spanje en Nederland ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog besproken.

De Spaanse Burgeroorlog liet, zoals eerder vermeld, niet alleen binnen de grenzen van Spanje haar sporen na. Duitsland, Italië en de Sovjet-Unie hadden een aanzienlijke invloed op het militaire verloop van de burgeroorlog. De republikeinen presenteerden de oorlog als de strijd tegen het fascisme en voor de democratie. De nationalistenvoorwaarden presenteerden haar als katholieke kruistocht tegen het communisme. (Smeets, 1997: 44) Ook religie speelde een belangrijke rol in de burgeroorlog.

De opstelling van de Nederlandse regering ten tijde van de burgeroorlog was neutraal en afzijdig. Men hield zich zo veel mogelijk aan het internationale non-interventiepact. Hiermee verklaarde Nederland geen vergunningen af te geven voor het leveren van munitie en wapens aan Spanje, daarnaast verbood de regering burgers deel te nemen aan de strijd in Spanje. Als Nederlandse burgers zich zonder toestemming van de eigen staat in de strijd in Spanje begaven, werden zij vervolgd of verloren zij hun burgerschap. (Braams, 1982: 18,23,25) Ondanks het verbod gingen enkele Nederlanders op eigen initiatief naar Spanje, om te strijden tegen Franco en het fascisme. (Braams, 1984: 5) Nederland nam geen zitting in internationaal georganiseerde commissies die lieten blijken partij te kiezen voor de Spaanse Republiek en die tegen het fascisme waren. De reden hiervoor was de angst voor de opkomst van het fascisme onder leiding van Franco en Hitler. (Braams, 1982: 17-19)

De linkse politieke partijen in Nederland - Sociaal Democratische Arbeiderspartij, Communistische Partij Nederland, Revolutionair-Socialistische Arbeiderspartij en Nederlandse Anarchisten - stonden aan de zijde van de Republiek en de republikeinen, die in hun ogen de democratie verdedigden in een internationale strijd tegen het fascisme. (Braams, 1982: 48-75; Braams, 1984: 65) Rechtse partijen - liberalen en rechts autoritairen - varieerden in hun opinie van anti-Franco tot neutraal ten opzichte van de Spaanse Burgeroorlog. De vrees voor het fascisme en het communisme in Europa nam de overhand bij de rechtse partijen. De liberalen bleken weinig aandacht te besteden aan Spanje. De Nederlandse fascistische partijen, waaronder de nationaal-socialisten, kozen voor de zijde van Franco als fascist maar aanvankelijk door zijn strijd tegen het communisme. (Braams, 1982: 81-87,93)

Ook religie was een belangrijk onderdeel in de Spaanse Burgeroorlog. Geestverwanten waren te vinden bij de christenen en de katholieken. De Protestants-Christelijke beweging voelde zich minder bij de Spaanse Burgeroorlog betrokken dan de katholieken. Zij kozen de zijde van Franco uit angst voor het communisme en zagen hem als strijder tegen de Republiek. (Braams, 1982: 45) De katholieke zijde was te verdelen in drie verschillende opinies. Allereerst een keuze voor Franco als verdediger van het katholicisme, voortkomend uit solidariteit met de katholieken door de afgebrande katholieke kerken in Spanje. (Braams, 1984: 28-29) Ten tweede zagen de katholieken Franco als het minst van twee kwaden, het fascisme tegenover het communisme. Als laatste was een aantal katholieken tegen Franco, ze zagen hem als fascist in een katholieke vermomming. Over het algemeen waren de katholieken tegen de Republiek. De socialisten kozen de kant van de Republiek, wat de katholieken niet konden waarderen. (Braams, 1982: 38)

2.4.1. Invloed Duitsland op de Nederlandse pers

Als gevolg van de heersende politieke macht van de Nationaal-Socialistische beweging in Duitsland, onder gezag van Hitler, nam de Nederlandse pers in de jaren dertig een andere houding aan. De beheersing van de media was een belangrijke doelstelling van deze politieke beweging. De media werd gezien als een invloedrijk middel om een eenheid van het volk te creëren. De Duitse regering beïnvloedde de buitenlandse pers met behulp van gecontroleerde persagentschappen en

onderdrukking van persbronnen die zich vijandig uitten tegenover het nationaal-socialisme. Op deze manier infiltreerde de Duitse regering tevens in de Nederlandse pers. Van Vree beschrijft in zijn boek *De Nederlandse pers en Duitsland 1930-1939* de invloed van Duitsland op de Nederlandse dagbladpers. Hij verwijst in zijn boek naar de studie van Stoop *Niederlandsche Presse unter Druck*, waar hij ingaat op de politieke druk van Duitsland op de Nederlandse pers. Stoop beweert dat Nederland zich kritiekloos opstelde tegenover de Nederlandse autoriteiten en de Duitse regering. Van Vree betoogt, dat Nederland zich minder passief opstelde dan Stoop suggereerde. (Vree, 1989: 249-257) Met name in 1936 werden kritische noten in artikelen over buitenlandse politieke gebeurtenissen beïnvloed door Nederlandse verhoudingen met geestverwante stromingen. Deze identificatie, zoals de socialisten in Spanje ten tijde van de burgeroorlog, leidde tot partijdige berichtgeving. (267) Socialisten en katholieken waren dagelijks in de dagbladen met elkaar in discussie over de Spaanse Burgeroorlog. Terwijl de communisten een ondergeschikte rol innamen, kozen de katholieke dagbladen de zijde van Franco, die in de Spaanse Burgeroorlog gesteund werd door Hitler. Eind 1937 werd Nederland, en daarmee de Nederlandse pers, zich bewust van de macht van Hitler en Duitsland in Europa en de dreiging van een nieuwe wereldoorlog. De houding van de Nederlandse regering in de loop van de jaren dertig verschoof steeds meer in de richting van de wensen van de Duitse regering. Kranten en journalisten, die het nationaal-socialisme bekritiseerden, werden gestraft door Duitsland. Dit werkte effectief door in de beïnvloeding van de berichtgeving. De dreigementen van Duitsland werden serieus genomen, mede uit angst voor economische tegenmaatregelen. Hierdoor drong de Nederlandse regering de pers tot matiging van de berichtgeving over de Duitse Nationaal-Socialistische beweging. Dat leidde tot neutraliteit in de Nederlandse pers ten opzichte van Duitsland en de Spaanse Burgeroorlog. (328-332)

2.5. Geïllustreerde tijdschriften

Voor het onderzoek naar de beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog in de Nederlandse media is gekozen een aantal geïllustreerde tijdschriften te analyseren. In deze paragraaf wordt allereerst aandacht besteed aan de opkomst en ontwikkeling van het geïllustreerde tijdschrift, waarna de geschiedenis en signatuur van de voor het onderzoek geselecteerde tijdschriften worden besproken.

2.5.1. *Geschiedenis geïllustreerd tijdschrift*

De ontwikkeling van het tijdschrift is een eeuwenlang proces. Gezien het doel van deze scriptie, het analyseren van berichtgeving in geïllustreerde tijdschriften, is het van belang het verschil tussen een krant en een tijdschrift te definiëren. In 1883 formuleerde Van der Meulen (1850-1925), bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet, dit verschil als volgt: '(...) verstaat men onder tijdschriften die periodieke uitgaven, welke van eenigszins grooteren omvang zijn, minder dikwijls verschijnen en hetzij aan wetenschappelijke discussien, of wel aan leerzame en uitspanningslectuur gewijd zijn'. (Hemels, 1993: 24) Met deze definitie in gedachten, kan gesteld worden dat het eerste tijdschrift in Nederland dateert van 1692. (Vermeulen, 1980: 20) Echter, de datum van invoering van het tijdschrift als informatiebron wordt teruggevoerd tot het eind van de achttiende eeuw. Het jaar 1780 kan gezien worden als het beginpunt van een journalistiek tijdperk waarin de politiek een hoofdrol speelt. (Hemels, 1969: 14) Dit beginpunt valt samen met de industriële revolutie, die eind achttiende eeuw in Engeland begon en zich aan het

begin van de negentiende eeuw verspreidde over Europa. Het geïllustreerde tijdschrift werd omstreeks 1830 geïntroduceerd en gaat gepaard met veel industriële ontwikkelingen, waaronder een geïndustrialiseerde beeldcultuur. Ontwikkelingen in techniek zorgden voor nieuwe mogelijkheden op het gebied van communicatie. In de eerste helft van de negentiende eeuw ontstonden verschillende behoeften in de zich ontwikkelende leescultuur. Mensen kochten en leenden zowel tijdschriften als wetenschappelijke literatuur. Het tijdschrift werd gezien als literatuur die wekelijks of maandelijks verscheen en van groot belang was voor de 'geestelijke ontwikkeling'. (Hemels, 1993: 18)

Het eerste Nederlandse geïllustreerde tijdschrift was de *Katholieke Illustratie* en werd opgericht in 1867. Het geïllustreerde tijdschrift als medium won aan populariteit, omdat men via dit medium voor het eerst een beeld voorgeschoteld kreeg van een gebeurtenis. (Kester, 2002: 240) De tijdschriften hadden eind negentiende eeuw te kampen met een beperkte hoeveelheid geschikt materiaal; zij moesten kiezen tussen dure originelen, of door andere bladen gebruikte beelden, die om die reden goedkoop waren. Dit kwam de actualiteit van de tijdschriften niet ten goede. (Ovink, 1959: 31) In de jaren dertig van de twintigste eeuw speelde de visuele waarneming van een gebeurtenis een belangrijke rol als bron van informatie. Het publiek raakte, mede door de ontwikkeling van de film, gewend aan een geïllustreerde waarneming van gebeurtenissen. (Tausk, 1987: 177,178) In tegenstelling tot kranten hadden tijdschriften door hun minder frequente verschijningsdatum wel de mogelijkheid en voornamelijk de tijd om persfoto's te plaatsen, waardoor het geïllustreerde tijdschrift een populair medium werd bij het publiek. (Kester, 2000: 46)

Er waren verschillende nationale en internationale fotopersbureaus, die beelden leverden aan de tijdschriften. (Bool, 1979: 90) Doordat weinig tijdschriften eigen fotografen op pad stuurden konden zij logischerwijs niet altijd beschikken over actuele foto's. Nederlandse journalisten waren voor het merendeel van hun berichten en beeldmateriaal afhankelijk van fotopersbureaus en nieuwsagentschappen. In 1935 werd de Stichting Algemeen Nederlandsch Persbureau (ANP) operationeel, die de kwaliteit van de nieuwsvoorziening bewaakte en trachtte te verbeteren. Het ANP had door haar centrale plaats in het nieuwsproces tevens een kostenbesparende functie. (Hemels, 1997: 72)

Naast de nieuwsvoorziening van persbureaus, was de gebruikte druktechniek van invloed op de actualiteit. Het rotatiediepdruk-procedé, waar de tijdschriften *Katholieke Illustratie*, *Panorama* en *Wij* gebruik van maakten, reproduceerde de foto's het mooist, maar kostte relatief veel voorbereidingstijd en bood geen mogelijkheid de drukvorm te veranderen. De tijdschriften *Wereldkroniek* en *Het Leven* werden gedrukt in boekdruk, een techniek die minder productietijd kostte en mogelijkheid tot veranderingen op het laatste moment bood. (Bool, 1979: 93-95)

Katholieke Illustratie maakte veel gebruik van materiaal van internationale persbureaus. Ook *Wij* koos voor fotoreportages van internationaal nieuws, maar was inhoudelijk meer politiek geëngageerd dan andere tijdschriften. In tegenstelling tot *Het Leven* besloot *Panorama* in de loop van de jaren dertig minder actueel nieuws te publiceren. In *Wereldkroniek* stond tekst centraal, maar het blad maakte wel gebruik van Nederlandse fotografen. (Bool, 1979: 94-95) Van bepaalde tijdschriften, waaronder de *Katholieke Illustratie*, wordt verondersteld dat zij een belangrijke rol hebben gespeeld in de beeldvorming in Nederland over de Spaanse Burgeroorlog. (Hemels, 1993: 44) Volgens hispanist Lechner waren dit bladen die de behoeften van

hun abonnees – het zien van het wereldnieuws – als uitgangspunt namen in hun publicaties. Deze bladen publiceerden voornamelijk beelden, met weinig of zelfs zonder tekstuele ondersteuning. (Lechner, 1987: 210) Op basis van bovenstaande geschiedenis en gegevens van tijdschriften is een aantal tijdschriften geselecteerd, dat in de volgende subparagrafen aan bod komt.

2.5.2. *Katholieke Illustratie*

De *Katholieke Illustratie* was het eerste geïllustreerde tijdschrift in Nederland. Het tijdschrift werd opgericht in 1867 en had tot doel ‘kennis en kunst te ontwikkelen bij de lezer door middel van ontspanningslectuur’. (*Katholieke Bladen*, www.isidorusweb.nl) Met een wekelijkse verschijning bereikte het blad in 1935 een aantal van 100.000 abonnees. De interesse van de *Katholieke Illustratie* voor de burgeroorlog in Spanje kwam waarschijnlijk voort uit het feit dat Spanje een katholiek land is.

Na 1910 werd het blad overgenomen door Drukkerij De Spaarnestad, wat leidde tot een verandering in signatuur. De katholieke signatuur bleef kenmerkend, maar de toon was minder tegen de pers van andere zuilen gericht. Naast ontspanning was het verspreiden van kennis een doel van de *Katholieke Illustratie*. Het blad publiceerde informatieve artikelen, die in grote mate actualiteitsgericht waren. Vanaf 1930 gingen deze artikelen gepaard met foto’s van actuele gebeurtenissen. Dit waren niet alleen foto’s van nationale actualiteiten, maar ook van gebeurtenissen die op wereldniveau van belang waren. (Hemels, 1993: 265-267) Het weekblad publiceerde beelden en geïllustreerde artikelen afkomstig van fotobureaus waarop Drukkerij De Spaarnestad was geabonneerd. Dit waren voornamelijk foto’s van buitenlandse persbureaus. (Bool, 1979: 95) Hetgeen werd gepubliceerd had meer te maken met het beschikbare materiaal, dan dat er sprake was van doelbewuste keuzes door de redactie. (Jentjens, 1995: 119) Het blad stuurde er zelden een fotograaf op uit om foto’s te maken van actuele gebeurtenissen. (106)

2.5.3. *De Spiegel*

Het protestants-christelijke tijdschrift *De Spiegel* verscheen in 1922 voor het eerst en had als doel de evangelisatie te stimuleren. Het overbrengen van het christelijk geloof stond bij de makers in hoog aanzien. (Groot, 2000: 8) In de Eerste Wereldoorlog werden foto’s van het strijdtoneel gepubliceerd, al was de aandacht voor politieke onderwerpen ondergeschikt. Na 1928 werd een aantal veranderingen doorgevoerd. Tussen 1929 en 1936 werd *De Spiegel*, uitgegeven onder de naam *Christelijke Illustratie*, meer een blad voor het hele gezin. De actualiteit kreeg steeds minder aandacht en het tijdschrift richtte zich in toenemende mate op populaire onderwerpen, zoals een tuinrubriek, aandacht voor vrouw en kind en een puzzelrubriek. (Hemels, 1993: 373-374)

2.5.4. *Wereldkroniek*

Wereldkroniek, het tijdschrift zonder politieke kleur, werd uitgegeven van 1894 tot 1941. Het blad was bedoeld voor iedereen die interesse had in wat er in de wereld gebeurde, zonder beïnvloed te worden door of gebonden te zijn aan een bepaalde zuil of religieuze stroming. *Wereldkroniek* stelde zichzelf ten doel actuele illustraties weer te geven. In de beginperiode was het blad vrij zakelijk en neutraal, later werd getracht meer luchtige stof te publiceren. (Ovink, 1959: 33-34) Het eerste nummer bestond uit twee delen, te weten ‘Geïllustreerde binnenlandse kroniek’ en ‘Geïllustreerde buitenlandse kroniek’. In relatie tot de Spaanse Burgeroorlog was

voornamelijk dit tweede onderdeel van belang. Deze buitenlandse kroniek richtte zich op gebeurtenissen van wereldbelang, die gepresenteerd werden aan de hand van illustraties. Hoewel het blad pretendeerde ‘voor iedereen’ te zijn, was het in de jaren twintig en dertig vrij mondain van toon en publiek. (Hemels, 1993: 432)

2.5.5. *Wij*

Het socialistische weekblad *Wij* had een relatief korte levensduur; van de eerste publicatie in 1935 tot de laatste in 1942. (Ovink, 1959: 39) Het blad ondersteunde de Socialistische Arbeidersbeweging en had bij haar introductie in 1935 al bijna 70.000 abonnees. (Vrankrijker, 1950: 206) Hoewel de strijd voor een betere maatschappij tot de idealen van de arbeidersbeweging behoorde, toonde het tijdschrift voornamelijk beelden afkomstig uit de eigen kring. Dit waren onder andere foto's van socialistische vergaderingen en verenigingen. *Wij* publiceerde tevens over politieke onderwerpen en in het bijzonder het opkomend fascisme in Europa. Hitler en Mussolini werden veelvuldig afgebeeld in satirische strips. (Hemels, 1993: 436-437) Ook werd veel aandacht besteed aan de Spaanse Burgeroorlog. Het blad bracht zelfs een speciale Spanje-editie uit, waarmee het streed tegen Franco. (Ovink, 1959: 39) Toch verdwenen de politieke onderwerpen naarmate het tijdschrift aan het eind van de jaren dertig steeds meer neutraal werd. (Groot, 2000: 42)

Na het bespreken van het historisch kader wordt in het volgende hoofdstuk het theoretisch kader behandeld. Dit hoofdstuk bestaat uit theorieën die gebruikt zijn bij het ontwikkelen van de onderzoeksmethode.

3. Theoretisch kader

Na het beschrijven van de Spaanse Burgeroorlog en het uiteenzetten van het historisch kader is dit hoofdstuk gewijd aan het theoretisch kader. In het onderzoek naar de beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog is het allereerst van belang het begrip beeldvorming af te bakenen. Beeldvorming is een ingewikkeld proces dat onderhevig is aan verschillende invloeden. Zowel tekst als beeld kunnen van invloed zijn op het beeld dat het publiek zich vormt.

In de eerste paragraaf wordt het begrip beeldvorming verduidelijkt, een aantal gerelateerde theorieën wordt besproken en de interpretatie ervan wordt uiteengezet. Vervolgens worden in de tweede en derde paragraaf theorieën over beeld- en tekstanalyse besproken, gevolgd door theorieën over de veronderstelde relatie tussen tekst en beeld in de laatste paragraaf. De theorieën die beschreven zijn in de tweede, derde en vierde paragraaf zijn gebruikt bij het ontwikkelen van de onderzoeksmethode.

3.1. Beeldvorming

Het beeld als tijdschriftillustratie werd vanaf midden jaren twintig van de twintigste eeuw alsmat populairder, het draagt in grote mate bij aan de beeldvorming van verschillende groeperingen. Mede hierdoor zijn de media een machtig instrument voor de overdracht van informatie en hebben zij invloed op het beeld dat het publiek zich vormt over een gebeurtenis. Eigenaar van het Duitse *Arbeiter-Illustrierte Zeitung*, Willy Münzenberg, vond echter dat het beeld nog altijd ter ondersteuning van de tekst diende. (Coppens, 1982: 221) Naast het beeld was ook de opkomst van de massacommunicatie in toenemende mate van invloed op de beeldvorming van het publiek. Massacommunicatie maakte het mogelijk de media in te zetten voor politieke doeleinden, zoals het verspreiden van officiële informatie, het versterken van de moraal van het thuisfront en het verspreiden van propagandistische boodschappen, al dan niet in tijden van oorlog. (Gorman, 2007: 170)

Beeldvorming kan gezien worden als een mentaal proces, dat ontstaat in de geest van een persoon. Het beslaat alles waar de mens betekenis aan toekent. (Smelik, 1999: 5) Cultuur en media zijn nauw verbonden met het beeldvormingsproces van het publiek. In deze paragraaf wordt een aantal theorieën over beeldvorming uiteengezet, met als doel het begrip beeldvorming te verduidelijken en af te bakenen. Culturele wetenschappers Carey, Hall, Schinkel en Tennekes hebben een aanzienlijke bijdrage geleverd aan het onderzoek naar de relatie tussen beeldvorming en cultuur en de relatie tussen beeldvorming en media.

3.1.1. Beeldvorming en cultuur

Cultuur verwijst naar 'het geheel van voortbrengselen van een gemeenschap'. (Van Dale, www.vandale.nl) Over cultuur kan niet los van de mens gesproken worden. Het is een systeem van betekenissen dat de mens creëert op basis van de natuurlijke en sociale wereld waarin hij leeft. Johan Tennekes onderscheidt een aantal inzichten die de verhouding tussen een individu en zijn cultuur beschrijven. Hij citeert deze relatie als 'een dialectisch proces waarin de mens in het proces van externalisering culturele feiten creëert die een eigen bestaan gaan leiden en op hun beurt het menselijk denken, spreken en handelen diepgaand beïnvloeden.' (Tennekes, 1990: 28) Hiermee wordt bedoeld dat de mens zelf een werkelijkheid creëert (produceert),

die een heel eigen leven gaat leiden, en de mens maakt tot wat hij is (een product van de cultuur). Cultuur wordt geproduceerd door mensen, door hun denken en handelen. De media confronteren mensen met die wijze van denken en handelen of brengen deze aspecten van andere culturen aan de orde. Cultuur wordt immers beheerst door de media. (38,229) Het dialectisch proces is een permanente dialoog tussen cultuur en beeldvorming waarin de mens de hoofdrol speelt. Beeldvorming over het opkomende fascisme ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog kan gezien worden als een dialectisch proces wanneer deze partij als goed of slecht wordt afgeschilderd (externalisering) ten opzichte van andere heersende partijen.

Socioloog Willem Schinkel schrijft in zijn boek *De Gedroomde Samenleving* (2008) over verschillende culturen en in het bijzonder verschillende manieren om te spreken of schrijven over deze culturen. Met diagrammatica, ook wel scheidend taalgebruik genoemd, suggereert Schinkel dat er bepaalde veronderstellingen in het discours actief zijn, die het normale van het afwijkende scheiden. Wanneer de diagrammatica toegepast wordt op oorlogsverslaggeving, kan gesproken worden van het goede als normaal en het slechte als afwijkend. Het verschil tussen deze twee partijen wordt in de verslaggeving continu benadrukt, waardoor een bepaalde beeldvorming ontstaat bij het publiek. Beeldvorming is tevens een voorbeeld van het dialectisch proces, waarmee bedoeld wordt dat beeldvorming tot stand komt door een combinatie van cultuur en media. De beeldvorming raakt verstoord wanneer de zaken omdraaien, dus wanneer het slechte het normale wordt en het goede het afwijkende. (Schinkel, 2008: 38-39,68)

3.1.2. *Beeldvorming en media*

Media spelen een belangrijke rol in de beeldvorming van de mens en zijn cultuur. Journalisten hebben van oudsher een grote invloed op de publieke opinie. Publieke opinie ontstaat meestal door de beelden die het publiek in het hoofd heeft van een bepaalde gebeurtenis. (Lippmann, 1945: 13) Het medium dat beelden en teksten overbrengt naar het publiek kan dus een grote invloed hebben op de publieke opinie. Wanneer de verslaggeving een oorlog betreft die met tekst en beeld belicht wordt in de media, vormt het publiek een opinie op basis van de mediabeelden. Mediabeelden zijn tevens van grote invloed op het wereldbeeld van de mens. (Beunders, 1998: 10)

De Amerikaanse wetenschapper James W. Carey beschrijft communicatie als een symbolisch proces waarin realiteit gehandhaafd, geproduceerd, getransformeerd en hersteld wordt. Het gaat dus om een proces waarbij via symbolen een werkelijkheidsbeeld wordt geproduceerd en onderhouden, waarbij een betekenis wordt gegeven aan de werkelijkheid. (Carey, 1988: 23) Deze visie baseert Carey op twee culturele benaderingen van communicatie, namelijk transmissie en ritueel. De eerste vorm, transmissie, wordt gekenmerkt door het geven van informatie via communicatie aan anderen. Communicatie is in dit optiek bedoeld om anderen over afstand signalen of berichten te geven en controle over hen te hebben. (15) Doordat de technologie een grotere rol is gaan spelen in de Westerse samenleving, werd transmissie als de functie van communicatie door de eeuwen heen steeds belangrijker geacht. In relatie tot een oorlog kan communicatie werken als transmissie van informatie via tekst en beeld in geïllustreerde tijdschriften, om hierdoor de meerderheid van het publiek een oordeel over een oorlog te laten vormen. De tweede benadering, communicatie als ritueel, heeft als doel mensen aan elkaar te binden en met elkaar te verbinden. Niet het doorgeven van informatie is hier van belang, maar het representeren van gedeeld geloof en opvattingen. Hierbij gaat het om het opbouwen en in stand houden van een gemeenschap. De werkelijkheid ontstaat *in*

communicatie, niet *door* communicatie zoals bij transmissie. (18) Ook de rituele benadering van communicatie is van toepassing op oorlogsverslaggeving, waarbij de duiding van de realiteit door geïllustreerde tijdschriften van belang is. Het geïllustreerde tijdschrift is in deze optiek een constructie van de werkelijkheid en wordt niet beschouwd als medium dat informatie overbrengt naar de lezer en kijker. Het is een manier om mensen te vertellen hoe zij zich horen te gedragen en bindt hen al dan niet direct door deze overeenkomstige eigenschappen. Het geeft de lezer een bepaald beeld van een oorlog. Hierdoor ontstaan gedeelde opvattingen en gedeelde kennis.

Een werkelijkheid is een constructie, aangezien zij geproduceerd is door communicatie. Door middel van taal en beeld zijn mensen bereid een realiteit te benoemen, waardoor de realiteit een betekenis krijgt. Net als Tennekes beschouwt Carey beeldvorming als een belangrijk cultureel proces, waarbij een werkelijkheid wordt gecreëerd.

3.2. Beeldanalyse

Verschillen in beeldvorming kunnen het gevolg zijn van verschillen in interpretatie van de werkelijkheid. Durham brengt dit duidelijk naar voren aan de hand van het onderzoek van Stuart Hall naar het proces van betekenisgeving. Hall stelde vast dat de betekenis van een mediaproduct deels door de maker (encoding) en deels door de kijker of lezer (decoding) wordt geconstrueerd. De maker van een mediaproduct geeft een bepaalde betekenis aan dat mediaproduct, dat door een kijker of lezer geheel anders kan worden geïnterpreteerd. Hall gaat er vanuit dat het publiek actief betekenis kan toekennen aan bepaalde teksten. Hij onderscheidt hierbij verschillende vormen van interpretatie van teksten. Als de bedoeling van de maker geheel samenvalt met de interpretatie van de lezer is er volgens Hall sprake van *preferred* of *dominant reading*; het mediaproduct wordt gelezen of gezien volgens de maatstaven van de dominante groep in een cultuur. Als de bedoeling van de schrijver slechts ten dele of geheel niet samenvalt met de interpretatie van de lezer is er sprake van *negotiated* of *oppositional reading*; de lezer of kijker interpreteert de media-uiting aan de hand van de eigen sociale ervaringen. (Durham, 2001: 166-176; Hall, 1992: 128-138)

Roland Barthes stelt dat hetgeen het publiek als gewoon en natuurlijk ervaart, eigenlijk niet natuurlijk is. Het is een ideologische constructie van de dominante groep in een cultuur. Dat komt overeen met de *dominant reading* van Hall. De complexiteit van de betekenislagen die in visuele beelden verscholen liggen zijn tevens op basis van het proces van betekenisgeving van Hall te analyseren.

3.2.1. Interpretatie beeld

Roland Barthes beschrijft de fotografie als 'literally an emanation of the referent'. (Barthes, 2000: 80) Hij beschrijft het idee dat er een speciale connectie is tussen een foto en het object dat wordt gepresenteerd. Een fotograaf heeft niet de vrijheid die een schilder heeft bij het creëren en controleren van een beeld, een fotograaf drukt namelijk af wat er op dat moment te zien is. De fotograaf kan het beeld wél beïnvloeden door bepaalde keuzes die hij maakt. (Vries, 1991: 9) De fotograaf bepaalt met welke lens, snelheid, licht en compositie het onderwerp vastgelegd wordt, daarom is een fotograaf de eerste filter van de realiteit. (Evans, 1978: 4) Hierdoor is er niet één waarheid van het gefotografeerde, maar zijn er verschillende manieren om een onderwerp waarheidsgetrouw te presenteren, te connoteren.

Aangezien men een beeld als de werkelijkheid interpreteert is het van belang een beeld als een op zichzelf staande (historische) bron te analyseren. (Sayedoff, 2000: 48-51) Beelden werken op een tegenstrijdige manier in op ons werkelijkheidsbesef. Enerzijds dienen beelden een hoge realiteitswaarde te hebben, gemaakt zonder vooroordelen, vooronderstellingen en geen visie van de auteur. Anderzijds zijn beelden abstract; de informatie is selectief en incompleet. De macht van het beeld, ondanks deze tegenstrijdigheden, is groot, omdat beelden ons informeren en onze visie op de wereld weerspiegelen.

Aan de hand van de theorie van Susan Sontag stelt De Vries, dat de werkelijkheid, die wij met al onze zintuigen waarnemen, niet met beelden weergegeven kan worden; het leven gaat namelijk niet over belangrijke details die kort belicht zijn en voorgoed gearchiveerd worden. Beelden zijn het bewijs van wat een individu aantreft en niet alleen weergaven maar ook interpretaties van de wereld. Het gaat erom wat de kijker werkelijk ziet, niet wat er werkelijk is. (Vries, 1991: 10-12) Beelden tonen ons een gedeelte van de hele werkelijkheid.

Om de communicatieoverdracht van een beeld meer uitdrukking te geven worden er tekens in verwerkt. Het beeld is daarom een vorm van non-verbale communicatie. De werking van het beeld kan op verscheidene manieren worden benaderd. Barthes beschouwt het beeld als de perfecte overeenkomst van de werkelijkheid; 'the image is not the reality, but at least it is its perfect analogon and, it is just this analogical perfection which, to common sense, defines the photograph. It is a message without a code'. Doordat er geen transformatie plaatsvindt, is een beeld in eerste instantie een boodschap zonder code. Het beeld is door de fotograaf op een bepaalde manier gemaakt, waardoor er codes in te vinden zijn die het beeld een betekenis geven. Deze geconstrueerde betekenis maakt het bestuderen van beelden van belang. (Barthes, 1986: 5-8) Barthes ontwikkelde een methode voor het analyseren van beelden aan de hand van twee niveaus van betekenisgeving. Deze betekenislagen zijn onder te verdelen in denotatie (letterlijk) en connotatie (associatie). Aan de hand van deze niveaus is het mogelijk een beeld beter te begrijpen en te analyseren. Denotatie komt tot stand op basis van het gezonde verstand. Deze vorm is objectief, het betreft letterlijk het afgebeelde. In principe is de denotatie van een beeld bij elk individu gelijk, aangezien er geen externe factoren van invloed zijn op datgene wat afgebeeld is op de foto. Connotatie is het niveau waarbij de kijker een beeld leest op basis van gevoel. Deze vorm van betekenisgeving is subjectief, het betreft de gevoelens, waarden en opvattingen die het afgebeelde oproept bij de kijker. Deze interpretatie kan per individu verschillen doordat de cultuur hier van invloed op is. Bij de interpretatie van een beeld gaat als eerste de aandacht naar de denotatie, naar *wat* is afgebeeld. Het problematische van connotatie is dat het als natuurlijk kan worden gelezen, waardoor het als denotatie wordt ervaren. Connotatie is de wijze waarop, *hoe*, iets wordt afgebeeld. Het lijkt niet geconstrueerd en daarom is de kijker zich er vaak niet van bewust.

Fotografische technieken en keuzes van de fotograaf kunnen een grote bijdrage leveren aan de betekenis die wordt toegekend aan het beeld. (7-9) De vorm van betekenisgeving wordt niet alleen tot stand gebracht door fotografische technieken maar ook een begeleidende tekst kan de connotatie leiden. De tekst die het beeld begeleidt, vertelt ons wat er staat afgebeeld en geeft het beeld mede betekenis. Voor het analyseren van foto's geeft Barthes een aantal structurele termen op het niveau van het connotatieproces: pose/houding, objecten/gebouwen/omgeving, het fotogenieke/esthetiek, derde effect/syntaxis en relatie tussen tekst en beeld. (9-14) Harold Evans beschrijft in zijn boek *Pictures on a Page* eveneens hoe een beeld

betekenis kan geven. Evans gaat voornamelijk in op de keuze en bewerking door beeldredacties die de betekenis van een beeld kunnen beïnvloeden. Bewerkingen kunnen een beeld meer betekenis geven en de betekenis van het beeld versterken. Deze bewerkingen zijn volgens Evans te analyseren aan de hand van het formaat, sequentie (volgorde waarop beelden worden gepubliceerd), het derde effect, kadering en de begeleidende tekst. (Evans, 1978)

Zoals eerder vermeld beschouwt men een beeld als natuurlijk vanwege de veronderstelde gelijkheid met de werkelijkheid. Een beeld lijkt alleen betekenis te krijgen op basis van denotatie, de constructie van een beeld verdwijnt voor een groot deel naar de achtergrond. Een beeld geeft de kijker in één blik een boodschap mee, door middel van connotatie kan de maker verschillende betekenissen genereren. Het is van belang dat men zich bewust is van het connotatieproces, aangezien het de betekenis van een beeld mede bepaalt.

3.3. Tekstanalyse

Er bestaan, zoals bij Paragraaf 3.2.1. is aangegeven, verschillende manieren om betekenisgeving van beeld en tekst te analyseren. Een manier om de betekenisgeving van tekst te analyseren is Critical Discourse Analysis (CDA). Het 'critical' aspect komt voort uit de Frankfurter Schule en duidt op het met elkaar verbinden van sociale en politieke aspecten. Bij CDA wordt, naast de analyse van woorden binnen een tekst, rekening gehouden met externe processen die mogelijk van invloed zijn op het tot stand komen van de betreffende tekst. Bij externe processen valt te denken aan sociale processen, structuren en ongelijkheid. Lezers van een tekst kunnen beïnvloed worden zonder dat zij zich hiervan bewust zijn, onder meer doordat teksten bewust op een bepaalde manier geformuleerd kunnen zijn. (Wodak, 2001: 3) Naast het met elkaar verbinden van sociale en politieke aspecten, is ook betekenisgeving een belangrijk aspect van CDA. Dit staat in relatie tot de encoding/decoding-theorie van Stuart Hall, waarin de constructie van betekenissen centraal staat. Taal kan niet alleen reflecteren, maar ook representeren en produceren. In dit onderzoek wordt het representatieve aspect van taal geanalyseerd. Hiermee wordt bedoeld op de manier waarop taal gebruikt wordt om gebeurtenissen weer te geven. Taal dient in dit geval als middel bij het representeren van de werkelijkheid. Uitgangspunt in de theorie van Hall is de bewering dat er geen objectieve werkelijkheid bestaat, maar enkel constructies van de werkelijkheid. De wijze waarop deze werkelijkheid wordt gepresenteerd hangt af van de cultuur. Hierdoor ligt de werkelijkheid nooit vast en is deze onderhevig aan veranderingen binnen een cultuur. De tekst is een actieve deelnemer in deze constructie van de werkelijkheid. Een tekst geeft een bepaalde visie en laat andere visies weg. De tekst geeft aan hoe iets begrepen moet worden door het publiek, zoals Hall aanduidt met *preferred meaning*. (Hall, 1992: 128-138)

Een belangrijke wetenschapper op het gebied van CDA, en tevens grondlegger van deze analysemethode, is professor in de Linguïstiek en socioloog Norman Fairclough. Hij ontwikkelde de commutatietest, waarbij zowel het paradigmatische als het syntagmatische aspect van een tekst geanalyseerd wordt. Het paradigmatische aspect richt zich op het grotere sociale geheel waaraan de gebruikte woorden ontleend zijn. Er wordt gekeken naar de mogelijkheden en de gemaakte keuzes. In het geval van een oorlog wordt deze methode gebruikt om de gemaakte keuzes uit het oorlogsjargon te analyseren. Syntagmatische analyse richt zich op de woordvolgorde van de zin. In deze analyse wordt gekeken of de betekenis van een

zin verandert als één woord verandert. (Fairclough, 2001: 240) Zowel het paradigmatische als het syntagmatische aspect staan in relatie tot de betekenisgevende functie van taal. Woordkeus en woordvolgorde zijn namelijk van invloed op de representatie van de wereld door de media.

Met het oog op het analyseren van betekenisgeving van zowel tekst als beeld, wordt in de volgende paragraaf de veronderstelde relatie tussen tekst en beeld uiteengezet.

3.4. Relatie tekst en beeld

De relatie tussen tekst en beeld is een belangrijk aspect binnen dit onderzoek; het gaat immers om beeldvorming in geïllustreerde tijdschriften. In deze paragraaf wordt gekeken naar de veronderstelde relatie tussen deze twee aspecten.

Tekst en beeld zijn beide voorzien van tekens en gaan allerlei verbanden aan in diverse vormen van communicatie, samen en afzonderlijk. Zowel tekst als beeld geven bepaalde betekenissen, die behoren tot of gestructureerd worden door een cultuur. Daarbij verschilt de relatie tussen woordelijke en visuele communicatie per medium. Zowel tekst als beeld kunnen gezien worden als fundamentele betekenisgevers voor het vormen van onze cultuur. Ieder medium heeft eigen mogelijkheden en beperkingen voor betekenisgeving. Ook benadrukken Kress en Van Leeuwen dat tekst en beeld onafhankelijk van elkaar betekenis kunnen geven. Er is een significant verschil tussen beide. (Kress, 2006: 19)

In tegenstelling tot Kress en Van Leeuwen spreekt Barthes in zijn boek *Elements of Semiology* over de onlosmakelijke verbondenheid van tekst en beeld. Beelden zouden niet kunnen bestaan zonder tekst, omdat er zonder het gebruik van taal geen betekenis aan gegeven kan worden. Taal kan volgens Barthes in combinatie met beeld gebruikt worden in een betekenisherhalende (relay) of betekenisgevende (signified) vorm. De betekenisherhalende vorm betekent dat de betekenis van de beelden bevestigd wordt doordat deze in woorden herhaald wordt. Het beeld is dan in feite iconologisch, met tekstuele uitleg. Met betekenisgeving doelt Barthes op het feit dat er in de huidige geletterde samenleving geen betekenis bestaat, zonder dat hier woorden aan te pas komen. Alles wordt benoemd en krijgt een naam. Nadat er betekenis gegeven is, kunnen beelden op zichzelf staan. (*Elements of Semiology*, www.marxists.org) Evans spreekt ook over de aanvullende functie van tekst bij beeld. Hij verwijst daarbij naar Hicks, eindredacteur van het Amerikaanse tijdschrift *Life*, die aangeeft dat de fotograaf niet gezien moet worden als ondergeschikt aan de tekst maar dat dit in zijn tijdschrift in feite gelijke partners zijn. Hicks ging met deze uitspraak in tegen het algemene idee dat woorden een foto negatief konden beïnvloeden. Echter, de menselijke nieuwsgierigheid leidt ertoe dat ontvangers van informatie geen genoegen nemen met alleen tekst. Tekst en beeld brengen beide op een eigen manier informatie over, een manier waar de ander niet toe in staat is. De zender heeft tekst én beeld nodig om een gebeurtenis in al haar facetten weer te kunnen geven. (Evans, 1997: 255)

Door in het onderzoek beeld én bijschrift te analyseren wordt een relatie tussen tekst en beeld niet uitgesloten. Na het bespreken van verschillende theorieën over beeldvorming en tekst- en beeldanalyse wordt in het volgende hoofdstuk de onderzoeksopzet besproken.

4. Onderzoeksopzet

Na het behandelen van de historische en theoretische achtergronden is het van belang te kijken naar de opzet van dit onderzoek. In dit hoofdstuk worden de hoofdvraag en deelvragen gepresenteerd. Daarnaast worden de gebruikte begrippen geoperationaliseerd, de verantwoording uiteengezet en komen de onderzoeksmethoden aan bod.

4.1. Operationalisatie

Voor het correct uitvoeren van dit onderzoek is het noodzakelijk een aantal begrippen toe te lichten dan wel af te bakenen. Ook worden er onderdelen uit onderzoeksvragen geoperationaliseerd. Dit zorgt ervoor dat gebruikte begrippen voorafgaand aan het onderzoek vastliggen en hier achteraf geen onduidelijkheid over kan ontstaan.

Beeld

In deze scriptie worden onder *beeld* foto's verstaan. Cartoons, tekeningen en advertenties worden buiten beschouwing gelaten.

Beeldvorming

'Het geleidelijk laten ontstaan van een idee over iets.' (*Van Dale*, www.vandale.nl)
Op basis van wat het publiek hoort en ziet wordt een beeld over een bepaald onderwerp gevormd. Media spelen een grote rol in het proces van beeldvorming, aangezien de media tekst en beeld verschaffen over gebeurtenissen. Het beeld dat de media naar buiten brengen is van grote invloed op de beeldvorming van het publiek. (Kester, 2009) Aangezien het publiek zich een bepaald beeld vormt op basis van wat zij horen en zien in de media, wordt in dit onderzoek gekeken naar beeldvorming in geïllustreerde tijdschriften op basis van tekst- en beeldanalyse. Het begrip beeldvorming is eerder uitgebreid besproken in Paragraaf 3.1.

Bijschrift/tekst

Onder bijschrift/tekst wordt in dit onderzoek een tekstblok verstaan dat onder of bij het beeld is geplaatst. Deze tekst dient ter ondersteuning of verduidelijking van het beeld. Wanneer het om een algemeen bijschrift gaat van een reeks beelden, wordt in dit onderzoek via nummering van de bijschriften verwezen naar het bijbehorende beeld.

Fotogenieke aspect van het beeld

Het camerastandpunt is bepalend voor het fotogenieke aspect van een beeld. Er is een aantal camerastandpunten dat de fotograaf kan innemen. In dit onderzoek is gekozen drie opvallende standpunten te onderzoeken, waar eenvoudig een betekenis aan te hechten is. Deze standpunten kunnen het beeld een bepaalde betekenis geven, een bepaald gevoel bij de kijker oproepen of versterken. Het camerastandpunt is in het onderzoek onderverdeeld in:

- Kikker- of kikvorsperspectief: de fotograaf neemt een laag camerastandpunt in, waardoor het afgebeelde groter lijkt dan het in werkelijkheid is. Dit

standpunt wordt gebruikt om het afgebeelde dominant te maken. (Vos, 2004: 26)

- Vogelperspectief: de fotograaf neemt een hoog camerastandpunt in, waardoor het afgebeelde kleiner lijkt dan het in werkelijkheid is. Het oogpunt bevindt zich hoog boven het onderwerp. Dit standpunt wordt gebruikt om een breed perspectief van het afgebeelde te geven en het afgebeelde 'nietig' weer te geven. (Vos, 2004: 26)
- Midden: de fotograaf heeft het onderwerp op ooghoogte in beeld gebracht, waardoor het afgebeelde zich op de horizon bevindt. Hierdoor wordt de realiteitswaarde van het beeld vergroot. Dit standpunt wordt gebruikt om de kijker het gevoel te geven dat de informatie zo waarheidsgetrouw mogelijk weergegeven is.

Geïllustreerd tijdschrift

Onder geïllustreerd tijdschrift worden tijdschriften verstaan die periodiek uitgegeven worden en aan wetenschappelijke discussies of ontspanningslektuur gewijd zijn. De combinatie van beeld en tekst is hierbij van belang. Dit begrip is besproken in Paragraaf 2.5.1.

Humanitair optreden

Hulp die direct ten goede komt aan de Spaanse bevolking, voornamelijk medische zorg, voedselhulp, opvang vluchtelingen, contact met de bevolking, wederopbouw infrastructuur, bouw nieuwe wegen/gebouwen, ondersteuning van mensenrechtenorganisaties. Onder humanitair optreden wordt ook hulpverlening door hulporganisaties verstaan.

Los beeld of beeld bij artikel

De beeldvorming wordt beïnvloed door zowel tekst als beeld. In het proces van beeldvorming ondersteunen tekst en beeld elkaar. Het aantal losse beelden of beelden die bij artikelen zijn geplaatst, zijn van grote invloed op de beeldvorming van het publiek. Het beeld kan een verhaal bij een artikel toelichten of het beeld kan op zichzelf staan.

- Los beeld: onder een los beeld wordt een beeld met een bijschrift verstaan. Dit bijschrift dient ter ondersteuning of verduidelijking van het beeld. Wanneer een los beeld geplaatst wordt, is er sprake van weinig tekst. De beeldvorming van het publiek is in dit geval meer gebaseerd op het beeld dan op de combinatie van tekst en beeld.
- Beeld bij artikel: wanneer een beeld bij een artikel geplaatst wordt, is er sprake van meer tekst dan bij een los beeld. De beeldvorming van het publiek kan hierdoor sterk gebaseerd zijn op de combinatie van tekst en beeld dan op het beeld alleen. Het artikel geeft meer informatie over de oorlog, dan alleen een verduidelijking van het beeld.

Militair/politiek optreden

Militairen, materieel van militairen en/of burgers, gevechtssituaties en luchtaanvallen, patrouilleren, beveiliging/bewaking van gebouwen en personen, militaire ceremonies.

Negatieve teneur beeld/tekst

Geweld (gevechten, vernielingen, doden, gewonden), aanslagen, angst voor gevechten, militante groepen/organisaties/partijen, verdriet.

Neutrale teneur beeld/tekst

Verschillende partijen, het leven in de stad of op het platteland, omgeving van Spanje, culturele manifestaties, dagelijks leven van burgers en/of militairen.

Partijen

In het onderzoek wordt gekeken of de tijdschriften partij kiezen in hun berichtgeving. Dit is namelijk van invloed op het beeld dat het tijdschrift geeft van de burgeroorlog. De verschillende partijen zijn:

- Links: republikeinen, communisten, socialisten, liberalen, anarchisten en regionalisten.
- Rechts: nationalisten, fascisten, falangisten, monarchisten, aristocraten en de Kerk.

Deze partijen zijn nader toegelicht in Paragraaf 1.2.1.

Politiek

Alle beelden die een connectie hebben met het politieke proces vallen onder deze noemer. Hiermee worden alle beelden van politici en partijleiders bedoeld; vreedzame demonstraties, debat, mededelingen van politici, portretten van politici en politieke ceremonies.

Positieve teneur beeld/tekst

Tolerantie, overwinning, dialoog/overleg, wederopbouw, samenwerking, contact/hulp, culturele manifestaties, het leven in de stad/platteland.

Spaanse bevolking

Alle beelden die de inwoners van Spanje tonen. Burgers in militaire kledij vallen hier niet onder, maar onder de noemer militair/politiek optreden.

Spaanse Burgeroorlog

De burgeroorlog die woedde in Spanje van juli 1936 tot en met april 1939. Deze oorlog is nader toegelicht in Hoofdstuk 1.

Thuisfront

Familie van militairen die het thuisfront vormen en op deze manier de oorlog meemaken.

Verwarrende teneur combinatie beeld/tekst

De tekst komt niet overeen met het beeld. Een beeld en de bijgevoegde tekst zijn tegenstrijdig en/of het beeld is multi-interpretabel.

Verzuiling

De maatschappelijke indeling van de Nederlandse samenleving aan het begin van de twintigste eeuw. Deze indeling was gebaseerd op geloofsovertuiging en politiek.

4.2. Onderzoeksvragen

Voor het onderzoeken van de beeldvorming over een bepaald onderwerp is het van belang de berichtgeving in verschillende tijdschriften te analyseren. In het onderzoek worden zowel tekst als beeld geanalyseerd en ook wordt gelet op een mogelijke relatie tussen deze vormen. Het doel van dit onderzoek is te kijken naar de beeldvorming in Nederland over de Spaanse Burgeroorlog in de jaren 1936 tot en met 1939, aan de hand van publicaties van verschillende geïllustreerde tijdschriften. Het onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van de volgende onderzoeksvraag.

Wat is de beeldvorming in de Nederlandse geïllustreerde tijdschriften, Katholieke Illustratie, De Spiegel, Wereldkroniek en Wij over de Spaanse Burgeroorlog in de jaren 1936 tot en met 1939?

Voor deze hoofdvraag is gekozen omdat de opkomst van de fotografie in geïllustreerde tijdschriften in de jaren dertig van de twintigste eeuw, een significante rol kan hebben gespeeld in de berichtgeving over de Spaanse Burgeroorlog en daardoor van invloed kan zijn geweest op de beeldvorming hieromtrent. De analyse van de berichtgeving is gebaseerd op de theorieën zoals behandeld in Hoofdstuk 3. De keuze voor de geïllustreerde tijdschriften wordt verantwoord in Paragraaf 4.3. Naast de probleemstelling is ook een aantal deelvragen geformuleerd:

1. Welk beeld kon het publiek zich vormen van de Spaanse Burgeroorlog bij het zien van de beelden en het lezen van de teksten in de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften?
2. Zijn er verschillen of overeenkomsten tussen de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften in de mate van aandacht voor de Spaanse Burgeroorlog?
3. Is de verzuiling in Nederland terug te vinden in de publicaties van de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften?

4.3. Verantwoording

Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproefsgewijze selectie van materiaal uit verschillende periodes. Er is gekozen verschillende momenten uit de burgeroorlog te analyseren, ter bevordering van de betrouwbaarheid van dit onderzoek. In deze paragraaf worden achtereenvolgens de keuze voor de onderzoeksperiode en het onderzoeksmateriaal verantwoord.

4.3.1. Onderzoeksperiode

De Spaanse Burgeroorlog beslaat een periode van drie jaar; van 1936 tot en met 1939. Er is gekozen voor het analyseren van drie belangrijke periodes, die beschreven zijn in Hoofdstuk 1. De periodes die in dit onderzoek geanalyseerd worden, staan in relatie tot de volgende gebeurtenissen:

- Het begin van de oorlog op 18 juli 1936;
- Het bombardement op Guernica op 26 april 1937;
- De val van Madrid op 28 maart 1939 en in navolging hiervan het einde van de oorlog op 1 april 1939.

Voor de analyse van publicaties van geïllustreerde tijdschriften rondom de Spaanse Burgeroorlog is een aantal tijdschriften geselecteerd die ieder een van de vier Nederlandse zuilen vertegenwoordigen. Hierdoor biedt het onderzoeksmateriaal een breed inzicht in de manier waarop de tijdschriften de burgeroorlog in beeld brachten voor het publiek. Tevens wordt onderzocht of er verschillen en overeenkomsten in berichtgeving waren tussen de zuilen.

In het onderzoek wordt rekening gehouden met de wekelijkse verschijning van het tijdschrift. Gezien het feit dat de tijdschriften niet op dezelfde datum verschenen en er in de jaren dertig nog geen 24-uurs-nieuwscyclus bestond, kan er sprake zijn van een vertraging tussen gebeurtenis en publicatie. Hierdoor is het niet mogelijk van elk tijdschrift een publicatie van dezelfde datum te analyseren, maar is gekozen voor de analyse van publicaties in de eerste twee maanden na de maand waarin het belangrijke moment plaatsvond. In totaal worden er zes maanden per tijdschrift onderzocht over een periode van drie jaar. In het kwantitatieve onderzoek worden per tijdschrift alle publicaties in de volgende maanden geanalyseerd:

- 1936: augustus en september;
- 1937: mei en juni;
- 1939: april en mei.

Uit het aantal publicaties van de geïllustreerde tijdschriften blijkt, dat zij over voldoende beeld- en tekstmateriaal beschikten voor het uitvoeren van een grondige analyse. Voor het kwalitatieve onderzoek is gekozen de eerste en laatste publicatie van ieder tijdschrift aan zowel het begin als het eind van de totale onderzoeksperiode te analyseren, met als doel een objectief en betrouwbaar beeld te krijgen van de beeldvorming in de tijdschriften. Door de keuze voor deze periodes worden de eerste en laatste beelden die het publiek te zien kreeg via de geïllustreerde tijdschriften geanalyseerd. Dit betekent dat er in het kwalitatieve deel van het onderzoek per tijdschrift vier onderzoeksmomenten zijn afgebakend. De periode 1937 is niet meegenomen, aangezien het interessant is de beeldvorming aan het begin en het eind van de burgeroorlog te vergelijken. De berichtgeving kan, zoals aangegeven in Hoofdstuk 1, verschillen tussen het begin en het eind van de burgeroorlog. Door het analyseren van verschillende periodes wordt een totaalbeeld geschetst van de beeldvorming over de burgeroorlog in de tijdschriften. De kwalitatieve tekstanalyse zou in eerste instantie kop en onderschrift van de beelden en kop en subkop van de teksten bevatten. Tijdens het verzamelen van het onderzoeksmateriaal bleek, dat de koppen van artikelen bij sommige tijdschriften door technische oorzaken zijn weggevallen. Dit gegeven heeft geleid tot de keuze voor analyse van de bijchriften van alle beelden die voor het kwalitatieve onderzoek in aanmerking komen. De kwalitatieve analyse kan een verschillend aantal beelden per tijdschrift bevatten, afhankelijk van het gepubliceerde materiaal. Voor het kwalitatieve onderzoek wordt de berichtgeving uit de volgende periodes geanalyseerd:

- 1936: de eerste publicatie in augustus en de laatste publicatie in september;
- 1939: de eerste publicatie in april en de laatste publicatie in mei.

4.3.2. Onderzoeksmateriaal

De Spaanse Burgeroorlog was de eerste oorlog waarbij fotografie een significante rol speelde in de berichtgeving. (Lechner, 1987: 206) Dit gegeven, in combinatie met de opkomst van geïllustreerde tijdschriften, heeft geleid tot de keuze voor het

analyseren van dit type tijdschriften. In het kader van dit onderzoek is het niet mogelijk alle Nederlandse geïllustreerde tijdschriften te analyseren. Met het oog op het verzuilde Nederland van de jaren dertig van de twintigste eeuw, zie ook Paragraaf 2.3., is per zuil gekeken naar de gepubliceerde en beschikbare tijdschriften en is hieruit per zuil een selectie gemaakt. Het uiteindelijke analysemateriaal moet voldoen aan de volgende eisen:

- Het tijdschrift vertegenwoordigde een zuil;
- Het tijdschrift was relatief actueel;
- Het tijdschrift maakte gebruik van een combinatie van tekst en beeld;
- Het tijdschrift publiceerde internationaal nieuws.

De materiaalkeuze is gebaseerd op bovenstaande eisen. Van *Wereldkroniek* ontbreken de edities van april en mei 1939 in dit onderzoek. De reden hiervoor is tweeledig. Aan de ene kant zijn deze publicaties voor een groot deel niet bewaard gebleven. De publicaties die wel bewaard zijn gebleven zijn niet gearchiveerd en zijn slechts tegen zeer hoge betalingen te verkrijgen. Om deze reden worden deze niet meegenomen in dit onderzoek. De volgende tijdschriften worden geanalyseerd:

Zuil	Tijdschrift
Liberaal/neutraal	<i>Wereldkroniek</i>
Protestants-christelijk	<i>De Spiegel</i>
Rooms-katholiek	<i>Katholieke Illustratie</i>
Socialistisch	<i>Wij</i>

De gepubliceerde beelden in de geselecteerde tijdschriften kunnen zowel professionele journalistieke als amateuristische beelden zijn. Bij alle gepubliceerde beelden kan er sprake zijn van manipulatie of geënceneerde beelden. Gezien het feit dat deze factoren een opzichzelfstaand onderzoek zouden kunnen vormen, wanneer de beelden vergeleken dienen te worden met ander gearchiveerd beeldmateriaal, is gekozen deze aspecten niet mee te nemen in het onderzoek.

4.4. Onderzoeksmethoden

Om een duidelijk antwoord te krijgen op de hoofdvraag en deelvragen bestaat dit onderzoek uit een tweeledige onderzoeksmethode, namelijk een kwantitatief en een kwalitatief deel. De reden voor het kiezen van beide onderzoeksvormen is dat de kwalitatieve analyse van beelden de kwantitatieve analyse ondersteunt. In deze paragraaf worden de onderzoeksmethoden toegelicht.

4.4.1. Kwantitatief onderzoek

Zoals besproken in het theoretisch kader zijn de teksten en beelden die de media publiceren van invloed op de publieke opinie. Met het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek wordt een statistisch overzicht gegeven van de meest voorkomende beelden in de geselecteerde tijdschriften. Onderzoek van Zweers heeft uitgewezen dat herhaling van beelden met hetzelfde onderwerp bepalend is voor de beeldvorming van het publiek. Kwantitatief onderzoek is volgens Zweers van belang om meer inzicht te verschaffen in het onderzoeksonderwerp. Om deze reden is het voor dit onderzoek van belang het aantal beelden in de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften gedurende de onderzoeksperiode te analyseren. Het

volgende analysemodel van Zweers wordt toegepast op het onderzoeksmateriaal. (Zweers, 2009) De begrippen uit onderstaand model zijn geoperationaliseerd in Paragraaf 4.1.

Rechte tellingen

1. Aantal beelden: aantal beelden dat het medium plaatste in de onderzoeksperiode.
2. Publicatieweek van het beeld: de week van uitgave van de editie waarin het beeld is gepubliceerd.
3. Positie op de pagina: de plaatsing van het beeld bovenaan, midden, onderaan of op een hele pagina. Hier kunnen conclusies uit worden getrokken met betrekking tot het belang van het onderwerp. Het beeld dat op het midden van de pagina staat valt het meest op. In de Westerse cultuur leest men van boven naar beneden en van links naar rechts, wat betekent dat het beeld dat bovenaan de pagina staat eerder gezien wordt dan het beeld dat onderaan de pagina staat. Het medium hecht meer waarde aan de burgeroorlog wanneer het overgrote deel van de beelden in het midden van of bovenaan de pagina staat.
4. Paginanummer: het nummer van de pagina waar een beeld op is geplaatst maakt het mogelijk daar een zekere mate van importantie aan te hechten. Voor de conclusie geldt dan ook; hoe lager het paginanummer, hoe meer belang er aan het onderwerp gehecht wordt. Dit geeft de spreiding van de beelden in de tijdschriften duidelijk weer. Tevens heeft de spreiding van beelden te maken met verschillende redactionele formules.
5. Formaat van het beeld: heel groot, groot, middelgroot, klein of heel klein formaat van het beeld. Bij het analyseren van het formaat van het beeld moet rekening gehouden worden met de relatieve grootte, dat wil zeggen; een klein formaat tijdschrift plaatst relatief kleinere beelden, dan een groter formaat tijdschrift. Een groter beeld kan meer impact hebben op de kijker dan een kleiner beeld. De volgende categorieën worden gehanteerd in deze analyse:
 - Heel groot: > 1/2 pagina
 - Groot: 1/2 pagina
 - Midden: 1/3 pagina
 - Klein: 1/4 pagina
 - Heel klein: < 1/4 pagina

Het relatieve formaat geeft de grootte van een beeld op een pagina weer, dit is ook een indicator voor een zekere mate van importantie. Voor de conclusie geldt; hoe groter een beeld, hoe meer waarde een medium hecht aan de burgeroorlog en het onderwerp van het betreffende beeld. Wanneer het tijdschrift meerdere kleine beelden op een pagina plaatst, staat dit echter ook in relatie tot de mate van belang die het tijdschrift aan de burgeroorlog hecht.

6. Herkomst tekst/beeld: vermelding van de bronnen van tekst en beeld. Door de herkomst van de bron te noteren, is het mogelijk een conclusie te trekken over het bronnengebruik van de geïllustreerde tijdschriften. De publicatie van de herkomst van beeld en tekst biedt de lezer de mogelijkheid om te achterhalen van welke bron de tekst of het beeld afkomstig is. Tevens kan de lezer op deze manier achterhalen of de bron gerelateerd is aan de geloofsovertuiging van het tijdschrift.

7. Los beeld of beeld bij artikel: het beeld wordt los, met bijschrift, of bij een artikel geplaatst. De interpretatie van deze categorie in relatie tot beeldvorming is uitgelegd in Paragraaf 4.1.

Inhoudelijke tellingen

1. Onderwerpen: Spaanse bevolking, militair/politiek optreden, humanitair optreden, politiek, thuisfront. Het onderwerp van het beeld is in bovenstaande zes categorieën ingedeeld. Aan de hand van deze categorieën is na de analyse in één oogopslag te zien in welke mate het onderwerp aandacht krijgt in de geïllustreerde tijdschriften. Het aantal beelden per onderwerp kan in relatie staan tot de verzuiling en is van invloed op de beeldvorming, aangezien vaak getoonde beelden meer indruk kunnen maken op het publiek dan eenmalig getoonde beelden.
2. Teneur beeld: positief, neutraal of negatief. De teneur van het beeld geeft het gevoel weer dat het beeld in eerste instantie oproept. Dit gevoel kan positief, neutraal of negatief zijn. Wanneer het publiek alleen het beeld bekijkt, kan de beeldvorming hierdoor worden beïnvloed.
3. Teneur combinatie beeld en tekst: positief, neutraal, negatief of verwarrend. De teneur van de tekst kan van invloed zijn op de teneur van het beeld. Het is van belang om na te gaan of de bijgevoegde tekst bijdraagt aan het gevoel dat een beeld oproept bij het publiek, of dat de tekst niet in lijn is met het beeld. Wanneer dit laatste het geval is zijn er twee opties; de tekst heeft een positieve dan wel negatieve invloed op het beeld of de relatie is verwarrend. De kern van het bijschrift wordt als verwarrend gecategoriseerd wanneer de teneur van de tekst niet overeenkomt met de teneur van het beeld. Hiermee wordt bedoeld dat een beeld en de bijgevoegde tekst tegenstrijdig zijn en/of dat het beeld multi-interpretabel is. De beeldvorming kan beïnvloed worden door de combinatie van tekst en beeld, daarom is het voor dit onderzoek van belang te kijken of de teneur van het beeld verandert na het lezen van de tekst.
4. Partij: partijkeuze van het tijdschrift in de berichtgeving. Er zijn vijf categorieën; links, rechts, neutraal, onbekend en geen tekst. Deze variabele hoort bij de inhoudelijke tellingen, omdat de tekst inhoudelijk wordt geanalyseerd. Bij de categorie neutraal wordt neutraal over een partij of partijen gesproken, bij onbekend wordt er geen partij genoemd in de berichtgeving. Indien het een beeld betreft zonder tekst, valt dit in de categorie geen tekst. Wanneer positief dan wel negatief gesproken wordt over een partij, kan gesteld worden dat er partij gekozen wordt in de berichtgeving. Het al dan niet partij kiezen is van grote invloed op de beeldvorming van het publiek; het publiek leest de bijschriften en kan deze voor waarheid aannemen. Voor het analyseren van de beeldvorming is het daarom van belang te kijken of de tijdschriften partijdig berichtten.

Naast de rechte en inhoudelijke tellingen, worden vier combinaties gemaakt van een aantal variabelen. Deze vier combinaties dragen bij aan het inzicht in de beeldvorming van de tijdschriften.

1. Combinatie onderwerp en teneur beeld: hieruit blijkt of er een relatie bestaat tussen het onderwerp en de teneur van een beeld. Dit is van invloed op de

beeldvorming, wanneer bepaalde onderwerpen herhaaldelijk met een bepaalde teneur worden afgebeeld.

2. Combinatie onderwerp en formaat: hieruit blijkt of de tijdschriften aan bepaalde onderwerpen meer aandacht besteedden. Dit is van invloed op de beeldvorming, aangezien groter geplaatste beelden meer indruk maken op het publiek dan beelden van klein formaat.
3. Combinatie formaat en teneur beeld: hieruit blijkt of het tijdschrift onderwerpen met een bepaalde teneur groter of kleiner afbeeldde dan andere onderwerpen. Aangezien bepaald is dat het formaat van het beeld een indicator is van het belang dat het tijdschrift hechtte aan het beeld, staat dit in combinatie met de teneur van het beeld in relatie tot beeldvorming.
4. Combinatie teneur beeld en jaar en maand van publicatie: hieruit blijkt of de teneur van de beelden in relatie stond tot de datum van publicatie. De uitkomst van deze combinatie geeft aan of de teneur van de beelden in het begin en het eind van de onderzoeksperiode verschilt.

Kwantitatief analysemodel beelden

<i>Rechte tellingen</i>	
Naam geïllustreerd tijdschrift	1 = Katholieke Illustratie, 2 = De Spiegel, 3 = Wereldkroniek, 4 = Wij
Jaartal	1 = augustus 1936, 2 = september 1936, 3 = mei 1937, 4 = juni 1937, 5 = april 1939, 6 = mei 1939
Periode	1 = begin oorlog, 2 = Guernica, 3 = einde oorlog
Publicatieweek	1 = 1936 1-7 aug, 2 = 1936 8-14 aug, 3 = 1936 15-21 aug, 4 = 1936 22-28 aug, 5 = 1936 29-4 sept, 6 = 1936 5-11 sept, 7 = 1936 12-18 sept, 8 = 1936 19-25 sept, 9 = 1936 26-2 okt, 10 = 1937 1-7 mei, 11 = 1937 8-14 mei, 12 = 1937 15-21 mei, 13 = 1937 22-28 mei, 14 = 1937 29-4 juni, 15 = 1937 5-11 juni, 16 = 1937 12-18 juni, 17 = 1937 19-25 juni, 18 = 1937 26-2 juli, 19 = 1939 1-7 apr, 20 = 1939 8-14 apr, 21 = 1939 15-21 apr, 22 = 1939 22-28 apr, 23 = 1939 29-5 mei, 24 = 1939 6-12 mei, 25 = 1939 13-19 mei, 26 = 1939 20-26 mei, 27 = 1939 27-2 juni
Aantal beelden	Aantal beelden dat het medium plaatste in de onderzoeksperiode
Positie op de pagina	1 = bovenaan, 2 = midden, 3 = onderaan, 4 = hele pagina
Paginanummer	Nummer van de pagina waarop het beeld is afgedrukt
Formaat	1 = heel groot: > 1/2 pagina. 2 = groot: 1/2 pagina, 3 = midden: 1/3 pagina, 4 = klein: 1/4 pagina, 5 = heel klein: < 1/4 pagina
Herkomst 1	Vermelding van de herkomst van de tekst
Herkomst 2	Vermelding van de herkomst van het beeld
Soort	1 = los beeld, 2 = beeld bij artikel

<i>Inhoudelijke tellingen</i>	
Onderwerpen	1 = Spaanse bevolking, 2 = militair/politiek optreden, 3 = humanitair optreden, 4 = politiek, 5 = thuisfront
Teneur 1, teneur beeld	1 = positief, 2 = neutraal, 3 = negatief
Teneur 2, teneur combinatie beeld en tekst	1 = positief, 2 = neutraal, 3 = negatief, 4 = verwarrend
Partij	1 = links, 2 = rechts, 3 = neutraal, 4 = onbekend, 5 = geen tekst

4.4.2. Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatieve deel van het onderzoek betreft een tekst- en beeldanalyse. De kwalitatieve analyse is een selectieve keuze van beelden. Voor de beeldanalyse wordt het analysemodel van Zweers gebruikt, de bijschriften worden geanalyseerd aan de hand van de theorie van Fairclough. Het kwalitatieve onderzoek geeft meer betekenis aan de uitkomsten van de kwantitatieve analyse en ondersteunt deze resultaten.

Beeldanalyse

Voor het kwalitatief analyseren van beelden in geïllustreerde tijdschriften is het analysemodel van Zweers toepasbaar gemaakt op het onderwerp van deze scriptie. De beelden worden beschreven aan de hand van vijf mogelijke betekenisgevers, die de beelden van een bepaalde lading (connotatie) voorzien. Deze betekenisgevers zijn cultureel bepaald en hierdoor van invloed op de beeldvorming. (Zweers, 2009)

- Pose/houding: een bepaalde houding, mimiek, gelaatsuitdrukking of expressie van personen wordt door de fotograaf bewust vastgelegd en geeft het beeld hierdoor een bepaalde betekenis (connotatie).
- Objecten/gebouwen/omgeving: de plaats van voorwerpen of gebouwen in een beeld is van belang voor de betekenis van het beeld. Objecten kunnen naar zichzelf verwijzen of naar iets anders (connotatie). Daarnaast kunnen ze door de fotograaf met of zonder opzet in beeld gebracht zijn, waardoor het beeld een andere betekenis kan krijgen.
- Fotogeniek/esthetiek: het fotogenieke aspect van het beeld is van belang om een bepaald gevoel bij de kijker op te roepen. Dit doet de fotograaf door een bepaald camerastandpunt in te nemen; hoog (vogelperspectief), midden of laag (kikker- of kikvorspectief). Hierdoor kan het beeld afwijken van de realiteit. Daarnaast wordt er selectief gebruik gemaakt van scherpte en begrenzing van de werkelijkheid, waarbij een deel van een beeld bewust wordt weggesneden (kader). Er is sprake van esthetiek wanneer het beeld door de compositie op een schilderij lijkt.
- Derde effect/syntaxis: door het naast elkaar plaatsen van verschillende (tegenstrijdige) beelden kan het beeld een andere betekenis krijgen (derde effect). De verschillende personen en/of objecten in het beeld vertellen een verhaal, dat eventueel een nieuwe betekenis geeft aan het beeld (syntaxis). Deze twee aspecten zorgen ervoor dat er nieuwe connotaties kunnen ontstaan bij de kijker.
- Relatie tekst/beeld: teksten kunnen de interpretatie van een beeld beïnvloeden en andersom. Dit kan zowel positief, neutraal, negatief als verwarrend zijn.

Deze categorieën zijn eerder toegelicht in Paragraaf 4.1.

Tekstanalyse

Voor het analyseren van de bijschriften wordt in dit onderzoek gebruikgemaakt van een vorm van Critical Discourse Analysis, de commutatietest van Norman Fairclough zoals besproken in Paragraaf 3.3. De commutatietest bestaat uit een paradigmatisch en syntagmatisch onderdeel. (Fairclough, 2001: 240) Gezien het doel van dit onderzoek, het analyseren van de beeldvorming in vier geïllustreerde tijdschriften, is gekozen alleen het paradigmatische aspect te analyseren. Het paradigmatische aspect richt zich namelijk op woordkeus, een onderdeel dat eenvoudig te categoriseren is, terwijl het syntagmatische aspect ingaat op de woordvolgorde in een zin, een onderdeel dat niet van belang is voor dit onderzoek.

Voor het analyseren van het paradigmatische aspect van tekst in het geval van een oorlog wordt de paradigmatische analysemethode gebruikt om de gemaakte keuzes uit het oorlogsjargon te analyseren. De betekenisgevende functie van de tekst wordt in dit onderzoek geanalyseerd aan de hand van de teneur van de bijschriften. Er is gekozen de teneur van de bijschriften te categoriseren en vervolgens deze te analyseren. Door het categoriseren van de teneur van het bijschrift wordt tevens de mogelijke relatie tussen tekst en beeld in acht genomen. Bij de analyse zal per bijschrift de teneur genoemd worden, zodat duidelijk wordt waarop de categorisatie is gebaseerd. Op deze manier kan na de analyse gesteld worden of er sprake is van een positieve, neutrale, negatieve of verwarrende berichtgeving. De teneur van de berichten is verdeeld in de volgende categorieën:

- Positieve teneur tekst: het bijschrift wordt als positief gecategoriseerd wanneer gesproken wordt over tolerantie, overwinning, dialoog/overleg, wederopbouw, samenwerking, contact/hulp, culturele manifestaties of het leven in de stad/platteland.
- Negatieve teneur tekst: het bijschrift wordt als negatief gecategoriseerd wanneer gesproken wordt over geweld (gevechten, vernielingen, doden, gewonden), aanslagen, angst voor gevechten, militante groepen/organisaties/partijen of verdriet.
- Neutrale teneur tekst: het bijschrift wordt als neutraal gecategoriseerd wanneer gesproken wordt over verschillende partijen, het leven in de stad of op het platteland, omgeving van Spanje, culturele manifestaties of het dagelijks leven van burgers en/of militairen.
- Verwarrende teneur combinatie beeld/tekst: het bijschrift wordt als verwarrend gecategoriseerd wanneer de teneur van de tekst niet overeenkomt met de teneur van het beeld. Hiermee wordt bedoeld dat een beeld en de bijgevoegde tekst tegenstrijdig zijn en/of dat het beeld multi-interpretabel is.

4.5. Verwerking gegevens

In zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve deel van het onderzoek zijn alle geselecteerde beelden aan de hand van het codeerschema van Zweers geanalyseerd. De kwantitatieve gegevens zijn verwerkt in het statistische programma SPSS, waarvan de resultaten in Hoofdstuk 5 worden weergegeven. Aan de hand van dit statistische programma worden verschillende variabelen met elkaar vergeleken, samenhangen gemeten en conclusies getrokken. De resultaten van het kwalitatieve deel van het onderzoek worden gepresenteerd in Hoofdstuk 6.

5. Resultaten kwantitatief onderzoek

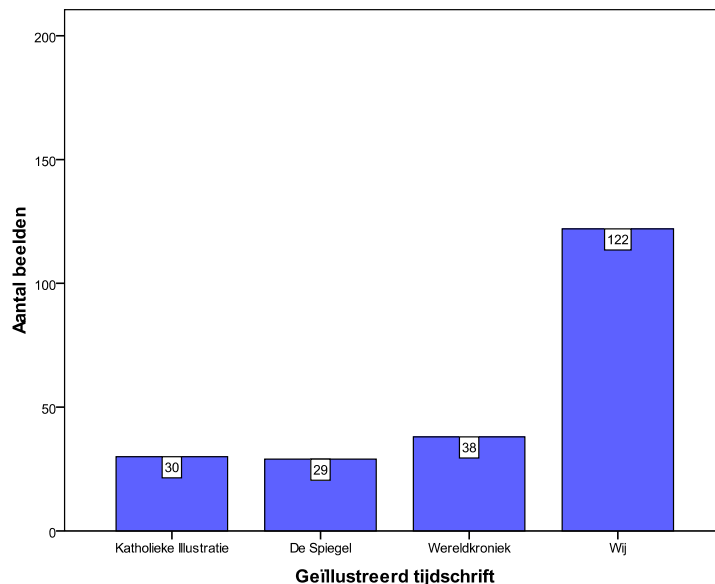
In dit hoofdstuk worden de resultaten van het kwantitatieve onderzoek gepresenteerd. Aan de hand van het statistische programma SPSS worden verschillende variabelen met elkaar vergeleken, samenhangen gemeten en conclusies getrokken. De onderzoeksvariabelen zijn, voor een duidelijk overzicht, in drie paragrafen onderverdeeld. In de eerste paragraaf zijn de resultaten van de rechte tellingen weergegeven. De resultaten van de inhoudelijke tellingen komen aan bod in de tweede paragraaf, in de derde paragraaf is een aantal variabelen gecombineerd. Van *Wereldkroniek* ontbreken in het onderzoek, zoals gezegd, de edities van april en mei 1939. Ten slotte omvat de vierde paragraaf de deelconclusie van het kwantitatief onderzoek.

5.1. Rechte tellingen

Aan de hand van grafieken en tabellen worden in deze paragraaf het aantal beelden, publicatiedatum van het beeld, positie van het beeld op de pagina, paginanummer, formaat, herkomst en soort beeld weergegeven.

5.1.1. Aantal beelden

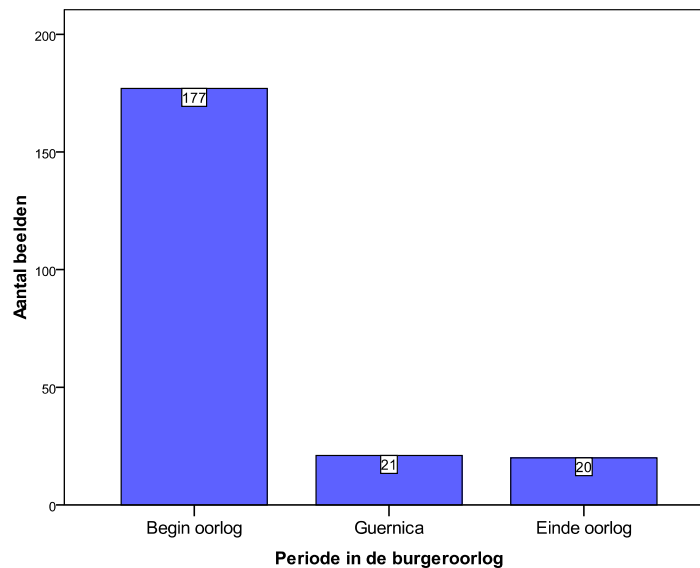
In Figuur 1 is het totaal aantal beelden te zien dat in de onderzochte periode per tijdschrift werd gepubliceerd. In totaal waren dat 218 beelden van de Spaanse Burgeroorlog. *Wij* voert duidelijk de boventoon met 122 beelden in totaal, wat duidelijk te zien is in Figuur 1. Daarna volgen achtereenvolgens *Wereldkroniek* met 38 en *Katholieke Illustratie* met 30 beelden. In *De Spiegel* werden de minste beelden gepubliceerd in de onderzoeksperiode, namelijk 28 beelden.



Figuur 1: aantal beelden per tijdschrift in de totale onderzoeksperiode

Naast het totaal aantal beelden is ook gekeken naar het aantal beelden per periode. In het onderzoek zijn zoals bekend drie periodes uit de burgeroorlog geselecteerd. In Figuur 2 is te zien hoeveel beelden er per periode gepubliceerd werden. Aan het

begin van de oorlog zijn de meeste beelden gepubliceerd; in totaal 177. Dit is overduidelijk meer dan het aantal beelden dat gepubliceerd werd ten tijde van de aanval op Guernica en het einde van de oorlog, respectievelijk 21 en 20 beelden.



Figuur 2: aantal beelden per periode

5.1.2. Publicatiedatum

In Tabel 1 is het aantal publicaties per tijdschrift per onderzoeksmaand weergegeven. De meeste beelden werden door de geïllustreerde tijdschriften gepubliceerd in het jaar 1936, en over het algemeen publiceerde elk tijdschrift de meeste beelden in de maand augustus van dat jaar. *Wij* vormt een uitzondering, dit tijdschrift publiceerde de meeste beelden in september 1936; 85 ten opzichte van 18 beelden in augustus 1936. Hierdoor is het totale aantal beelden in de maand september het hoogst, namelijk 108 gepubliceerde beelden in september 1936 en 69 beelden in augustus van dat jaar.

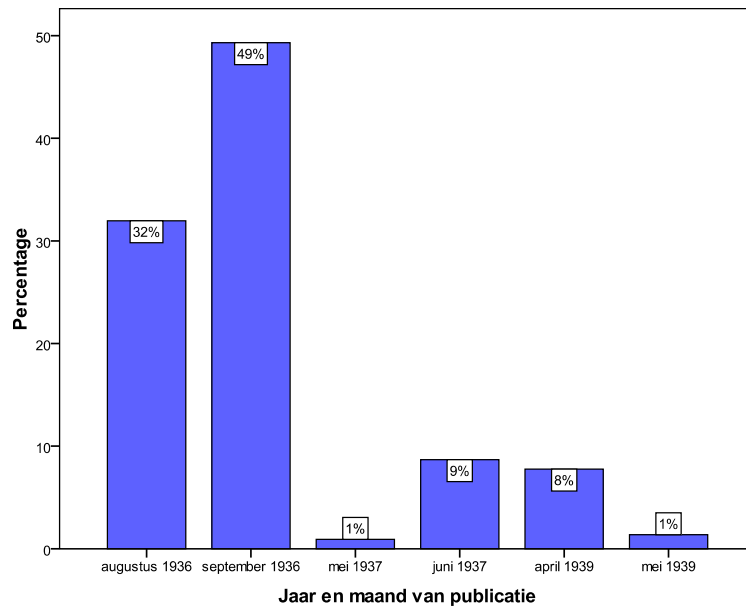
Jaar en maand van publicatie	Geïllustreerd tijdschrift				Totaal
	<i>Katholieke Illustratie</i>	<i>De Spiegel</i>	<i>Wereldkroniek</i>	<i>Wij</i>	
augustus 1936	16	15	20	18	69
september 1936	8	2	13	85	108
mei 1937	0	1	1	0	2
juni 1937	3	0	4	12	19
april 1939	1	9	0	7	17
mei 1939	2	1	0	0	3
Totaal	30	28	38	122	218

Tabel 1: aantal publicaties per onderzoeksmaand

In de maanden mei en juni van 1937 werden in totaal 21 beelden geplaatst. De *Katholieke Illustratie* en *Wij* publiceerden geen beelden in de maand mei van het jaar 1937. *De Spiegel* publiceerde geen beelden in juni 1937. *Wij* publiceerde tevens in het jaar 1937 de meeste beelden en voerde hierdoor duidelijk de boventoon met een totaal van 12 beelden. Slechts 20 beelden werden er in totaal gepresenteerd in de maanden april en mei 1939. *De Spiegel* toonde met een aantal van negen de meeste

beelden van de Spaanse Burgeroorlog in 1939. *Wij* publiceerde in mei 1939 geen beelden. Van *Wereldkroniek* is het onbekend hoeveel beelden het tijdschrift publiceerde in 1939, want de publicaties uit dit jaar ontbreken in dit onderzoek.

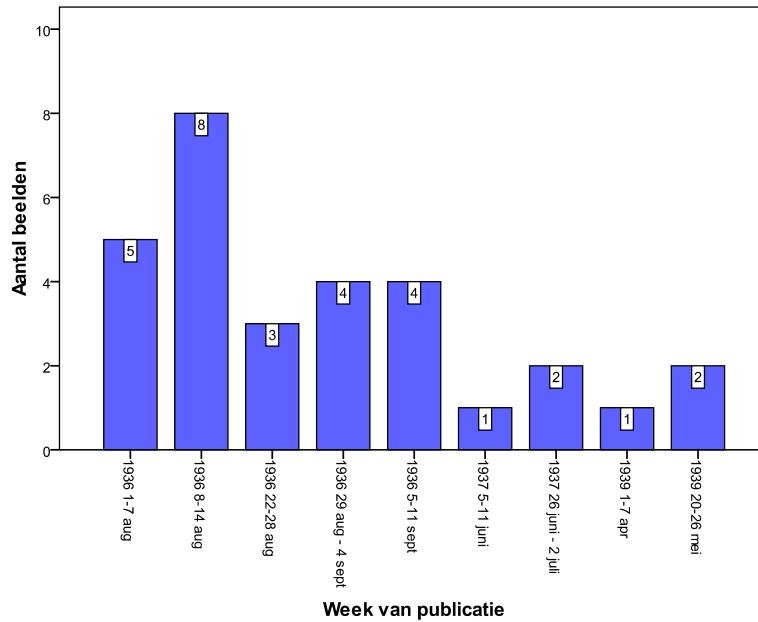
In Figuur 3 staan dezelfde gegevens als in Tabel 1, echter in deze figuur is het aantal publicaties per onderzoeksmaand procentueel weergegeven. Figuur 3 laat zien dat de tijdschriften gezamenlijk in 1936 veruit de meeste beelden publiceerden, namelijk 81% van het totaal aantal beelden. De jaren 1937 en 1939 liggen procentueel relatief dicht bij elkaar, namelijk respectievelijk 10% en 9%.



Figuur 3: *percentage publicaties per jaar en maand van publicatie*

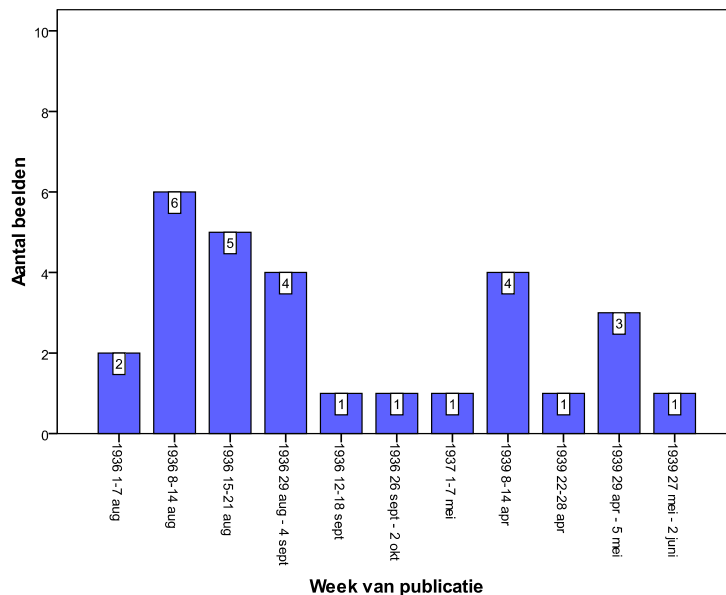
Naast het totaal aantal beelden van de vier tijdschriften, is ook gekeken naar het aantal beelden per tijdschrift per publicatiedatum. De onderzoeksperiode is opgedeeld in weken, aangezien de tijdschriften op verschillende dagen in de week uitgegeven werden. Figuur 4, 5, 6 en 7 tonen het aantal publicaties per tijdschrift per publicatieweek.

Figuur 4 geeft het aantal beelden per week van de uitgaven van de *Katholieke Illustratie* weer. Het staafdiagram laat zien dat er in de week van 8 tot 14 augustus 1936 veruit de meeste beelden werden gepubliceerd. Het tijdschrift publiceerde in die week acht beelden van de burgeroorlog. Het aantal beelden is minimaal in 1937 en 1939. In beide jaren publiceerde het tijdschrift drie beelden per onderzoeksjaar.



Figuur 4: aantal beelden per week van publicatie *Katholieke Illustratie*

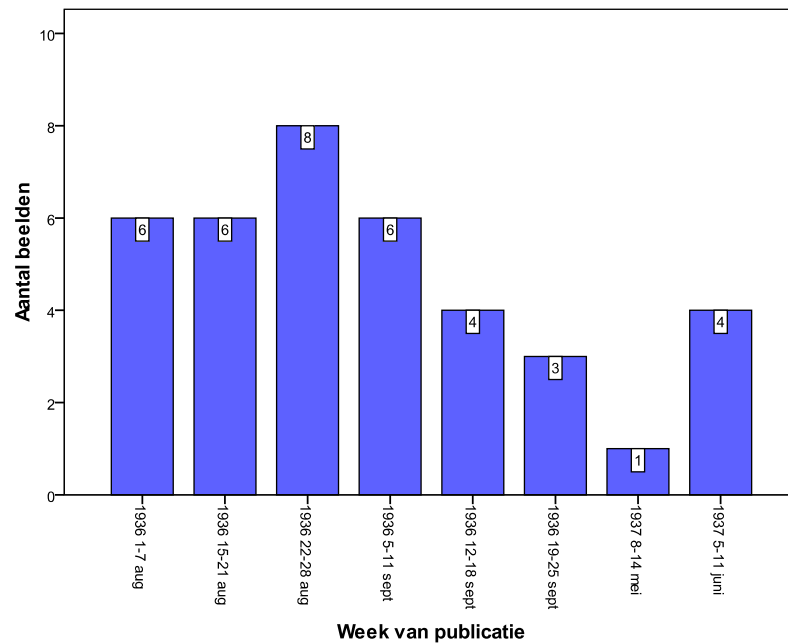
Het aantal beelden per uitgave van *De Spiegel* is weergegeven in Figuur 5. De week van 8 tot 14 augustus kende een piek in het aantal beelden, de twee weken die hierop volgden tonen een afname. In september 1936 en heel 1937 is het aantal beelden dat *De Spiegel* publiceerde minimaal, namelijk één beeld per onderzoeksweek. In de weken van 8 tot 14 april en 29 april tot 5 mei 1939 werden drie beelden per week gepubliceerd.



Figuur 5: aantal beelden per week van publicatie *De Spiegel*

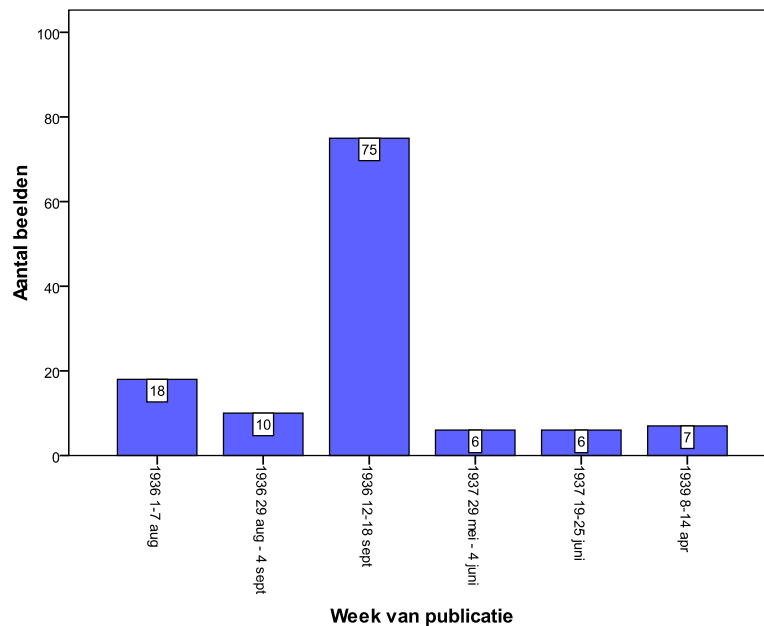
Figuur 6 laat zien dat *Wereldkroniek* over het algemeen veelvuldig publiceerde over de burgeroorlog. Over de gehele onderzoeksperiode publiceerde het tijdschrift gemiddeld bijna vijf beelden per week. De meeste beelden, namelijk acht, werden

gepubliceerd in de week van 22 tot 28 augustus 1936. Het aantal beelden is redelijk constant. Het enige dieptepunt is de week van 8 tot 14 mei 1937; slechts één beeld werd toen gepubliceerd. De gegevens van 1939 ontbreken.



Figuur 6: aantal beelden per week van publicatie Wereldkroniek

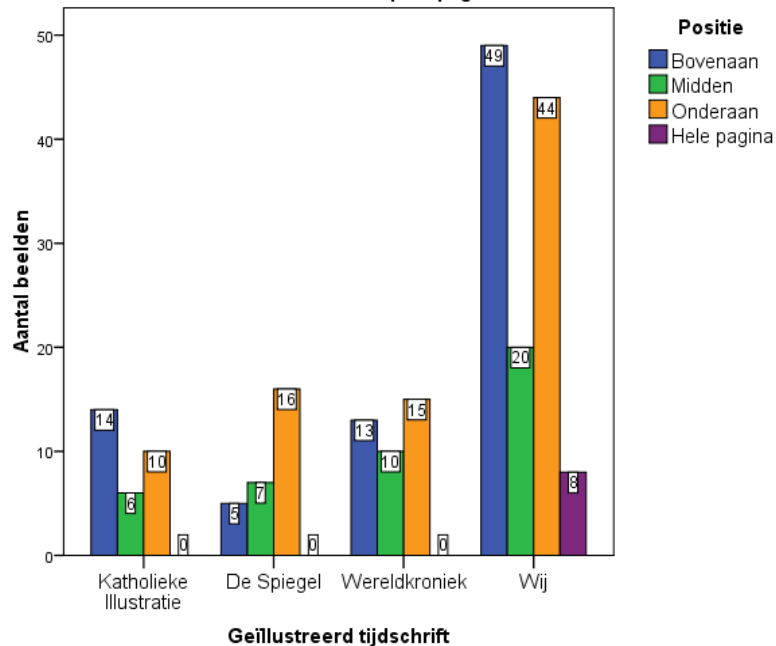
Uit Figuur 7 blijkt direct dat het aantal beelden bij het tijdschrift *Wij* heel erg verschilde per week. In het diagram is één piek te zien, namelijk in de week van 12 tot 18 september 1936. De resterende onderzoeksperiode publiceerde *Wij* maximaal 18 beelden in de week van 1 tot 7 augustus 1936, tot minimaal zes per week in de week van 29 mei tot 4 juni 1937 en 19 tot 25 juni 1937.



Figuur 7: aantal beelden per week van publicatie Wij

5.1.3. Positie pagina

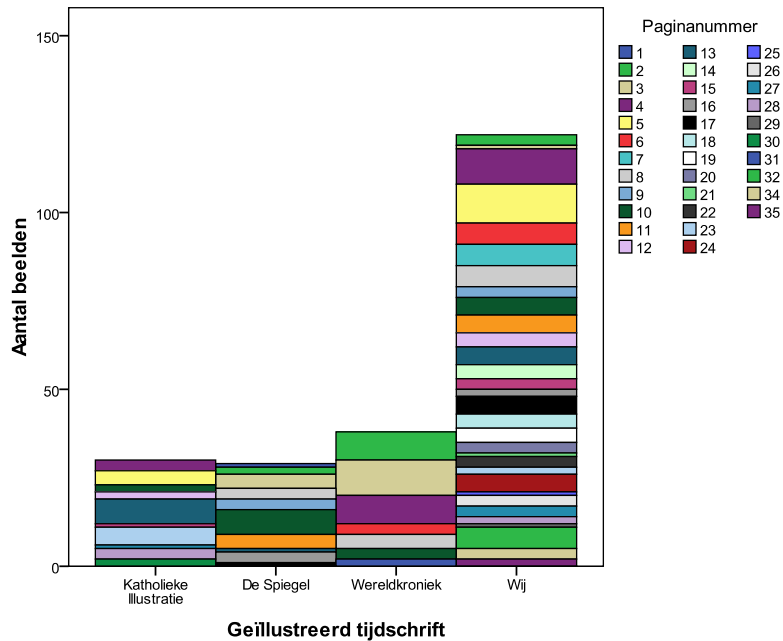
In Figuur 8 is te zien dat in alle geïllustreerde tijdschriften voornamelijk beelden boven- en onderaan de pagina werden geplaatst. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* plaatsten de meeste beelden onderaan de pagina, respectievelijk 16 en 15 beelden. *Katholieke Illustratie* en *Wij* plaatsten de meeste beelden bovenaan de pagina, namelijk 14 en 49 beelden. *Wij* was het enige tijdschrift dat in de onderzoeksperiode beelden op een hele pagina plaatste, namelijk acht beelden in totaal.



Figuur 8: positie van het beeld op de pagina

5.1.4. Paginanummer

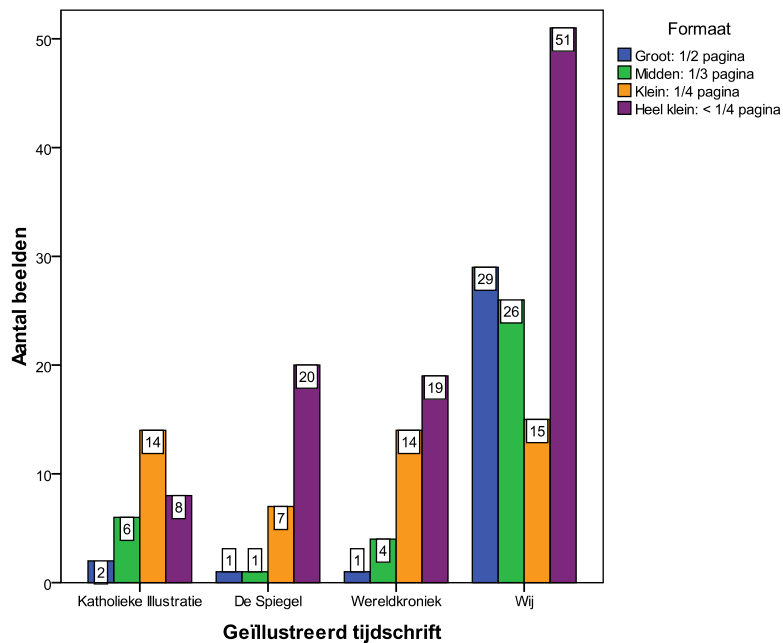
In Figuur 9 is door middel van een stapeldiagram weergegeven op welke pagina's de geïllustreerde tijdschriften de geanalyseerde beelden publiceerden. Dit geeft de spreiding van de beelden in de tijdschriften duidelijk weer. *Katholieke Illustratie* plaatste de meeste beelden op pagina 13, *De Spiegel* op pagina 10, *Wereldkroniek* publiceerde de meeste beelden op de pagina 2, 3 en 4. *Wij* besteedde de meeste visuele aandacht aan de Spaanse Burgeroorlog op pagina 4 en 5. Op de voorpagina's van de tijdschriften werden nooit beelden van de Spaanse Burgeroorlog geplaatst, vandaar dat deze pagina niet in de legenda is meegenomen.



Figuur 9: paginanummer van gepubliceerde beelden

5.1.5. Formaat

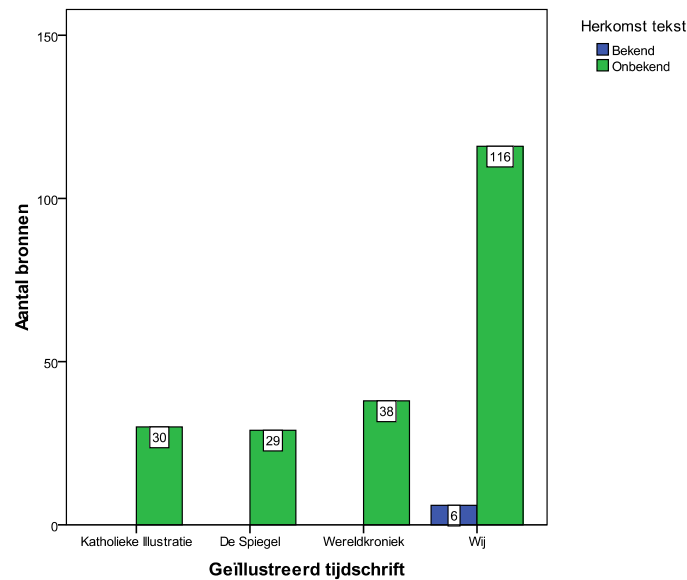
Figuur 10 laat zien dat *De Spiegel*, *Wereldkroniek* en *Wij* voornamelijk beelden met een formaat kleiner dan 1/4 van de pagina plaatsten. *Katholieke Illustratie* plaatste voornamelijk beelden die 1/4 van de pagina besloegen, in totaal 14 van de 30 beelden. *De Spiegel* publiceerde één beeld op een halve pagina en slechts één middelgroot beeld. Het tijdschrift *Wij* plaatste de meeste grote beelden, in totaal 29 beelden van een halve pagina groot.



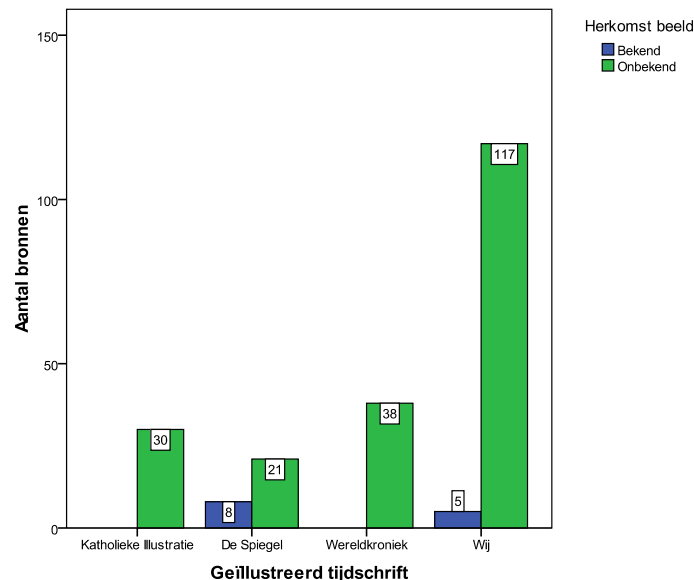
Figuur 10: formaat van het beeld per geïllustreerd tijdschrift

5.1.6. Herkomst

In onderstaande staafdiagrammen, Figuur 11 en 12, is te zien of de herkomst van de door de geïllustreerde tijdschriften gepubliceerde teksten en beelden bekend is. De naam van de auteur of journalist is bij alle geanalyseerde publicaties van de *Katholieke Illustratie*, *De Spiegel* en *Wereldkroniek* onbekend. Alleen *Wij* noteerde bij zes van de 112 gepubliceerde teksten de naam van de betreffende journalist of auteur. Deze waren afkomstig van een correspondent van de NRC en *miliciano* Victoriano Luisaretta.



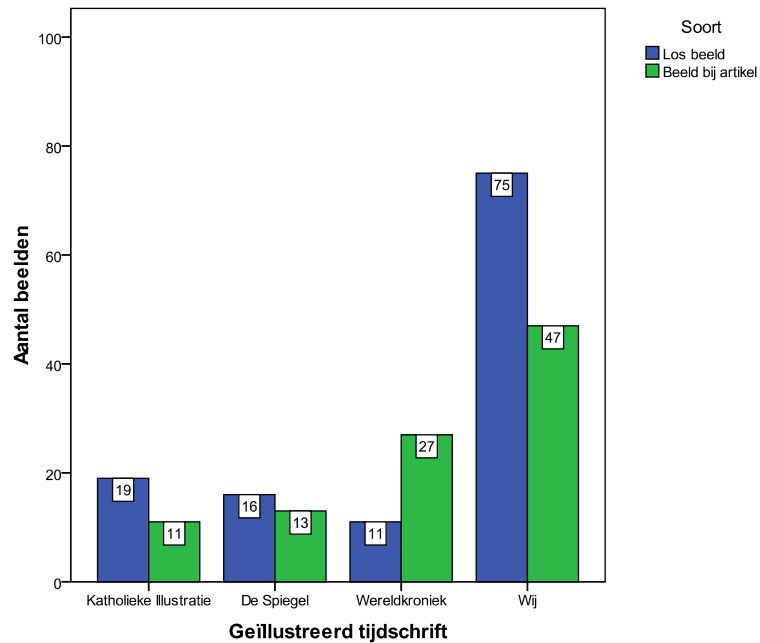
Figuur 11: vermelding van herkomst tekst



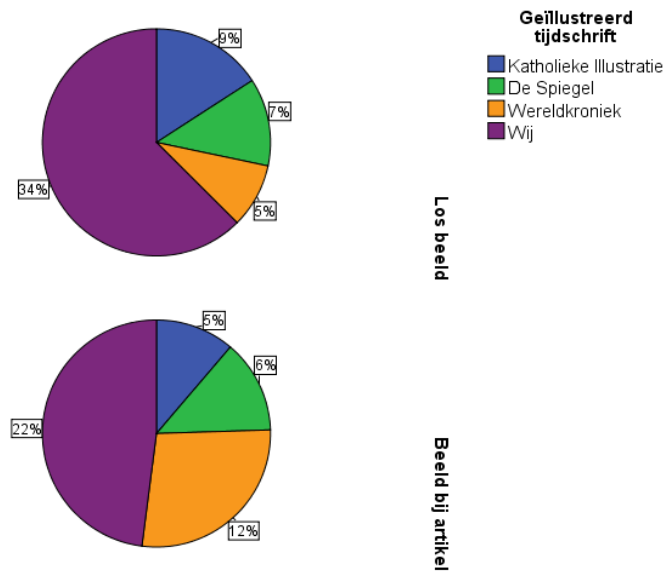
Figuur 12: vermelding van herkomst beeld

Tevens is gekeken naar de herkomst van de beelden in de geïllustreerde tijdschriften. *Katholieke Illustratie* en *Wereldkroniek* noteerden bij geen enkel beeld de naam van de fotograaf of het fotopersbureau. Hierdoor is de herkomst van het beeld door

analyse van het tijdschrift niet te achterhalen. Alleen *De Spiegel* en *Wij* plaatsten een enkele keer wel beelden met de naam van de fotograaf erbij, namelijk respectievelijk bij acht en zes beelden. De beelden in *De Spiegel* zijn afkomstig van achtereenvolgens van J. Jonkheid, Leems en J.C. de K. *Wij* publiceerde beelden van *miliciano* Victoriano Luisaretta en bureau Fulgar te Parijs.



Figuur 13: los beeld of beeld bij artikel



Figuur 14: los beeld of beeld bij artikel

5.1.7. Soort

In Figuur 13 en 14 is te zien dat het merendeel van de gepubliceerde beelden uit de onderzochte periode geplaatst werd zonder artikel, in totaal was dit 55% van de beelden. *Wij* plaatste 34% van de beelden los op een pagina, zonder bijbehorend

artikel. Alleen *Wereldkroniek* plaatste meer beelden bij een artikel dan losse beelden. Bij *De Spiegel* is de verdeling tussen losse beelden of beelden bij een artikel ongeveer gelijk. In dit tijdschrift behoorden de meeste beelden tot een reeks, waarbij de pagina gevuld was met vier tot zes beelden met een klein bijschrift.

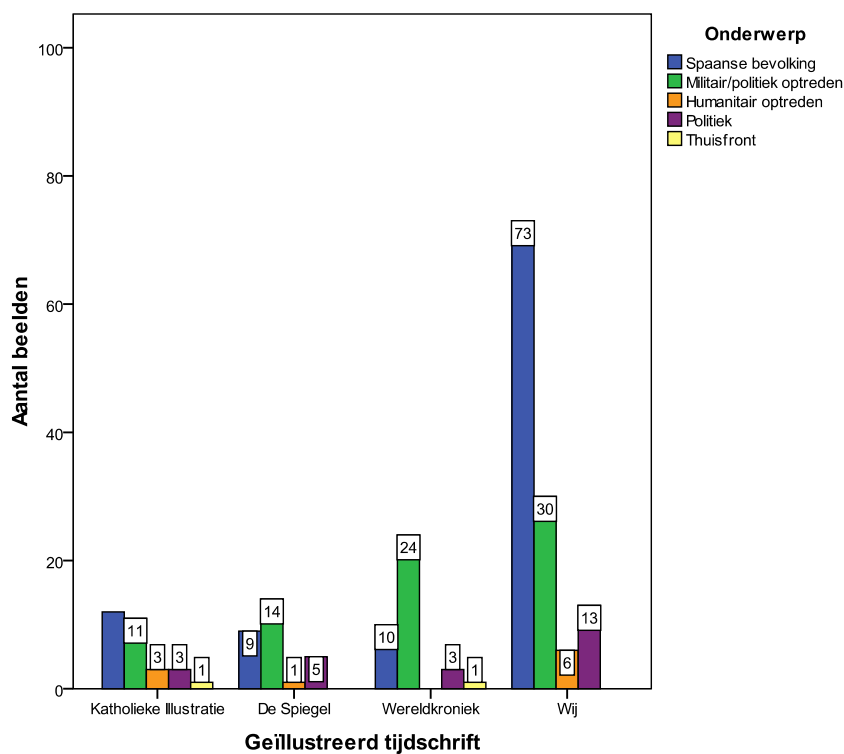
5.2. Inhoudelijke tellingen

In deze paragraaf zijn de onderwerpen van de beelden weergegeven aan de hand van grafieken en tabellen. Tevens zijn de teneur van het beeld en de teneur van de combinatie tekst en beeld statistisch gepresenteerd. Ten slotte wordt in de laatste subparagraaf per tijdschrift weergegeven of zij partij kozen in hun berichtgeving.

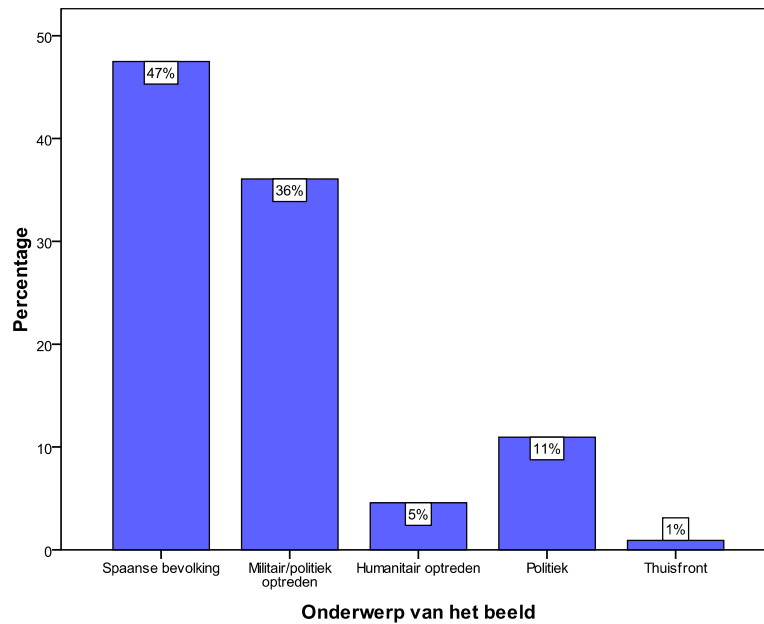
5.2.1. Onderwerp beeld

Figuur 15 laat zien dat voornamelijk de blauwe en groene staven het diagram domineren. Deze kleuren vertegenwoordigen de onderwerpen Spaanse bevolking en militair/politiek optreden. Uit de figuur blijkt dat *Katholieke Illustratie* en *Wij* in verhouding de meeste beelden van de Spaanse bevolking publiceerden, respectievelijk 12 en 73 beelden.

De Spiegel en *Wereldkroniek* toonden meer beelden van militair/politiek optreden, namelijk 14 en 24 beelden. Beelden met het onderwerp thuisfront werden door alle tijdschriften het minst gepubliceerd; alleen *Katholieke Illustratie* en *Wereldkroniek* plaatsten een beeld met dit onderwerp. Ook humanitair optreden werd weinig getoond in de tijdschriften. *Wereldkroniek* plaatste zelfs geen enkel beeld met dit onderwerp.

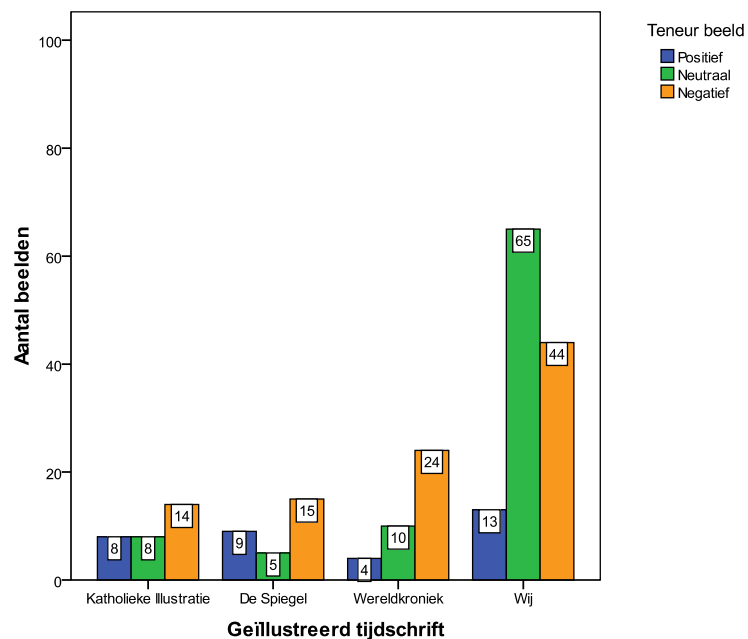


Figuur 15: onderwerp van het beeld



Figuur 16: *percentage onderwerp van het beeld*

In Figuur 16 is te zien dat 47% van de gepubliceerde beelden het onderwerp Spaanse bevolking had en 36% van de beelden militair/politiek optreden. *Wij* voerde de boventoon met in totaal 73 beelden van de Spaanse bevolking. De onderwerpen militair/politiek optreden, politiek en humanitair optreden volgen qua aantal in dat tijdschrift. *Wij* en *De Spiegel* besteedden geen aandacht aan het onderwerp thuisfront. Alleen *Wereldkroniek* en *Katholieke Illustratie* plaatsten beide één beeld met dit onderwerp. *Wereldkroniek* besteedde als enige tijdschrift geen aandacht aan humanitair optreden, meer dan de helft van de beelden in dit tijdschrift had militair/politiek optreden als onderwerp.



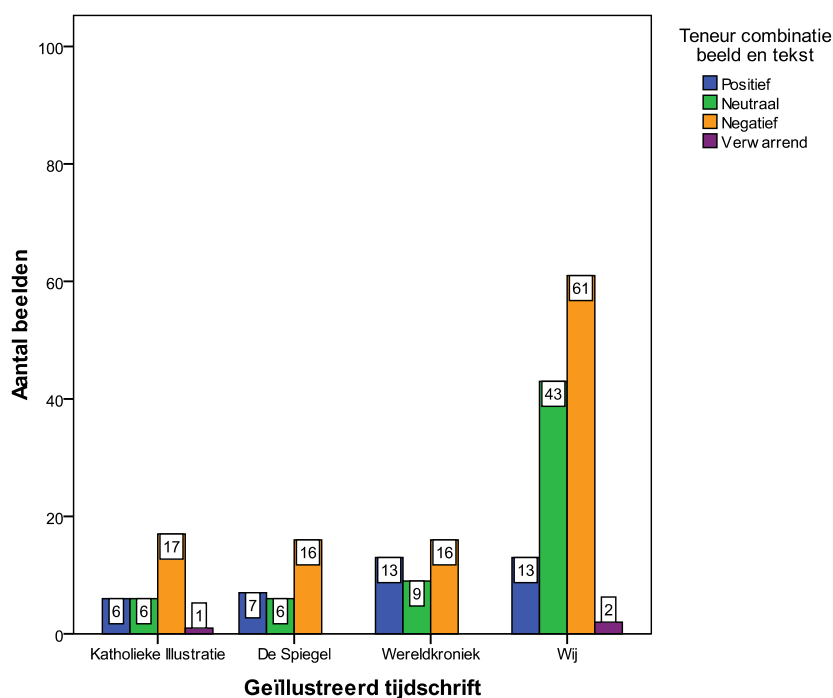
Figuur 17: *teneur van het beeld per geïllustreerd tijdschrift*

5.2.2. Teneur beeld

In Figuur 17 is te zien dat in drie van de vier geanalyseerde tijdschriften de teneur van het beeld voor het merendeel negatief was. De teneur van het beeld in het tijdschrift *Wij* is in 65 van de 122 gevallen neutraal. *Wij* plaatste echter ook de meeste negatieve beelden, namelijk 44. *Katholieke Illustratie* plaatste evenveel positieve als neutrale beelden, namelijk van beide categorieën acht beelden. *Katholieke Illustratie* is ook het tijdschrift met de minste negatieve beelden. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* volgen daarop met respectievelijk 15 en 24 beelden met een negatieve teneur. *De Spiegel* plaatste het kleinste aantal neutrale beelden. Naast de meeste neutrale en negatieve beelden, is *Wij* tevens het medium dat de meeste positieve beelden plaatste. *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* volgen met hetzelfde aantal van acht beelden en *Wereldkroniek* plaatst in totaal vier beelden met een positieve teneur.

5.2.3. Teneur combinatie beeld en tekst

In Figuur 18 is een overzicht gegeven van het verschil in teneur in de vier geïllustreerde tijdschriften. De teneur van de beelden is bij *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* niet veranderd door de combinatie van beeld en tekst, de teneur is in beide gevallen negatief. De teneur van het beeld is door de tekst of het bijschrift bij *Wij* negatiever geworden. Bij *Wereldkroniek* is zowel de positieve als de negatieve teneur van de beelden toegenomen door de combinatie met de tekst, echter de negatieve teneur heeft nog steeds de overhand. Bij de tijdschriften *Katholieke Illustratie* en *Wij* zorgt de tekst voor verwarring bij de interpretatie van het beeld, bij respectievelijk één en twee beelden.



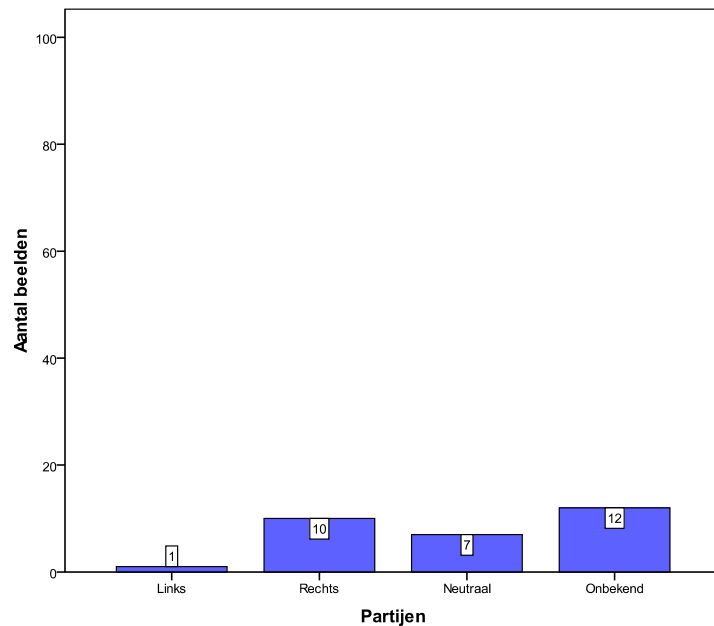
Figuur 18: teneur combinatie beeld en tekst per geïllustreerd tijdschrift

5.2.4. Partij

Uit Figuur 19 blijkt dat de *Katholieke Illustratie* in de meeste gevallen, namelijk bij

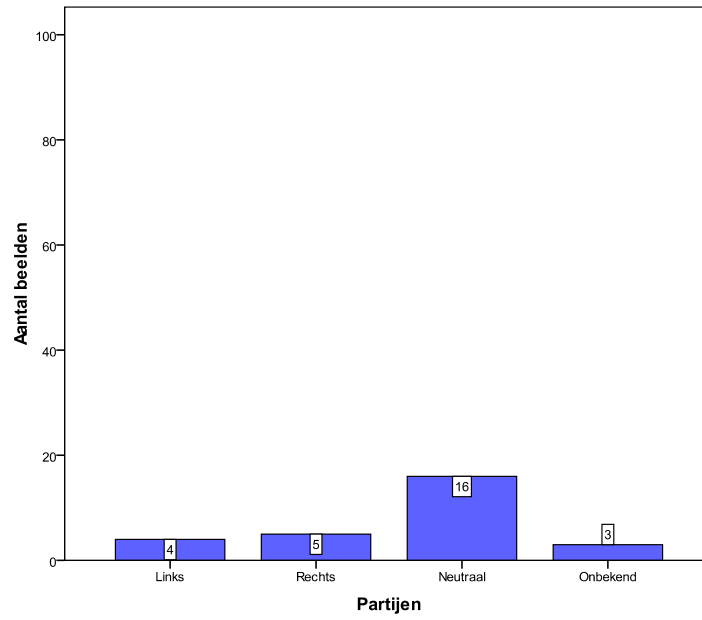
12 beelden, een bijschrift plaatste waarin geen partij gekozen werd. De keuze voor rechts volgt met een aantal van 10 keer. Het tijdschrift koos in de onderzoeksperiode slechts eenmaal voor de linkse partij.

Figuur 20 laat zien, dat *De Spiegel* in meer dan de helft van de bijschriften neutraal berichtte, namelijk in 16 van de 28 bijschriften. De verdeling tussen links en rechts is nagenoeg gelijk, namelijk respectievelijk 4 en 5 keer. Het eerste wat opvalt in de resultaten van *Wereldkroniek* is, dat dit tijdschrift het zelden voor rechts koos in haar berichtgeving, namelijk vier keer. Het aantal keren dat er partij gekozen werd voor links, is ongeveer gelijk aan het aantal keren dat er neutraal bericht werd of dat er geen partijen genoemd werden in de bijschriften, respectievelijk 12 en 10 keer. De resultaten van *Wereldkroniek* zijn te vinden in Figuur 21.

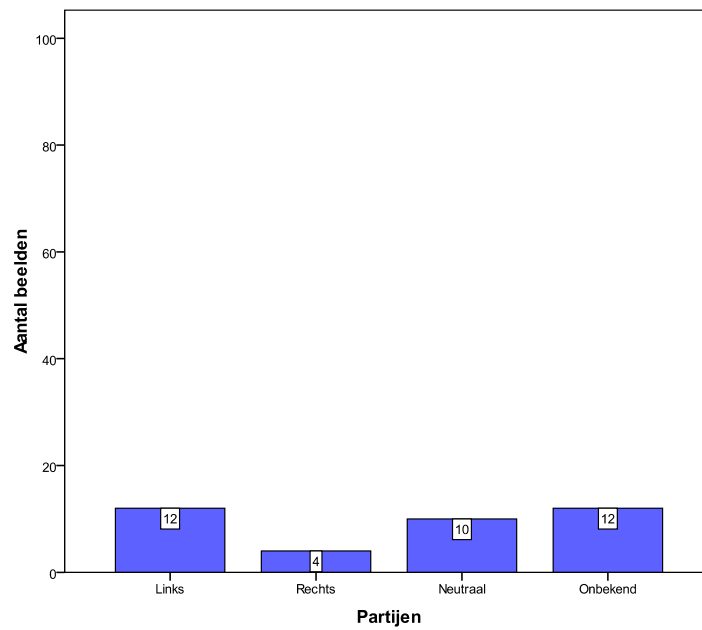


Figuur 19: partijkeuze in berichtgeving Katholieke Illustratie

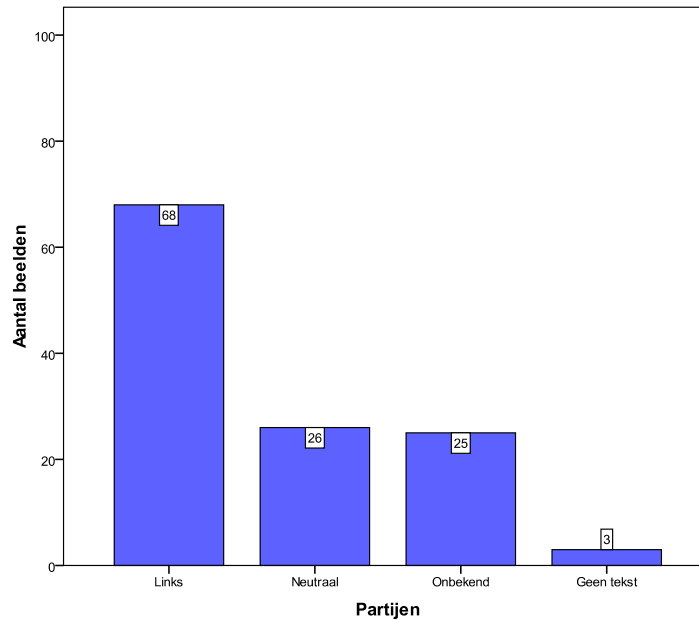
Figuur 22 laat zien dat het tijdschrift *Wij* in meer dan de helft van de berichten partij koos voor links. Opvallend is dat het tijdschrift geen enkele keer berichtte in het voordeel van de rechtse partijen. Het aantal bijschriften dat in de categorieën neutraal en onbekend valt is vrijwel gelijk, namelijk 26 en 25 keer. *Wij* is het enige tijdschrift dat beelden ook zonder een bijschrift publiceerde, dit kwam drie keer voor bij de geanalyseerde beelden.



Figuur 20: partijkeuze in berichtgeving De Spiegel



Figuur 21: partijkeuze in berichtgeving Wereldkroniek



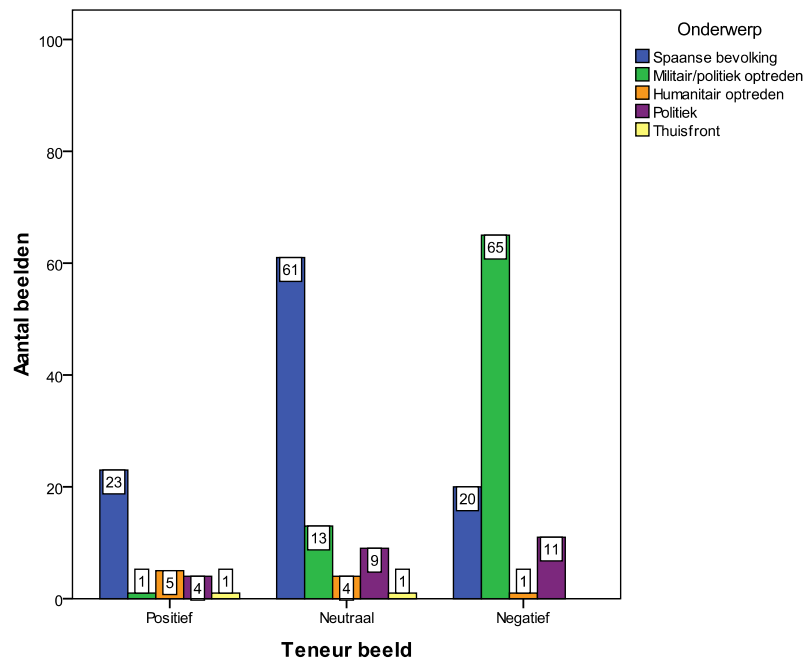
Figuur 22: partijkeuze in berichtgeving Wij

5.3. Combinatie statistische gegevens

In deze paragraaf wordt een combinatie gepresenteerd van de statistische gegevens uit Paragraaf 5.1. en 5.2. De combinatie in de eerste subparagraaf geeft het verband tussen het onderwerp en de teneur van het beeld weer, gevolgd door de combinatie van onderwerp en formaat in de tweede en formaat en teneur beeld in de derde subparagraaf. Ten slotte is in de vierde subparagraaf de combinatie van teneur beeld en jaar en maand van publicatie geanalyseerd.

5.3.1. Onderwerp en teneur beeld

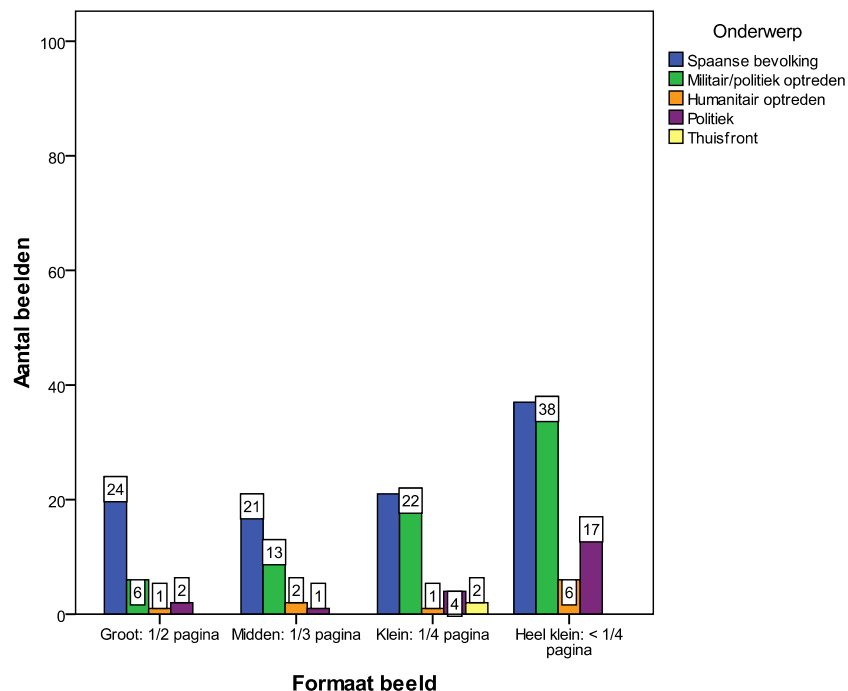
In Figuur 23 is per onderwerp de teneur van alle gepubliceerde beelden uit de geanalyseerde geïllustreerde tijdschriften weergegeven. De beelden met het onderwerp Spaanse bevolking waren voor het merendeel neutraal, namelijk 61 beelden, verder waren 22 beelden positief en 20 negatief. Wanneer de tijdschriften militair/politiek optreden presenteerden hadden in totaal 65 beelden een negatieve teneur en was slechts één beeld positief, 13 hadden een neutrale teneur. Er werden twee beelden geplaatst met thuisfront als onderwerp, deze beelden hadden een positieve en een neutrale teneur.



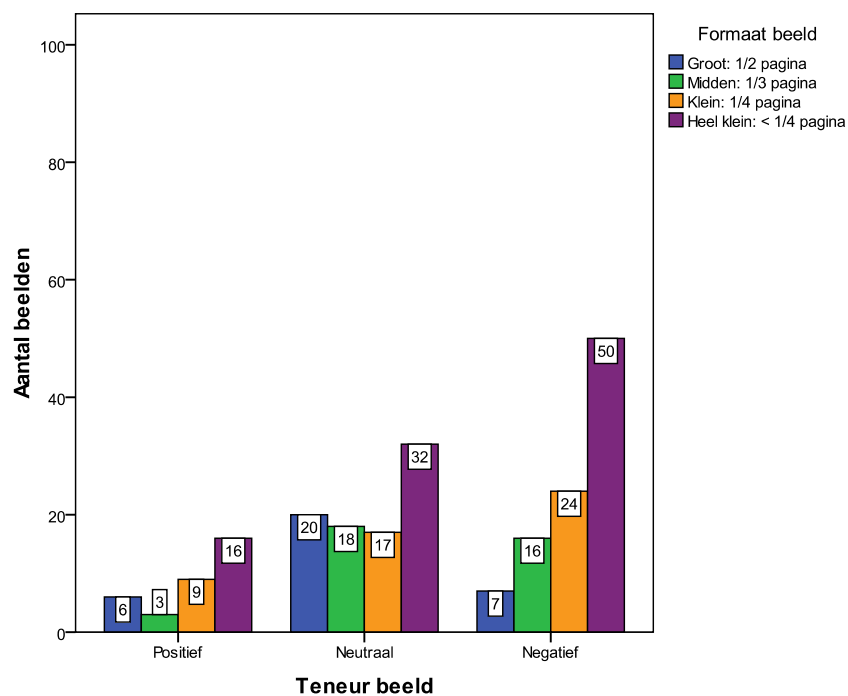
Figuur 23: combinatie onderwerp en teneur beeld

5.3.2. Onderwerp en formaat

In Figuur 24 is per onderwerp het formaat van alle gepubliceerde beelden weergegeven. Alle beelden uit de onderzoeksperiode werden voornamelijk heel klein geplaatst, op kleiner dan 1/4 van de pagina. Daarvan waren de beelden met het onderwerp militair/politiek optreden de uitschieter met in totaal 38 beelden. Er werden 23 beelden met het onderwerp Spaanse bevolking groot geplaatst, midden en klein volgen met beide 21 beelden. Het onderwerp thuisfront werd in de onderzoeksperiode nooit op een halve pagina geplaatst. De twee geplaatste beelden met het onderwerp thuisfront waren van een klein formaat. Het onderwerp humanitair optreden werd voornamelijk heel klein geplaatst in de geïllustreerde tijdschriften, 6 beelden namen minder dan 1/4 pagina in beslag. Ook humanitair optreden werd weinig getoond in de tijdschriften.



Figuur 24: combinatie onderwerp en formaat

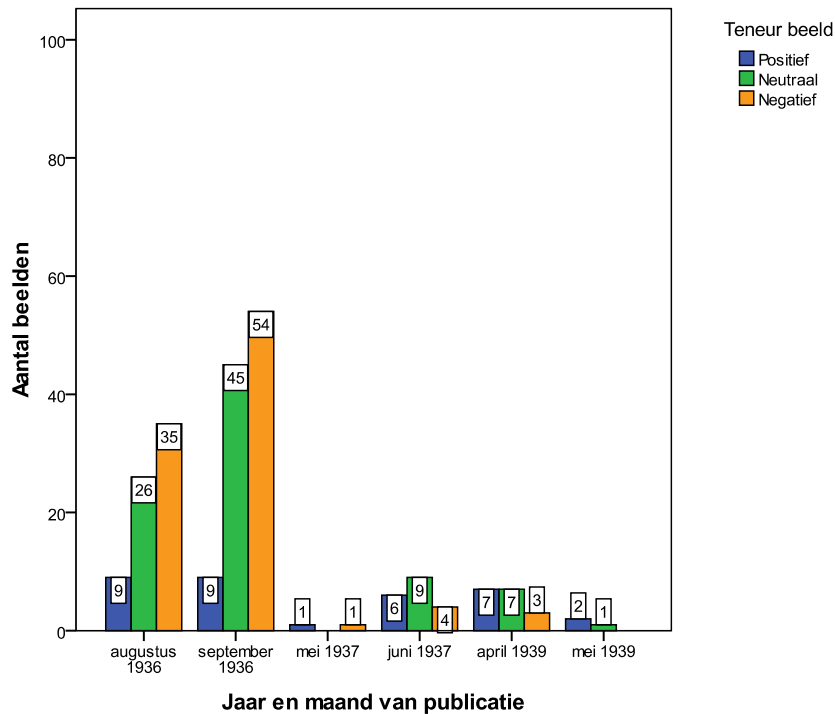


Figuur 25: combinatie formaat en teneur beeld

5.3.3. Formaat en teneur beeld

Uit Figuur 25 blijkt dat in alle categorieën van de beeldteneur voornamelijk het formaat heel klein werd gebruikt. Wanneer de geïllustreerde tijdschriften een positief en een negatief beeld plaatsten werden er naast hele kleine beelden tevens kleine beelden geplaatst op een pagina. In totaal werden 20 beelden met de neutrale teneur

groot geplaatst, in vergelijking met positief en negatief, namelijk vijf en zeven, is dat meer dan de helft. Er zijn ongeveer evenveel negatieve als neutrale beelden op een middelgrote pagina geplaatst. Positief wordt in totaal drie keer op een middelgrote pagina geplaatst.



Figuur 26: combinatie teneur beeld en jaar en maand van publicatie

5.3.4. Teneur beeld en jaar en maand van publicatie

In Figuur 26 is te zien dat de negatieve teneur aan het begin van de onderzoeksperiode, in augustus en september 1936, de overhand had. Er werden toen respectievelijk 35 en 54 beelden met een negatieve teneur gepubliceerd. Deze teneur werd gevolgd door neutraal, met 26 beelden in augustus en 45 beelden in september 1936. Het aantal positieve beelden in 1936 was in totaal 18. In mei 1937 werden twee beelden getoond, met een positieve en een negatieve teneur. Het aantal beelden in april 1939 was ongeveer gelijk aan dat van juni 1937, alleen in april 1939 was het aantal positieve en neutrale beelden gelijk en in juni 1937 overheersten de beelden met een neutrale teneur. Wat opvalt in de grafiek, is dat het aantal beelden met een negatieve teneur sterk afnam gedurende de onderzoeksperiode. In mei 1939 werd er zelfs geen enkel beeld met een negatieve teneur gepubliceerd.

5.4. Deelconclusie kwantitatief onderzoek

Na het presenteren van de resultaten van het kwantitatieve onderzoek, wordt in deze paragraaf de deelconclusie op basis van de kwantitatieve onderzoeksgegevens samengevat in drie subparagrafen; rechte tellingen, inhoudelijke tellingen en de combinatie van statistische gegevens.

5.4.1. Rechte tellingen

Het kwantitatieve onderzoek begint met rechte tellingen. Hierbij zijn het aantal

beelden, publicatiedatum van het beeld, positie van het beeld op de pagina, paginanummer, formaat, herkomst en soort beeld geanalyseerd.

Van de Spaanse Burgeroorlog werden in totaal 218 beelden gepubliceerd in de onderzoeksperiode. *Wij* overheerste in vergelijking met de andere tijdschriften, met in totaal 122 beelden. Daarna volgen *Wereldkroniek* met 38 en *Katholieke Illustratie* met 30 beelden. In *De Spiegel* werden de minste beelden gepubliceerd, namelijk 28 beelden. Het grote aantal beelden dat *Wij* plaatste in de onderzoeksperiode valt mede te verklaren door het feit dat het tijdschrift in september 1936 een speciale Spanje-editie uitbracht, waarmee het streed tegen Franco.

Naast het totaal aantal beelden is tevens gekeken naar het aantal beelden per periode. In het onderzoek zijn drie periodes uit de burgeroorlog geselecteerd, die beschreven zijn in Paragraaf 1.3. Aan het begin van de oorlog, in 1936, werden de meeste beelden gepubliceerd in de geïllustreerde tijdschriften; in totaal 177 beelden. De beeldvorming van het publiek kan hierdoor in deze periode sterk zijn beïnvloed. In augustus en september 1936 plaatsten de tijdschriften gezamenlijk 82% van alle publicaties, een duidelijke piek ten opzichte van de resterende onderzoeksperiode. Ten tijde van de aanval op Guernica in 1937 en het einde van de oorlog in 1939 werden respectievelijk 21 en 22 beelden gepubliceerd.

In de maanden mei en juni van 1937 werden in totaal 21 beelden geplaatst, waarvan 12 beelden door *Wij* gepubliceerd werden. Slechts 20 beelden werden er in totaal gepresenteerd in de maanden april en mei 1939. *De Spiegel* toonde met een aantal van negen de meeste beelden van de Spaanse Burgeroorlog in 1939. Van *Wereldkroniek* is het onbekend hoeveel beelden het tijdschrift publiceerde in 1939, aangezien deze publicaties ontbreken in dit onderzoek.

Zoals beschreven in Paragraaf 4.4., hechten geïllustreerde tijdschriften veel waarde aan de burgeroorlog wanneer het overgrote deel van de beelden in het midden van of bovenaan de pagina wordt geplaatst. Dit geldt tevens wanneer er meerdere kleine beelden van de Spaanse Burgeroorlog naast elkaar op een pagina geplaatst werden. In de vier geïllustreerde tijdschriften werden voornamelijk beelden boven- en onderaan de pagina geplaatst. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* plaatsten de meeste beelden onderaan de pagina, *Katholieke Illustratie* en *Wij* plaatsten daarentegen vooral beelden bovenaan de pagina. Hieruit blijkt dat *Katholieke Illustratie* en *Wij* meer belang aan de burgeroorlog hechten in hun publicaties dan *De Spiegel* en *Wereldkroniek*.

Het nummer van de pagina waarop beelden geplaatst werden staat in relatie tot de mate van importantie van het beeld. Voor de conclusie geldt dan ook; hoe lager het paginanummer, hoe meer belang er aan het onderwerp gehecht werd. Opvallend is, dat geen enkel tijdschrift beelden van de Spaanse Burgeroorlog op de voorpagina plaatste. *Wereldkroniek* en *Wij* plaatsten de meeste beelden op de pagina's twee tot en met vijf, terwijl *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* juist de meeste beelden plaatsten op pagina's met nummers hoger dan 10. Hieruit valt af te leiden dat *Wereldkroniek* en *Wij* meer belang aan het onderwerp van het beeld hechtten dan de andere twee tijdschriften.

De grootte van het beeld is ook van invloed op de beeldvorming van het publiek. In dit onderzoek geldt dat de grootte van het geplaatste beeld in relatie staat tot de mate van belang die aan het onderwerp van het beeld gehecht wordt. Met andere woorden, hoe groter het beeld, hoe meer belang het tijdschrift hechtte aan het onderwerp van het desbetreffende beeld. Dit geldt ook wanneer er meerdere kleine beelden van de Spaanse Burgeroorlog naast elkaar op één of twee pagina's geplaatst

werden. Uit de resultaten blijkt dat *Katholieke Illustratie* voornamelijk kleine beelden plaatste, die vaak naast elkaar op één of twee pagina's geplaatst werden. *De Spiegel*, *Wereldkroniek* en *Wij* plaatsten voor het merendeel hele kleine beelden. Deze beelden van *Wereldkroniek* en *Wij* zijn eveneens naast elkaar op één of twee pagina's geplaatst. Dit geeft aan, dat deze tijdschriften het van belang achtten meerdere beelden van de Spaanse Burgeroorlog naast elkaar te publiceren. Het tijdschrift *Wij* plaatste de meeste grote beelden in vergelijking met de andere geanalyseerde tijdschriften, in totaal 29 beelden van een halve pagina groot. Dit laatste resultaat geeft aan dat *Wij* veel belang hechtte aan de publicatie van grote beelden over de burgeroorlog en het onderwerp van het betreffende beeld. De publicaties van *Katholieke Illustratie* sluiten hierbij aan, aangezien dit tijdschrift veelvuldig meerdere kleine beelden naast elkaar op een pagina plaatste.

De publicatie van de herkomst van beeld en tekst biedt het publiek de mogelijkheid om te achterhalen van welke bron de tekst of het beeld afkomstig is. Tevens kon het publiek op deze manier achterhalen of de bron gerelateerd was aan de geloofsovertuiging van het tijdschrift. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt, dat de naam van de auteur of journalist bij alle geanalyseerde publicaties van de *Katholieke Illustratie*, *De Spiegel* en *Wereldkroniek* onbekend was. Alleen *Wij* noteerde bij zes van de 112 gepubliceerde teksten de naam van de betreffende journalist of auteur, namelijk een correspondent van de NRC en *miliciano* Victoriano Luisaretta. Tevens is gekeken naar de herkomst van de beelden in de geïllustreerde tijdschriften. *Katholieke Illustratie* en *Wereldkroniek* noteerden bij geen enkel beeld de naam van de fotograaf of een fotopersbureau. Hierdoor is de herkomst van het beeld door analyse van het tijdschrift niet te achterhalen. Alleen *De Spiegel* en *Wij* plaatsten een enkele keer wel beelden met de naam van de fotograaf erbij. De beelden in *De Spiegel* zijn afkomstig van achtereenvolgens van J. Jonkheid, Leems en J.C. de K. *Wij* publiceerde beelden van *miliciano* Victoriano Luisaretta en bureau Fulgar te Parijs.

Voor de beeldvorming is het van groot belang of een tijdschrift een los beeld plaatst of een beeld bij een artikel. Bij een los beeld is de beeldvorming van het publiek meer afhankelijk van het beeld dan de combinatie van tekst en beeld. De beeldvorming van het publiek is bij een beeld met tekst meer gebaseerd op de combinatie van tekst en beeld dan op het beeld alleen. Zoals besproken in Hoofdstuk 3 is de kans dat beelden op de juiste manier geïnterpreteerd worden zonder verhalende uitleg aanzienlijk kleiner dan met verhalende uitleg, waardoor het mogelijk is dat de beeldvorming van het publiek onjuist gestuurd is door het plaatsen van veel losse beelden. Uit de resultaten van het onderzoek komt naar voren, dat 55% van het totaal aantal gepubliceerde beelden losse beelden waren. Alleen *Wereldkroniek* plaatste meer beelden bij een artikel dan losse beelden. Bij *De Spiegel* was de verdeling losse beelden en beelden bij een artikel ongeveer gelijk. Geconcludeerd wordt, dat de beeldvorming in *Wereldkroniek* en *De Spiegel* meer gebaseerd was op een combinatie van tekst en beeld, terwijl de beeldvorming in *Katholieke Illustratie* en *Wij* meer beïnvloed werd door de los geplaatste beelden. *Wereldkroniek* en *De Spiegel* gaven in hun publicaties meer tekstuele achtergrondinformatie over de burgeroorlog, dan slechts beelden. Deze tijdschriften boden het publiek minder ruimte voor eigen interpretatie.

5.4.2. Inhoudelijke tellingen

Naast rechte tellingen beslaat het kwantitatieve onderzoek inhoudelijke tellingen. De inhoudelijke tellingen betreffen het onderwerp van het beeld, de teneur van het beeld,

combinatie teneur beeld en tekst en de partij waar de tijdschriften al dan niet voor kozen in de berichtgeving.

Uit het onderzoek is gebleken dat de tijdschriften voornamelijk beelden publiceerden van de Spaanse bevolking en militair/politiek optreden, respectievelijk 47% en 36%. *Katholieke Illustratie* en *Wij* publiceerden in verhouding de meeste beelden van de Spaanse bevolking. *Wij* voerde de boventoon met in totaal 73 beelden van de Spaanse bevolking. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* toonden meer beelden van militair/politiek optreden. Het onderwerp thuisfront kreeg alleen aandacht in *Wereldkroniek* en *Katholieke Illustratie*. Dit kan voor eerstgenoemd tijdschrift worden verklaard aan de hand van de neutrale signatuur; het wilde zo veel mogelijk aspecten van de burgeroorlog in beeld brengen. Daarentegen besteedde *Wereldkroniek* als enige tijdschrift geen aandacht aan humanitair optreden. Bij *Katholieke Illustratie* is het niet aannemelijk dat het plaatsen van een beeld met het onderwerp thuisfront een doelbewuste keuze van de redactie was, aangezien dit onderwerp niet aansluit bij de rest van de gepubliceerde onderwerpen. Uit deze gegevens blijkt een splitsing in meest gepubliceerde onderwerpen tussen het katholieke en socialistische tijdschrift aan de ene kant, met veel beelden van de Spaanse bevolking, en het christelijke en neutrale tijdschrift aan de andere kant, met veel beelden van militair/politiek optreden.

Naast het onderwerp van het beeld is tevens gekeken naar de teneur van het beeld, dat van grote invloed is op de beeldvorming van het publiek. De teneur van het beeld in het tijdschrift *Wij* is in 65 van de 122 gevallen neutraal. *Wij* plaatste echter ook de meeste positieve en negatieve beelden, wat te verklaren valt door het feit dat *Wij* verhoudingsgewijs de meeste beelden plaatste in de gehele onderzoeksperiode. Na analyse van de resultaten blijkt, dat de teneur in *Katholieke Illustratie*, *Wereldkroniek* en *De Spiegel* voor het merendeel negatief is. Het feit dat *Wereldkroniek* pretendeert neutraal te zijn, zonder beïnvloed te worden door of gebonden te zijn aan een bepaalde zuil of religieuze stroming, komt niet overeen met de onderzoeksresultaten. De beeldvorming van het publiek kan voor een groot deel negatief beïnvloed zijn door de overheersend negatieve teneur van de gepubliceerde beelden in de tijdschriften.

De teneur van de combinatie beeld en tekst is eveneens geanalyseerd. De teneur van de tekst is van invloed op de teneur van het beeld en deze komen niet altijd overeen. Uit de onderzoeksresultaten blijkt, dat de dominante teneur bij twee van de vier tijdschriften veranderd is door de combinatie van tekst en beeld. De teneur van het beeld is bij *Wij* door de combinatie negatiever geworden. Bij *Wereldkroniek* zijn de positieve en negatieve teneur van de beelden toegenomen door de combinatie met de tekst. Alleen bij *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* is de teneur niet veranderd door de combinatie van beeld met tekst, deze blijft negatief. Naar aanleiding van deze resultaten valt te concluderen dat de tekst van invloed is op de teneur van het beeld.

Tevens is onderzocht of de tijdschriften partij kozen in de tekstuele berichtgeving. Het al dan niet partij kiezen is van grote invloed op de beeldvorming van het publiek; wanneer het publiek de bijchriften leest kan deze voor waarheid worden aangenomen. De resultaten laten zien, dat de tijdschriften sterk van elkaar verschillen op het gebied van partijkeuze. *Katholieke Illustratie* berichtte voornamelijk neutraal en rechts, *Wereldkroniek* neutraal en links. *Wij* koos in het merendeel van de berichten partij voor links en *De Spiegel* berichtte voornamelijk neutraal.

5.4.3. *Combinatie statistische gegevens*

Naast rechte en inhoudelijke tellingen behelst het kwantitatieve onderzoek ten slotte een combinatie van de statistische gegevens. De volgende vier combinaties zijn geanalyseerd; combinatie van onderwerp en teneur beeld, onderwerp en formaat, formaat en teneur beeld en teneur beeld en jaar en maand van publicatie.

De combinatie van onderwerp en teneur beeld is van grote invloed op de beeldvorming van het publiek, wanneer bepaalde onderwerpen herhaaldelijk met een bepaalde teneur worden afgebeeld. Uit de resultaten blijkt, dat meer dan de helft van de beelden met het onderwerp Spaanse bevolking neutraal was. Hierdoor is het aannemelijk, dat de beeldvorming van het publiek over de Spaanse bevolking op basis van deze beelden neutraal was. Wanneer de tijdschriften militair/politiek optreden presenteerden, had in totaal meer dan 80% van deze beelden een negatieve teneur en was slechts één beeld positief. Deze gegevens laten zien dat het onderwerp militair/politiek optreden vaak negatief werd afgebeeld. De onderwerpen Spaanse bevolking en militair/politiek optreden hadden waarschijnlijk de grootste invloed op de beeldvorming, aangezien beelden met deze onderwerpen het meest geplaatst werden.

Bij de combinatie onderwerp en formaat valt gelijk op dat alle beelden uit de onderzoeksperiode voornamelijk heel klein geplaatst werden. Beelden met als onderwerp militair/politiek optreden hadden hierin de overhand. Beelden van de Spaanse bevolking werden daarentegen ongeveer even vaak groot, midden als klein geplaatst. Op basis van bovenstaande gegevens van de twee meest voorkomende onderwerpen, kan geconstateerd worden dat het onderwerp militair/politiek optreden minder aandacht kreeg in de tijdschriften dan Spaanse bevolking.

De combinatie formaat en teneur beeld geeft aan dat in het geval van het plaatsen van een positief en een negatief beeld, er naast heel klein formaat tevens gebruikt werd gemaakt van klein beeldformaat. Er zijn ongeveer evenveel negatieve als neutrale beelden op een middelgrote pagina geplaatst. Een positief beeld werd in totaal drie keer op een middelgrote pagina geplaatst. Beelden met een neutrale teneur werden meer dan vier keer zo vaak groot geplaatst vergeleken met positieve of negatieve beelden. Dit kan duiden op de intentie van de tijdschriften om neutraal te berichten.

Ten slotte is de combinatie van teneur beeld en jaar en maand van publicatie onderzocht. Uit de onderzoeksresultaten blijkt, dat de negatieve teneur aan het begin van de onderzoeksperiode, in augustus en september 1936, de overhand had. Wat opvalt, is dat het aantal beelden met een negatieve teneur sterk afnam gedurende de onderzoeksperiode. In mei 1939 werd er zelfs geen enkel beeld met een negatieve teneur gepubliceerd. Deze resultaten duiden op een meer neutrale houding van de tijdschriften aan het einde van de burgeroorlog, wat het resultaat kan zijn van de controle van de Duitse regering op de Nederlandse media.

6. Resultaten kwalitatief onderzoek

Voor het uitvoeren van het kwalitatieve onderzoek zijn vier periodes geselecteerd. De eerste periode loopt van 1 tot en met 7 augustus 1936, de tweede periode van 26 september tot en met 2 oktober 1936, de derde periode van 1 tot en met 7 april 1939 en ten slotte loopt de vierde periode van 27 mei tot en met 2 juni 1939. Gepubliceerde berichten ten tijde van Guernica in 1937 zijn niet meegenomen in het kwalitatieve onderzoek. De keuze voor de periodes aan het begin en het eind van de burgeroorlog, zorgt ervoor dat er een duidelijk beeld gegeven wordt van de representatie van de burgeroorlog in geïllustreerde tijdschriften. In dit hoofdstuk worden per periode de geselecteerde beelden van de geïllustreerde tijdschriften besproken aan de hand van het kwalitatief analysemodel van Zweers, zoals uitgewerkt in Hoofdstuk 4. Van ieder beeld is de denotatie en connotatie weergegeven.

6.1. Eerste periode

Voor de analyse van publicaties in de eerste periode van het kwalitatieve onderzoek zijn de volgende uitgaven geselecteerd:

- *Katholieke Illustratie*: 6 augustus 1936;
- *De Spiegel*: 1 augustus 1936;
- *Wereldkroniek*: 1 augustus 1936;
- *Wij*: 7 augustus 1936.

6.1.1. Katholieke Illustratie



Beeld 1: *Katholieke Illustratie*
06-08-1936, pagina 32

Derde effect/syntaxis

De beelden op pagina 32 van de *Katholieke Illustratie* van 6 augustus 1936 laten zien dat er in Spanje gevochten wordt. Doordat er ook vrouwen op twee van de vijf beelden zijn afgebeeld, wordt duidelijk gemaakt dat vrouwen ook betrokken zijn bij de burgeroorlog. De drie beelden die diagonaal van linksboven naar rechtsonder te zien zijn, kunnen een verhaal vertellen. In het bovenste beeld wordt een plein gebarricadeerd, in het middelste beeld wordt gevochten en in het onderste beeld wordt een overwinning gevierd. De twee beelden van een vrouw dragen bij aan het derde effect van de pagina, echter niet aan de syntaxis van de drie diagonale beelden.

Beeld	2, linksboven pagina 32
Datum	6 augustus 1936

Denotatie

Op het beeld is een plein afgebeeld. Er staat een aantal barricades in het midden van dit plein opgesteld en links in beeld is een uitkijkpost, met er omheen opgestapelde zakken. Er lopen ongeveer 40 mensen rond op het plein. Aan de rand van het plein staat een groot gebouw met veel ramen. Op de achtergrond staan bomen en er lijkt een straat achter het gebouw te liggen. Rechts achterin beeld staat een ander hoog gebouw.

Connotatie

Pose/houding

Mensen zijn zowel voor- als achterin het beeld in beweging. Door de afstand van de fotograaf zijn er geen gezichten zichtbaar. De bewegende mensen verwijzen naar een actieve gebeurtenis.

Objecten/attributen/omgeving

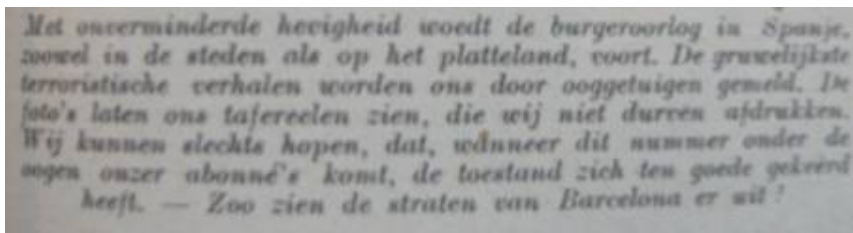
Objecten die direct opvallen zijn de barricades, die zijn opgebouwd in het midden van het plein, en het kleine gebouw links in beeld. Het lijkt een uitkijkpost, van waaruit de straat kan worden bekeken.



Beeld 2: *Katholieke Illustratie* 06-08-1936, linksboven

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is hoog, het is een vogelperspectief. Er wordt als het ware neergekeken op de situatie, waarschijnlijk vanuit een veilige hoge plek. Dit perspectief is gebruikt om het publiek het gebeuren in breed perspectief te laten aanschouwen en het publiek heeft hierdoor uitzicht over het hele plein. De mensen achter het kleine gebouw en de straat op de achtergrond zijn hierdoor ook waarneembaar.



Bijschrift 1: *bijschrift beeld 2 Katholieke Illustratie*

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt de kijker dat het afgebeelde een straat in Barcelona is en hoe de straten er daar tijdens de burgeroorlog uitzien. Tevens onthult de tekst, dat de burgeroorlog met 'onverminderde hevigheid' voortduurt. Het bijschrift is negatief, want het schrijft 'gruwelijkste terroristische verhalen (...) foto's laten ons taferelen zien, die wij niet durven afdrukken'. Het bijschrift heeft een negatieve invloed op het beeld, want er worden geen gevechten afgebeeld.

Beeld	3, rechtsboven pagina 32
Datum	6 augustus 1936



Beeld 3: Katholieke Illustratie 06-08-1936, rechtsboven

Denotatie

Dit beeld is een portretfoto van een vrouw. Ze staat of zit voor een muur. Rechtsonder is een hand te zien die boeken en/of pamfletten lijkt aan te reiken. Op het bovenste papier in de hand lijkt 'Lenin' geschreven te zijn.

Connotatie

Pose/houding

De houding van de vrouw is star, de vrouw kijkt naar een punt in de verte en niet naar de papieren die haar worden aangereikt. De blik in haar ogen is redelijk uitdrukingsloos, maar aangezien haar mondhoeken omhoog gekruld zijn lijkt ze ergens trots op en tevreden over te zijn.

Objecten/attributen/omgeving

De enige objecten in dit beeld zijn de boeken en/of pamfletten die aangereikt worden met het 'Lenin'-papier zichtbaar in beeld. De naam Lenin verwijst naar het communisme.

Fotogeniek/esthetiek

Het beeld zou een schilderij kunnen zijn. Het beeld lijkt ingezoomd, waardoor de vrouw groter lijkt. Dit geeft de vrouw een krachtige uitstraling. De fotograaf heeft bewust de hand die de papieren aanreikt in beeld gebracht, waardoor de papieren een belangrijke functie in het beeld krijgen; het maakt de kijker nieuwsgierig.

Bijscript 2: *bijscript beeld 3 Katholieke Illustratie*

'Een Spaanse communiste Dolores Ibatoti wordt door de regering zelf tot commandante van een vrouwen legioen benoemd...'

Relatie tekst/beeld

De tekst is neutraal. De vrouw blijkt een Spaanse communiste te zijn die door de regering tot commandante van een vrouwenlegioen is benoemd. De tekst heeft geen positieve, negatieve of verwarrende invloed op het beeld.

Beeld	4, linksonder pagina 32
Datum	6 augustus 1936

Denotatie

In het midden van het beeld is een vrouw met een wapen op de schouder te zien. Om haar middel draagt ze een gordel met kogels. De vrouw loopt over een straat waar spoorrails liggen. Achter haar lopen andere mensen op straat, zij zijn ongewapend.

Rechts is nog net een ander persoon te onderscheiden, die dezelfde gordel om heeft als de vrouw.



Beeld 4: *Katholieke Illustratie* 06-08-1936, linksonder

Connotatie

Pose/houding

De vrouw loopt rechtop met opgeheven hoofd. Haar houding is krachtig; ze kijkt strak en onverschrokken recht in de camera. Op haar rechterschouder draagt zij een geweer. Haar linkerarm houdt ze iets van haar lichaam af met een gebalde vuist naar beneden. Ze komt tevens groter over dan de mensen op de achtergrond.

Objecten/attributen/omgeving

Het object dat direct opvalt, is het geweer dat de vrouw draagt, zij is de enige die een geweer bij zich heeft. De riem op haar middel lijken kogels te zijn. Deze twee attributen verwijzen naar gevechten.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft de vrouw precies in het midden van het beeld geplaatst, waardoor alle aandacht van de kijker naar deze vrouw gaat. Dit wordt ook bewerkstelligd doordat zij de enige is met een geweer. De fotograaf heeft een laag standpunt ingenomen, een kikkerperspectief. Hierdoor komt de vrouw nog krachtiger en groter over op het publiek. De mensen op de achtergrond lijken hierdoor kleiner.

Bijschrift 3: *bijschrift beeld 4 Katholieke Illustratie*

‘Is dat het resultaat van zooveel eeuwen beschaving? Communistische vrouwen trekken zwaar gewapend in Valencia voor de troepen der regeringsgetrouwen uit.’

Relatie tekst/beeld

In het bijschrift wordt de vraag gesteld of dit nu het resultaat is van eeuwen beschaving. De zin ‘(...) vrouwen trekken zwaar gewapend (...)’ heeft een negatieve klank. De tekst heeft dus een negatieve invloed op het beeld.

Beeld:	5, rechtsmidden pagina 32
Datum:	6 augustus 1936



Beeld 5: *Katholieke Illustratie* 06-08-1936, rechtsmidden

Denotatie

Er zijn vier mannelijke personen afgebeeld, die in het gras liggen. Twee van hen hebben een geweer in hun hand en liggen in een schiethouding. Het lijkt alsof de linker persoon aanwijzingen geeft en de twee anderen ergens op richten. Van één persoon zijn nog net de benen waarneembaar achter in beeld.

Connotatie

Pose/houding

De mannen hebben een actieve houding. De linker man kijkt en wijst naar iets, terwijl de anderen schieten of hun geweer richten. Het beeld krijgt ook een zekere spanning; doordat ze in het gras liggen lijken ze ergens voor te schuilen of iets te naderen zonder dat ze gezien willen worden. In combinatie met de houding verwijst de positie van de mannen naar een actieve situatie. De kijker vraagt zich door de houding van de mannen af waarvoor zij zich schuilhouden en waar ze hun wapens op richten.

Objecten/attributen/omgeving

De objecten in het beeld zijn de twee geweren. De geweren en het graslandschap verwijzen naar een gevechtssituatie in de buitenlucht.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is midden, alsof de fotograaf achter de mannen staat. Het is onwaarschijnlijk dat de fotograaf niet in het gras lag, want het beeld suggereert een gevechtssituatie. Wel kan de fotograaf zijn camera in de lucht gestoken hebben om een foto te maken of hij ligt achter de mannen in een lager gedeelte. Doordat niet zichtbaar is waar de mannen naar kijken, geeft de fotograaf ruimte voor eigen interpretatie van het publiek.

Bijlschrift 4: *bijlschrift beeld 5 Katholieke Illustratie*

‘In het bergachtige gedeelte van het groote land wordt een felle guerilla gevoerd tuschen de regeringstroepen en de nationalisten, die zich tegen het linksche en communistische bewind verzetten.’

Relatie tekst/beeld

Uit het bijlschrift wordt niet duidelijk welke van de genoemde partijen gefotografeerd is. Er wordt gesproken over een ‘felle guerilla’ en over partijen die zich tegen elkaar verzetten. De teneur van het beeld is negatief en verandert niet door het bijlschrift.

Beeld	6, rechtsonder pagina 32
Datum	6 augustus 1936

Denotatie

In beeld zijn ongeveer twaalf mannen te zien die in een groep door een straat lopen. Ze lijken opgetogen. Achter de mannen is een muur te zien, met daarin een raam met

tralies ervoor. De voorste man houdt het geweer in zijn hand omhoog gericht, hij is de enige met een helm op zijn hoofd.

Connotatie

Pose/houding

De personen in beeld zijn in beweging. Ze lijken opgetogen ergens naartoe te lopen. De jongen met het witte shirt in het midden heeft een blijde uitdrukking op zijn gezicht.



Bijschrift 5: *bijschrift beeld 6 Katholieke Illustratie*

‘Een gearresteerde officier der nationalisten wordt onder gejuich weggevoerd. Hij kan er zeker van zijn, dat hem een vreeselijk lot wacht.’

Beeld 6: *Katholieke Illustratie 06-08-1936, rechtsonder*

Objecten/attributen/omgeving

De afgebeelde objecten zijn geweren. Ook is een muur te zien met daarin een raam met tralies ervoor. De mannen dragen iets met zich mee in het midden van de groep. Het is niet duidelijk wat ze dragen. De geweren in combinatie met de blijde uitdrukking op het gezicht van de jongen met het witte shirt duiden op een overwinning in een gevecht.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is midden, waardoor duidelijk wordt dat de groep het onderwerp van het beeld vormt. De militairen lopen van links naar rechts door het beeld. De fotograaf kon zich naast de militairen/mannen bevonden hebben.

Relatie tekst/beeld

Het beeld komt niet overeen met de tekst. Er is een persoon gearresteerd die wordt weggevoerd, terwijl uit het beeld niet duidelijk wordt dat er iemand wordt vastgehouden of omsingeld. Volgens de tekst wacht de gearresteerde officier ‘een vreeselijk lot’. De relatie tussen tekst en beeld is verwarrend, aangezien het beeld multi-interpretabel is. Daarbij is het afgebeelde neutraal en de tekst negatief.

6.1.2. De Spiegel

Beeld	8, midden pagina 2
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Het beeld laat een kathedraal zien. Aangezien niet de hele kathedraal is afgebeeld, is niet te zien hoe groot de kathedraal werkelijk is. Tevens lijkt het of de kathedraal geen achterkant heeft, daardoor is er weinig ruimte in het beeld waarneembaar. Het beeld krijgt diepte door de schaduw. Links en rechts van de kathedraal zijn een paar

huizen te zien. Rechtsonder in beeld is een schaduw te zien die over de kathedraal heen valt.



Beeld 7: *De Spiegel* 01-08-1936, pagina 2



Beeld 8: *De Spiegel* 01-08-1936, midden

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

Dit beeld gaat duidelijk om de kathedraal, deze staat namelijk centraal in het beeld. De omgeving is er niet bij betrokken, waardoor de nadruk op de kathedraal wordt gelegd. Wanneer het een gewoon gebouw was geweest had het beeld minder de lading gedekt, aangezien de burgeroorlog ook een strijd is tussen de Kerk en de republikeinen en communisten.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft geen speciaal standpunt ingenomen om een gevoel bij de kijker op te roepen. Er is wel sprake van esthetiek, het beeld lijkt een schilderij door de compositie en dit kan verwijzen naar de schoonheid van het oude Spanje. De kathedraal is lichtelijk schuin van voren in beeld gebracht, waardoor niet te zien is hoe groot de kathedraal werkelijk is; het kan ook een miniatuurversie zijn.

Bijchrift 6: *bijchrift beeld 8 De Spiegel*

‘Te Barcelona werden in de afgelopen weken verschillende prachtige oude kerken verwoest. Hier een foto van een van de mooiste kathedralen in de stad.’

Relatie tekst/beeld

Dit beeld kan niet juist geïnterpreteerd worden zonder tekst. Dat het om een kathedraal gaat is duidelijk te zien, maar dat de oude kerk in Barcelona staat en dat er verschillende kerken verwoest zijn ‘de afgelopen weken’ is niet uit het beeld af te lezen. Deze kathedraal is niet verwoest, in ieder geval niet aan de zijde vanwaar de

fotograaf de foto heeft genomen. In de tekst gaat het over verwoesting ten tijde van oorlog. De tekst is negatief en heeft een negatieve invloed op het beeld.

6.1.3. Wereldkroniek

Beeld	10, linksboven pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Op het beeld is de binnenkant van een gebouw te zien. Aan alle kanten van het gebouw zijn ramen te zien of in ieder geval raamkozijnen. Er valt licht het gebouw binnen, waarschijnlijk vielen op het moment dat de fotograaf de foto nam zonnestralen het gebouw binnen. De grond is bezaaid met stenen, hout en andere spullen die niet te onderscheiden zijn. Aan de puinhoop is te zien dat het gebouw waarschijnlijk is ingestort of dat het om een verwoesting gaat. Aan het dak hangt een aantal ornamenten en verder bestaat het uit booggewelven. Rechts is een grote pilaar te zien en links een aantal kleine pilaren, het gebouw kan een kerk zijn.



Beeld 9: Wereldkroniek 01-08-1936, pagina 3



Beeld 10: Wereldkroniek 01-08-1936, linksboven

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

Het beeld heeft een bepaalde lading, aangezien het om een kerk gaat die verwoest is ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog. Wanneer het een gewoon gebouw was geweest had het beeld minder de lading gedekt, aangezien de burgeroorlog ook een strijd is tussen de Kerk en de republikeinen en communisten.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft voor een laag standpunt gekozen, zodat de verwoesting duidelijk in beeld wordt gebracht. Ook heeft de fotograaf er voor gekozen bepaalde kenmerken van de kerk in het kader van het beeld te plaatsen.

Relatie tekst/beeld

De tekst benadrukt dat het beeld een ‘ontzaglijke verwoesting in een der kerken’ laat zien. Het feit dat het afgebeelde zich in Barcelona bevindt en een van de vele verwoeste historische schatten is, kan niet zonder de tekst uit het beeld worden afgelezen. Zie Bijschrift 7. Aangezien het om verwoestingen gaat, is de relatie tussen tekst en beeld negatief.

Beeld	11, rechtsboven pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Centraal in dit beeld staat een auto. Zes personen staan bij de auto. De linkervoordeur van de auto is open, waarschijnlijk aan de kant van de bestuurder, want er is een stuur te zien. Ook de voorklep is open, een persoon hangt erover heen gebogen om erin te kijken. Het lijkt erop dat er iets met deze auto aan de hand is, maar wat is niet te zien. Een tweede persoon zit geknield bij de voorkant van de auto en hangt voorover met het hoofd naar links gebogen, waarschijnlijk kijkt hij naar de onderkant van de auto. Het is niet te zien waar deze persoon naar kijkt. De andere vier personen staan aan de voorkant. Hun blikken zijn gericht op de auto. Twee van die personen hebben een uniform aan. Eén persoon in beeld heeft een zwart pak aan, de persoon valt duidelijk op doordat de andere personen een licht pak dragen. Het zou kunnen dat de persoon in het zwarte pak de bestuurder van deze auto is. De auto ziet er als nieuw uit, hij glanst aan alle kanten en er is geen schade te zien. De auto staat stil op een weg. Op de achtergrond staan een gebouw en een boom, beide objecten zijn voor meer dan de helft van het beeld afgesneden.



Beeld 11: *Wereldkroniek* 01-08-1936, rechtsboven

Connotatie

Pose/houding

Doordat twee personen de auto actief bekijken geeft het beeld het publiek het gevoel dat er iets met de auto aan de hand is.

Objecten/attributen/omgeving

Het gaat duidelijk om de auto, deze heeft een centrale plaats in het beeld. De open deur en de voorklep van de auto geven eveneens de indruk dat er iets aan de hand is met de auto.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft twee personen actief in beeld gebracht, zodat duidelijk te zien is dat er iets met de auto aan de hand is. De ene persoon kijkt onder de auto en de andere persoon kijkt aan de voorkant in de auto. Als alle personen in beeld recht voor de auto stonden, net als de vier personen aan de linkerkant, had het geleken alsof ze de auto slechts aanschouwden. Nu is duidelijk gemaakt dat de mensen actief bezig zijn met de auto.

Relatie tekst/beeld

De tekst erg van belang bij de interpretatie van het beeld. De tekst verklaart wat er met deze auto aan de hand is, het gaat namelijk om de aanhouding van een Franse man met '1000 pistolen op weg naar Spanje'. De pistolen zijn niet in beeld gebracht. Aan het uiterlijk van de personen is niet te zien waar zij vandaan komen. Tevens is de kentekenplaat van de auto niet gefotografeerd, waardoor het publiek de afkomst, namelijk Frankrijk, ook niet uit het beeld zou kunnen afleiden. Zie Bijschrift 7.

Beeld	12, midden pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Aan de uniformen, militaire wapens en het open veld te zien betreft het afgebeelde waarschijnlijk een militaire opstelling tegen een vijand of een militaire oefening. Het gebeuren vindt in ieder geval buiten op een open veld plaats, er staan geen bomen en gebouwen of andere hoge objecten waar achter verscholen kan worden. Een aantal militairen heeft een geweer vast, anderen staan bij een kanon. Alle geweren en kanonnen zijn gericht op een punt dat niet in beeld is gebracht. Rechtsonder zijn net twee personen te onderscheiden, van de een is alleen de linkerhelft te zien en van de ander alleen de arm die het geweer vasthoudt. De geweren die zij vasthouden zijn wel duidelijk in beeld gebracht. Een persoon zit stil op de grond en houdt ook een geweer vast, maar niet strak voor zich uit gericht. Hij zit er een beetje nonchalant bij.

Connotatie

Pose/houding

Alle personen in het beeld poseren niet voor de camera, allen staan schuin met hun rug naar de camera toe. Hierdoor zijn hun gezichten en gezichtsuitdrukking niet te zien. De houding van de personen geeft aan dat er sprake is van actie. Ze staan verspreid over het veld. De personen rechtsonder in beeld houden hun geweren strak op iets gericht en anderen staan voorovergebogen bij het kanon. Dit geeft een spannend effect.

Objecten/attributen/omgeving

De geweren en kanonnen verwijzen naar een strijd, waarschijnlijk een oorlog of militaire oefening. Zonder die objecten was de verwijzing naar een gevecht niet duidelijk geweest.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft voor een vogelperspectief gekozen, waardoor een groot gedeelte van het landschap en de gebeurtenis in beeld gebracht wordt. Wanneer de fotograaf één object had gekozen, was niet duidelijk waar en wat er zich afspeelde en hoe groot het afgebeelde was.



Beeld 12: *Wereldkroniek 01-08-1936, midden*

Relatie tekst/beeld

De tekst en het beeld komen met elkaar overeen. Het beeld laat een 'batterij artillerie' zien. Uit de tekst wordt duidelijk dat er om Madrid gevochten wordt, waardoor de relatie tussen tekst en beeld negatief is. Zie Bijschrift 7.

Beeld	13, midden pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Een man is precies in het midden van het beeld geplaatst. Hij loopt van de fotograaf vandaan, vandaar dat alleen zijn achterkant te zien is. De man heeft een geweer vast in zijn rechterhand, hij houdt zijn armen en geweer stijf naar beneden langs zijn lichaam. Op de achtergrond staat een aantal auto's voor een gebouw in het puin, het ziet er op straat verwoest uit. Rechtsboven in het beeld is nog een aantal personen te onderscheiden. Ze staan op straat voor een ander gebouw.



Beeld 13: *Wereldkroniek 01-08-1936, midden*

Connotatie

Pose/houding

De persoon in het midden van het beeld lijkt terneergeslagen, doordat hij zijn armen strak langs zijn lichaam houdt en als het ware op zijn geweer leunt. Zijn schouders hangen iets naar beneden, waardoor zijn houding niet alert overkomt. De uitdrukking op het gezicht van deze man is niet te zien, aangezien hij van de fotograaf wegloupt. De persoon geeft het publiek de indruk dat de straat verlaten is.

Objecten/attributen/omgeving

De gebouwen, auto's en het puin op straat geven een verwoeste indruk. Deze objecten moeten in beeld gebracht worden, wil de fotograaf aan de kijker overbrengen dat er daadwerkelijk iets heeft plaatsgevonden waardoor het een puinhoop is op straat. Wanneer de fotograaf alleen de persoon op straat in beeld had gebracht, was het effect van een verwoeste omgeving niet duidelijk geworden. De

combinatie van de terneergeslagen houding van de man en het geweer duidt op een verloren gevecht.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft zowel objecten als een persoon in beeld gebracht. Beiden vertellen een verhaal, ze maken het beeld compleet.

Relatie tekst/beeld

De tekst benadrukt dat de voertuigen en bewapening ‘van de opstandelingen’ verwoest zijn in Barcelona. De tekst geeft tevens weer dat de schade is aangericht door ‘zegevierende regeringstroepen’. Zie Bijschrift 7. De teneur van het beeld en de tekst zijn beide negatief.

Beeld	14, linksonder pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Een groep mensen staat met de rug naar de camera. Allen zitten gehurkt achter een muur van planten. De personen bevinden zich op het dak van een huis of gebouw. Twee personen staan achter de gehurkte mensen rechtop en staan achter een muur. Eén van de twee heeft een groot geweer vast. Aan de overkant, van waar de personen zich bevinden, is een huis te zien. Waarschijnlijk gebeurt er iets in de straat beneden. Vanuit het gebouw aan de overkant kijken ook mensen via een raam de straat in.

Connotatie

Pose/houding

De gebukte houding van de personen, verscholen achter een muur van planten, brengt een zekere spanning met zich mee. De gezichten van deze mensen zijn niet te zien, maar het is duidelijk dat ze ergens voor wegduiken of dat ze stiekem iets observeren. De twee personen die staan en bewapend zijn, lijken de anderen te beschermen. De persoon die het geweer vastheeft kijkt langs de loop naar het punt waar het geweer op is gericht en staat wijdbeens. Hierdoor lijkt het alsof hij stevig op de grond staat en dat geeft een evenwichtige houding. De ander kijkt over zijn schouder mee, steunend tegen een muur en met gebogen knieën.

Objecten/attributen/omgeving

Het andere gebouw aan de overkant geeft aan dat het afgebeelde zich afspeelt in een straat.

Fotogeniek/esthetiek

Doordat de fotograaf de personen van de achterkant heeft gefotografeerd krijgt het publiek het gevoel dat het over de schouders van de afgebeelde personen meekijkt. Het publiek vraagt zich af waar de personen op gefocust zijn en wat er zich afspeelt in de straat onder hen. De man die het geweer vasthoudt lijkt ieder moment een schot te willen lossen door zijn strakke en evenwichtige houding.



Beeld 14: *Wereldkroniek* 01-08-1936, linksonder

Relatie tekst/beeld

Uit de tekst blijkt dat de foto is genomen in Madrid. Vrouwen en mannen komen via de daken ‘tegen de opstandelingen in het geweer’. Dit is niet alleen uit het beeld af te leiden, ook de tekst is van belang om te weten waar en waarom het tafereel zich afspeelt. Zie Bijschrift 7. Zowel het beeld als de tekst zijn negatief.

Beeld	15, rechtsonder pagina 3
Datum	1 augustus 1936

Denotatie

Drie mannen staan achter twee paarden, die op elkaar gestapeld zijn. Een van de paarden heeft zijn hoofd opgericht naar de drie personen. Het lijkt erop dat het twee paardenkadavers zijn, of ze zijn getraind om als beschermobject te kunnen dienen. Alle drie de personen houden een geweer vast, strak gericht op iets buiten het beeld van de camera. De drie mannen hebben allen dezelfde pet op, waarschijnlijk zijn deze mannen onderdeel van dezelfde groep of militie. De situatie vindt buiten op straat plaats, want op de achtergrond is een muur te zien met rolluiken en op de voorgrond een paaltje.



Beeld 15: *Wereldkroniek* 01-08-1936, rechtsonder

Connotatie

Pose/houding

De mannen houden de geweren strak voor zich uit ergens op gericht, wat duidt op een gevechtssituatie. Het schot zou ieder moment gelost kunnen worden door de personen, wat spanning met zich meebrengt.

Fotogeniek/esthetiek

De houding van de personen brengt een spanning teweeg. Het publiek voelt bijna de emotie van de personen die in beeld zijn gebracht. Alle gezichten zijn ergens strak op gericht. Door de geweren die de personen vasthouden lijken zij bereid hun schot doelgericht te kunnen lossen, op het moment dat het nodig is. De dode paarden geven weer dat zich reeds het een en ander heeft afgespeeld.

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt het publiek dat de paardenkadavers als ‘macabere beschutting’ dienen voor de ‘Salvo’ in de Spaanse Burgeroorlog. Het is niet duidelijk hoe de paarden om het leven zijn gekomen. Zie Bijschrift 7. Zowel tekst als beeld zijn negatief.

De burgeroorlog in Spanje is met in hevigheid toegenomen en tal van vreemdelingen hebben het laatst van de vorige week maar de wijste partij gekozen en het land verlaten, ook vele Nederlanders, onder wie de

jongelui, die aan de Olympische volksspelen te Barcelona zouden deelnemen en zich eensklaps geplautst zagen voor infanterieën, waarvan zij zich hier gelukkig slechts een zwakke voorstelling hadden kunnen maken uit de lectuur over vroegere revoluties in andere landen. Het spreekt vanzelf, dat zij bij hun terugkomst meer onder den indruk waren en meer te vertellen hadden dan na welke sportieve verzichting dan ook. En terwijl zij van hun medevaren verhaalden aan vrienden, kenni- en en dagbladreporters, woedde ginds de strijd om de macht onverminderd hevig voort. . . . 1. De ontzaglijke verwoesting in een der kerken van Barcelona, de stad die van schier al haar kunst-historische schatten i-berooft. 2. Aanhouding van een Fransche mitr met 2000 pistolen op weg naar Spanje. 3. Een luttelij artillerie vossMadrid. 4. Een monneel van hevigen strijd te Barcelona. Voertuigen en bewapening van de opstandelingen werden door de zagevierende regeeringstroepen volkomen vernietigd. 5. Op de daken van Madrid kwamen vrouwen zoo goed als mannen tegen de opstandelingen in 't geweer. 6. Salvo van achter de macabere beschutting der paardenzslayers.

Bijschrift 7: bijschrift beelden 10 t/m 15 Wereldkroniek

6.1.4. Wij

In deze uitgave zijn vier pagina's gewijd aan de Spaanse Burgeroorlog, namelijk pagina 4 en 5, 6 en 7.



Beeld 16: Wij 07-08-1936, pagina 4 en 5

Derde effect/syntaxis

Op deze pagina's ontstaat de syntaxis voornamelijk door de beelden in combinatie met de zin 'Spanje in rustiger tijden'. Dit suggereert dat de tijden nu niet zo rustig zijn. De beelden laten impressies zien van het traditionele Spanje, waarin geen burgeroorlog woedt. Van een derde effect is geen sprake; er ontstaan geen nieuwe betekenissen door de combinatie van de beelden.

Beeld	17, boven pagina 4
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Zes jongedames in gestippelde jurken zijn arm in arm in beeld gebracht. Ze glimlachen naar de camera. Boven de meisjes hangen ballonnen aan lijnen in de lucht.



Beeld 17: *Wij 07-08-1936, bovenaan*

Connotatie

Pose/houding

Zes jongedames poseren en kijken ontspannen de camera in. Ze hebben allemaal een glimlach om hun mond; het is een vrolijk tafereel. Rechts staat een meisje die de pose bekijkt.

Objecten/attributen/omgeving

De meisjes dragen traditionele Spaanse kleding en er hangen ballonnen in de lucht, die het beeld een feestelijke tint geven.

Fotogeniek/esthetiek

Het is een vrij esthetisch beeld, door de statisch poserende dames en het camerastandpunt dat in het midden is.

Bijscript 8: *bijscript beeld 17 Wij*

‘Links boven: De jonge inwonsters van Sevilla houden in gelukkiger tijden veel van feest vieren. Zij trekken er dan in hun charmante nationale dracht op uit.’

Relatie tekst/beeld

De tekst ‘in gelukkiger tijden’ suggereert dat de tijden op het moment niet zo gelukkig zijn. Aangezien de tekst het dagelijks leven beschrijft, is de relatie tussen tekst en beeld neutraal.

Beeld	18, onderaan pagina 4
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Op de voorgrond staan twee mannen te paard. Zij dragen militaire kledij en puntige hoeden op hun hoofd. Een wapen hangt bij beide mannen aan een schouderband aan hun rechterzij. Boven de mannen hangen ballonnen met een hoge piek in het midden. Achter de mannen lopen mensen ergens langs, dat lijkt op een kraampje.

Connotatie

Pose/houding

De mannen poseren te paard voor de camera. Ze kijken serieus. De vraag is in opdracht van wie zij werken, gezien de gezellige sfeer (ballonnen).



Beeld 18: *Wij 07-08-1936, onderaan*

Fotogeniek/esthetiek

De man rechts in beeld beweegt zijn arm, waardoor het geen statisch beeld wordt. De fotograaf staat voor de mannen, gezien het camerastandpunt dat in het midden is. Het lijkt daarmee alsof de mannen op gelijke hoogte met de fotograaf staan en zij geen kwaad in de zin hebben.

Bijschrift 9: *bijschrift beeld 18 Wij*

‘Links onder: De civiele garde, die thans aan de zijde der regering strijdt tegen de opstandelingen, heeft tot taak de orde op feestdagen te handhaven.’

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift is redelijk neutraal, het verduidelijkt het beeld. Het enige negatieve in de tekst is ‘de civiele garde (...) strijdt tegen de opstandelingen’. Deze zin suggereert dat iedereen die tegen de regering is, een opstandeling is en ook dat er sprake is van gevechtssituaties. Echter, in dit geval moet de civiele garde de orde op de feestdagen handhaven. Om deze reden is de relatie tussen tekst en beeld neutraal.

Beeld	19, linksboven pagina 5
Datum	7 augustus 1936



Beeld 19: *Wij 07-08-1936, linksboven*

Denotatie

Er zijn zes mannen in beeld gebracht, waarvan twee aan het lopen zijn. Op de achtergrond is een muur te zien, met posters van koeien of stieren. In de gefotografeerde ruimte staan twee tafels. Achter één tafel staan twee mannen die tegen de muur leunen. Rechts in beeld staat een man in een donker pak met zijn rug naar de camera. Hij kijkt omhoog, waarschijnlijk naar de posters.

Connotatie

Pose/houding

De mannen poseren niet en lijken zich niet bewust van de aanwezigheid van de camera. Hun houding is nonchalant. Hierdoor krijgt de kijker de indruk dat het in dit beeld niet om de mannen gaat.

Objecten/attributen/omgeving

Er staan twee tafeltjes en aan de muur hangen posters van koeien of stieren, wat kan betekenen dat er een veehandel is.

Relatie tekst/beeld

De tekst vermeldt dat het stierengevechten als bron van vermaak weg is, omdat 'thans zijn ook de toreadors naar 't front vertrokken'. De tekst geeft de negatieve gevolgen van de oorlog voor de bevolking aan, waardoor de tekst een negatieve invloed heeft op het beeld.

Beeld	20, linksmidden pagina 5
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Het beeld laat een man en een vrouw zien. De man zit met een gitaar in zijn handen, waarop hij speelt. De vrouw staat naast hem en draagt een jurk en een witte sjaal om haar schouders.



Beeld 20: Wij 07-08-1936, linksmidden

Connotatie

Pose/houding

De houding van deze mensen is ontspannen en vrolijk. De man speelt geconcentreerd op de gitaar en de vrouw kijkt opgewekt; ze lacht.

Objecten/attributen/omgeving

Het attribuut in dit beeld is de gitaar. Deze duidt op een ontspannen sfeer en op muziek.

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan dat dit beeld 'een typisch Spaanse tafereeltje' laat zien. De tekst is vrij neutraal, wat wordt ondersteund door het beeld dat het dagelijks leven van de Spanjaarden laat zien. De relatie tussen de tekst en het beeld is neutraal.

Beeld	21, rechtsboven pagina 5
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Er is een groot gebouw te zien, dat niet in zijn geheel in beeld is gebracht. Voor het gebouw staat een standbeeld van een leeuw. Uit de ramen van het gebouw hangen vlaggen met wapens erop afgebeeld. Linksonder is nog net een gedeelte van een hoofd waarneembaar.

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

De objecten in dit beeld zijn het standbeeld, het gebouw en de wapens. Doordat de

fotograaf een kikvorsperspectief heeft ingenomen lijken het standbeeld en het gebouw groter dan zij in werkelijkheid zijn. Hierdoor zijn ook de wapendoeken aan de ramen duidelijk zichtbaar. Hiermee geeft de fotograaf de status van het afgebeelde aan; het is een belangrijk gebouw.



Beeld 21: Wij 07-08-1936, rechtsboven

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft uitleg over het beeld. Wanneer de stichting van de republiek wordt herdacht, zijn ‘de regeringsgebouwen (...) in feesttooi gestoken. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, omdat het beeld iets laat zien uit het dagelijks leven van de Spanjaarden.

Boven: Als de dag wordt herdacht, waarop de republiek werd gesticht, placht heel Spanje te vlaggen. Ook de regeringsgebouwen zijn dan in feesttooi gestoken.

Bijschrift 10: *bijschrift beeld 21 Wij*

Beeld	22, rechtsmidden pagina 5
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Op de voorgrond staan verschillende soorten vee. Tussen het vee lopen mensen rond. Achter het vee staan tenten. Op de achtergrond staat een groot gebouw met drie torens.

Connotatie

Pose/houding

De mensen zijn niet duidelijk zichtbaar want zij lopen tussen het vee. Ze zijn zich niet bewust van de camera.



Beeld 22: Wij 07-08-1936, rechtsmidden

Objecten/attributen/omgeving

Er zijn veel objecten in dit beeld te zien, namelijk het vee, de overdekte marktkramen, vlaggenmasten met vlaggen en het grote gebouw op de achtergrond met de torens. Hierdoor doet het gebouw aan als een paleis of een kerk. Deze objecten verwijzen naar het dagelijks leven in het agrarisch Spanje van voor de burgeroorlog.

Fotogeniek/esthetiek

Het beeld laat het dagelijks leven zien van de Spanjaarden. Het camerastandpunt is hoog, waardoor het een groots tafereel lijkt.

Relatie tekst/beeld

In eerste instantie maakt de tekst duidelijk wat er zich afspeelt in dit beeld en aangezien het beeld het dagelijks leven betreft is de relatie neutraal. Echter, de tekst heeft een negatieve invloed op het beeld door de zin ‘alle paarden zijn ‘gerequireerd’ voor de strijd tegen de opstandelingen’.

Beeld	23, midden/onder pagina 5
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Er zijn op het beeld twee staande mannen die muziek maken te zien. Een van hen speelt op de fluit, de ander op de trommel. Ze dragen traditionele Spaanse kledij.

Connotatie

Pose/houding

De mannen staan schuin naast elkaar, waarbij de ene man rechtsachter de andere man staat. De voorste man kijkt tevreden naar een punt in de verte. De andere man knijpt met zijn ogen waardoor hij er serieuzer uitziet. Waarschijnlijk heeft hij last van het felle licht, want aan het lichte beeld is te zien dat het daglicht fel was.



Beeld 23: Wij 07-08-1936, midden/onder

Objecten/attributen/omgeving

De ene man blaast op een fluit en de andere heeft een trommel om zijn nek en houdt trommelstokken in zijn handen; het is duidelijk dat deze mannen muziek maken.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is in het midden. De mannen zijn heel dichtbij, waardoor de kijker de muziek bijna hoort. Het beeld van de mannen is uit een ander (groter) beeld geknipt.

Relatie tekst/beeld

De zin ‘eist (...) de revolutie haar slachtoffers’ heeft een negatieve invloed op het vrolijke beeld. Het publiek wordt geconfronteerd met de ellende van de Spaanse bevolking.

Bijschrift 11: *bijschrift beeld 23 Wij*

‘Boven: De dorpsmuzikanten met hun oud-Spaanse instrumenten zijn altijd welkom. Maar thans eist ook in het Spaanse dorp de revolutie haar slachtoffers.’

Beeld	24, rechtsonder pagina 5
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Een man in een pak en een vrouw in traditionele Spaanse kledij zitten samen op een paard. Ze kijken lachend de camera in. Achter hen hangt een spandoek met daarop de woorden ‘Fianbres. Vinos del condado’, wat ‘wijnen van de graafschap’ betekent.

Connotatie

Pose/houding

De mensen zijn ontspannen; de vrouw lacht breed, hierdoor is het een vrolijk tafereel. Ze zijn schuin van achter in beeld gebracht, waardoor het lijkt alsof de foto in het voorbij lopen genomen is.



Beeld 24: *Wij 07-08-1936, rechtsonder*

Objecten/attributen/omgeving

Er hangt een spandoek en in de lucht hangen ballonnen, dit verwijst naar een feestelijk gebeuren. Op het spandoek staat een tekst die ergens naar kan verwijzen.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is in het midden, waardoor het lijkt alsof de fotograaf naast het paard stond toen hij de foto nam. Het nemen van de foto in het voorbijgaan doet denken aan vergane blijdschap.

Relatie tekst/beeld

De tekst bevestigt het fotogenieke van het beeld, al heeft de tekst een negatieve teneur. Dit blijkt uit de zin ‘vreugde (...) in de dagen voor de revolutie’. Zoals het afgebeelde is het nu niet meer in Andalusië.

Bijschrift 12: *bijschrift beeld 24 Wij*

‘Vreugd en jolijt in Andalusië in de dagen vóór de revolutie. Naar de zede van het land rijden man en vrouw op één paard.’

In de uitgave van *Wij* van 7 augustus 1936 waren vier pagina's gewijd aan de Spaanse Burgeroorlog. Onderstaand staan de resultaten van de analyse van de derde en vierde pagina.

Derde effect/syntaxis

Op pagina 6 en 7 zijn in totaal 11 beelden te vinden. Het is een fotomontage, waarbij de beelden zijn geretoucheerd. De beelden bovenaan de pagina's laten mogelijk een verhaal zien; de mannen links schieten op de mannen te paard rechts. Door het gebouw in het midden te plaatsen wordt een strijd om dit gebouw verondersteld. De man rechts onderin lijkt te kijken naar wat er boven hem op de pagina gebeurt. De overige beelden op de pagina's dragen niet bij aan deze syntaxis.



Beeld 25: *Wij* 07-08-1936, pagina 6 en 7

Beeld	26, linksboven pagina 6
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Het beeld geeft drie mannen weer met geweren, zij richten hun geweer ergens op of schieten. Waar de mannen op richten is buiten het kader van het beeld gelaten. Zij steunen op een liggend dier. Onder in beeld is een paardenhoofd te zien.



Beeld 26: *Wij* 07-08-1936, linksboven

Connotatie

Pose/houding

De mannen hebben een actieve houding; zij zijn aan het schieten of richten ergens op met hun geweren. Verder leunen ze op de liggende dieren. Doordat de mannen van de zijkant in beeld zijn gebracht is hun gezicht niet volledig zichtbaar en komen ze geconcentreerd over. De pose van de mannen verwijst naar een actieve houding.

Objecten/attributen/omgeving

De mannen hebben geweren in hun hand. Ook zijn er twee paarden zichtbaar die op de grond liggen. Deze paarden lijken gesneuveld, wat verwijst naar gevechten.

Fotogeniek/esthetiek

Dit beeld is lichtelijk apart, omdat onder in beeld een paardenhoofd te zien is en rechts de achterkant van een dier, waarschijnlijk ook een paard. Het beeld is uitgesneden en door het tijdschrift geplaatst over een ander beeld. Hierdoor is alleen het beeld van de soldaten zichtbaar, niet waar zij op richten of schieten.

Relatie tekst/beeld

De zin 'Gedode paarden worden door de soldaten gebruikt als borstwering' verklaart het beeld volledig. Ondanks dat het bijschrift het beeld verduidelijkt is de relatie tussen tekst en beeld negatief. Het beeld en de tekst betreffen beide een gevechtssituatie.

Beeld	27, linksmidden pagina 6
Datum	7 augustus 1936



Beeld 27: Wij 07-08-1936, linksmidden

Denotatie

Een groep vrouwen en mannen loopt op straat met een geweer op de linkerschouder. Sommigen dragen iets wat lijkt op militaire kledij, maar de meeste vrouwen dragen rokken. Links in beeld is nog net het gedeelte van een gebouw zichtbaar.

Connotatie

Pose/houding

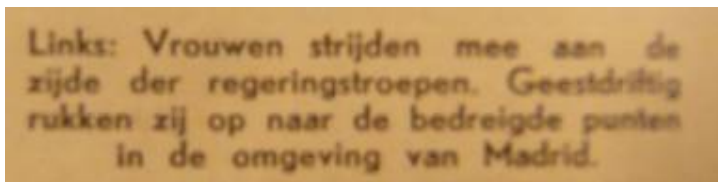
De vrouwen en mannen lopen rechtop en kijken vastberaden de camera in; hierdoor komen ze krachtig over.

Objecten/attributen/omgeving

Direct valt op dat alle mensen in het beeld een geweer dragen. Deze geweren verwijzen naar vechten en oorlog. Dit beeld verwijst naar een oorlog waarin 'iedereen' meevecht.

Fotogeniek/esthetiek

De compositie van het beeld is zodanig, dat het lijkt alsof de vrouwen in een lege straat lopen. De fotograaf heeft de vrouwen van de voorkant vastgelegd, waardoor het lijkt alsof ze op de fotograaf af lopen. Door dit camerastandpunt wordt benadrukt dat de mensen ergens naartoe onderweg zijn.



Bijschrift 13: *bijschrift beeld 27 Wij*

Relatie tekst/beeld

De tekst verklaart ‘Vrouwen strijden mee aan de zijde der regeringstroepen’. Volgens het bijschrift zijn zij onderweg naar bedreigde punten in Madrid. Er is dus sprake van een gevechtssituatie, waardoor de relatie tussen tekst en beeld negatief is.

Beeld	28, linksonder pagina 6
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Dit beeld lijkt op twee samengevoegde beelden. Aan de linkerkant staan drie mannen; twee lijken te juichen of iets/iemand aan te moedigen, de man rechts staat met een geweer in zijn hand. Zij staan achter een soort schilden. Aan de rechterkant van het beeld zitten twee mannen voor een hek op de grond, een juicht en de ander houdt een geweer vast. Naast de zittende mannen staat een man, ook met een geweer in zijn hand. Het lijkt net of de mannen met de geweren de anderen mannen beschermen.



Beeld 28: *Wij* 07-08-1936, linksonder

Connotatie

Pose/houding

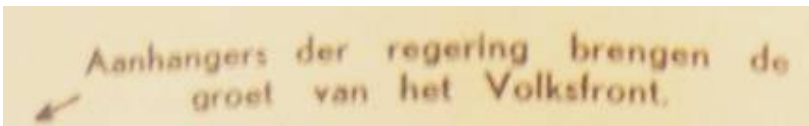
Drie van de zes mannen in beeld zien er juichend uit, terwijl de andere drie serieuzer kijken en een geweer vasthouden. Geen van de mannen poseert of kijkt in de camera, waardoor het lijkt alsof de mannen ergens mee bezig zijn.

Objecten/attributen/omgeving

Links staan twee mannen achter een soort schild, drie anderen houden een geweer vast. Deze attributen duiden op bescherming bij een gevecht. Achter de zittende mannen rechts staat een hek, hierdoor lijkt het alsof ze zich ergens tegen moeten beschermen.

Fotogeniek/esthetiek

Het beeld is niet erg fotogeniek en esthetisch, aangezien in het beeld is geknipt en geplakt om een bepaald idee over te brengen.



Bijschrift 14: *bijschrift beeld 28 Wij*

Relatie tekst/beeld

De juichende mannen brengen ‘(...) de groet van het Volksfront’. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, want er wordt niet gevochten op het beeld en in de tekst niet over gevechten gesproken.

Beeld	29, midden/boven pagina 6/7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Het beeld laat een groot gebouw zien, met boven op in het midden een kerktoeren en kerkklok. Voor het gebouw lopen mensen rond.

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

Het gebouw beslaat de hele breedte van het beeld. Boven op het midden van het gebouw staat een klok. Hierdoor is het gebouw het onderwerp van het beeld.

Fotogeniek/esthetiek

De foto is van veraf genomen, waardoor de voorkant van het hele gebouw zichtbaar is. Nu is duidelijk te zien hoe groot het gebouw is, wat ook te zien is aan de mensen die heel klein afsteken tegen de gevel van het gebouw.



Beeld 29: Wij 07-08-1936, midden/boven

Relatie tekst/beeld

Het gebouw is 'de zetel der regering in Madrid'. Volgens het bijschrift is dit gebouw het doelwit van de opstandelingen. Dit blijkt echter niet uit het beeld. De tekst heeft dan ook een negatieve invloed op de teneur van het beeld.

Beeld	30, midden pagina 6/7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

In het midden van het beeld wordt een man door twee anderen op straat weggedragen op een brancard, in de richting van een busje. Links lopen twee mannen, die niets met het tafereel te maken lijken te hebben. Voor de mannen met de brancard lopen nog een paar mannen en rechts staan twee mannen het gebeuren te aanschouwen.

Connotatie

Pose/houding

Alle mannen met een brancard, die overigens lijken op politieagenten, lopen weg van de camera, richting een busje waarvan de achterdeuren open staan. Op de brancard ligt waarschijnlijk een gewonde man. De houding van de mannen verraadt geen emotie. Wel is de houding van de mannen met de brancard actief. De man in het pak achter de brancard kijkt naar de man op de brancard.

Objecten/attributen/omgeving

In het midden van het beeld is een brancard zichtbaar, die gedragen wordt naar een busje. Door dit object in het midden van het beeld te plaatsen wil de fotograaf hier de aandacht op vestigen. De achterkant van het busje staat open, het lijkt erop dat de persoon op de brancard daar wordt ingeladen. Waarschijnlijk is het busje een ambulance.



Beeld 30: Wij 07-08-1936, midden

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft ervoor gekozen de brancard met de persoon erop in het midden van het beeld te plaatsen. Dit wekt de nieuwsgierigheid van het publiek, dat zich hierdoor kan afvragen wat er met deze persoon is gebeurd.

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan dat gewonden 'onmiddellijk weggevoerd' worden. De relatie tussen tekst en beeld is positief, omdat de gewonden meteen hulp wordt geboden.

Beeld	31, midden/onder pagina 6/7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

In het midden van het beeld staat een auto op straat, waar een man half uithangt. Rechts op het beeld, naast de auto, staat een man met een geweer in zijn hand. Op de achtergrond zijn een auto en gebouwen te zien. Voor, links en achter de auto staan mensen naar de auto's te kijken.

Connotatie

Pose/houding

De man die uit de auto hangt lijkt iets te roepen. Zijn arm heeft hij in de lucht geheven met gebalde vuist om wat hij zegt kracht bij te zetten. Hij is van de voorkant gefotografeerd, waardoor de felle uitdrukking op zijn gezicht te zien is. De andere personen in beeld zijn van achter gefotografeerd.

Objecten/attributen/omgeving

De auto's zijn de objecten die het meest opvallen, de aandacht van het publiek gaat hier naartoe. De persoon die voor de auto staat, met zijn rug naar de camera, lijkt de auto te blokkeren. De auto verwijst naar welvaart van voor de oorlog.

Fotogeniek/esthetiek

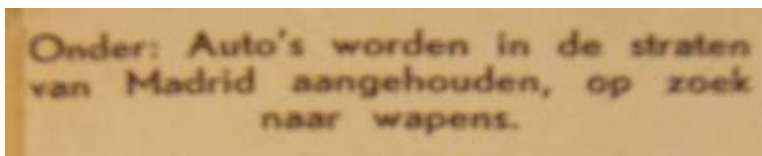
Dit beeld is lichtelijk chaotisch. De auto staat in het midden van het beeld en om de auto heen staan mensen. Het lijkt alsof de man links, die met zijn rug naar de camera staat en de man rechts met het geweer de auto aanhouden.



Beeld 31: *Wij* 07-08-1936, midden/onder

Relatie tekst/beeld

De tekst bevestigt het idee van het beeld. Er worden inderdaad auto's aangehouden 'op zoek naar wapens'. Wat de man die uit de auto hangt aan het doen is wordt niet duidelijk. Aangezien de tekst vertelt over wapens, is de relatie tussen tekst en beeld negatief.



Bijschrift 15: *bijschrift beeld 31 Wij*

Beeld	32, rechtsboven pagina 7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Het beeld geeft vijf mannen te paard weer, die twee aan twee in een stoet rijden. De mannen hebben een soort tulband op hun hoofd. In hun rechterhand houden ze een geweer vast. Achter de mannen is vaag een aantal rokende schoorstenen te zien.

Connotatie

Pose/houding

Alleen de gezichten van de voorste twee mannen zijn te zien, zij kijken boos of in ieder geval erg serieus.



Beeld 32: *Wij* 07-08-1936, rechtsboven

Objecten/attributen/omgeving

De mannen houden een geweer vast in hun rechterhand, dit verwijst naar militairen. De schoorstenen op de achtergrond kunnen van een schip of een fabriek zijn. De tulbanden op de hoofden doen denken aan Arabieren.

Fotogeniek/esthetiek

Het lijkt alsof de paarden naar de kijker toe lopen, doordat de fotograaf een frontale foto van de lopende paarden heeft genomen. Het beeld is uit een groter geheel

gesneden en deels over een ander beeld geplakt. Door deze compositie lijkt het alsof de paarden het beeld binnenlopen.

Relatie tekst/beeld

De relatie tussen beeld en tekst is negatief. Allereerst door de afgebeelde wapens, ten tweede door de zin 'De opstandelingen worden versterkt door Moren, die (...) voor geen wreedheid terugdeinzen'.

Beeld	33, midden pagina 7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Voor in beeld zijn liggende en staande mensen te zien. De mensen die staan, twee mannen, richten hun geweren op een huis of iets daarnaast wat niet in dit beeld te zien is. De liggende mensen zijn vrouwen en mannen. Het huis vult tweederde van het beeld en ligt centraal in het midden. Het huis ziet er slecht onderhouden uit.



Beeld 33: Wij 07-08-1936, midden

Connotatie

Pose/houding

Links in beeld liggen mensen met geweren, rechts staan twee mannen met een geweer. Het lijkt alsof zij aan het schieten zijn op een doelwit dat niet in beeld is gebracht. Van geen van de mensen is het gezicht te zien. De mannen rechts hebben een actieve houding, alsof zij klaar staan om te schieten. Dit is te zien aan het strakgespannen jasje van de staande man rechts.

Objecten/attributen/omgeving

Het huis is het meest aanwezige object. De twee staande mannen houden geweren vast en richten op een doelwit. Het huis en de geweren verwijzen naar gevechten in de buitenlucht.

Fotogeniek/esthetiek

Het is een bewegend beeld, het lijkt alsof de liggende mensen dekking zoeken. De fotograaf staat op een afstandje achter de mensen. Dit is te zien aan het camerastandpunt dat hoger is dan het midden van het beeld. Dit zorgt voor een bepaalde spanning, de fotograaf kan niet laten zien waar de mensen naar kijken waardoor de kijker hier nieuwsgierig naar wordt.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift verklaart dat de mensen in het beeld op het dak van een huis staan om 'elke aanval af te slaan'. Er wordt niet gespecificeerd om welke partijen het gaat. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien er sprake is van gevechten en er geweren afgebeeld zijn.

Bijschrift 16: *bijschrift beeld 33 Wij*

‘Op de daken van Madrid staan arbeiders en hun vrouwen gereed om elke aanval af te slaan.’

Beeld	34, midden pagina 7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

In het midden van het beeld loopt een weg, waarop zes auto's achter elkaar rijden. In en op de auto's zitten mensen. Rechts is een omhooglopende berm. Achter de auto's is een heuvelachtig landschap te zien. De auto's rijden naar de camera toe.

Connotatie

Pose/houding

De mensen zitten op de wagens, zij poseren niet voor de camera. De afstand tussen fotograaf en gefotografeerde is dusdanig, dat de mensen in beeld niet echt goed zichtbaar zijn.



Objecten/attributen/omgeving

Zes auto's rijden op de weg. De auto's zijn duidelijk een belangrijk vervoermiddel, aangezien ze het enige vervoermiddel zijn op deze weg. Doordat de auto's naar de camera toe rijden, is onduidelijk waar zij naar onderweg zijn.

Beeld 34: *Wij 07-08-1936, midden*

Fotogeniek/esthetiek

Het lijkt alsof er beweging is vastgelegd, maar de auto's zouden natuurlijk ook stil kunnen staan op de weg. De kijker wordt door de zwaar bepakte auto's nieuwsgierig gemaakt naar de bestemming van de mensen in en op de auto's.

Relatie tekst/beeld

De relatie tussen tekst en beeld is negatief, omdat het bijschrift verklaart dat de wagens opstandelingen vervoeren 'naar plaatsen, die zij bezetten willen'.

Beeld	35, rechtsonder pagina 7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

In het beeld zijn zes mensen te zien, die met een geweer in hun hand verdeckt opgesteld staan achter een stenen barricade. Aan de andere kant van de barricade, achter in beeld, is een straat met bomen en huizen of winkels.

Connotatie

Pose/houding

De mensen staan licht gebukt, zodat zij zich kunnen verschuilen achter de barricade. Ze kijken naar een punt in de verte, dat niet is vastgelegd.

Objecten/attributen/omgeving

Alle personen hebben een geweer in hun hand. Achter in het beeld zijn gebouwen of huizen te zien, die duiden op een straat.



Beeld 35: Wij 07-08-1936, rechtsonder

Fotogeniek/esthetiek

Er is weinig actie te zien in dit beeld, want de mensen lijken stil te staan. Het camerastandpunt is in het midden, waardoor het idee gegeven wordt dat de fotograaf een gevechtssituatie van binnenuit vast wilde leggen. De derde man van links staat met zijn rechterbeen naar achteren gestrekt, waardoor het publiek het gevoel gegeven wordt dat deze man op scherp staat en er elk moment iets kan gebeuren.

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan dat de mensen inderdaad achter een barricade staan. Welke partij gefotografeerd is wordt niet duidelijk uit de tekst, omdat '(...) de opstand der fascist en monarchisten spoedig werd neergeslagen'. Aangezien het om vechtende partijen gaat en er wapens afgebeeld zijn, is de relatie tussen beeld en tekst negatief.

Beeld	36, rechts pagina 7
Datum	7 augustus 1936

Denotatie

Er is een man afgebeeld die een geweer op zijn rug draagt. Hij heeft een soort baret op zijn hoofd en kijkt weg van de camera. Om zijn nek draagt hij een witte sjaal.

Connotatie

Pose/houding

De man in beeld kijkt naar rechts, weg van de camera. Aangezien dit beeld van de man uit een groter geheel is geknipt is niet duidelijk waar hij naar kijkt en waar hij zich bevindt.



Beeld 36: *Wij* 07-08-1936, rechts

Objecten/attributen/omgeving

Het geweer en baret zijn attributen die opvallen, die laten zien dat hij een militair is of een persoon die meevecht in de oorlog. De witte sjaal valt op en verwijst naar de nationalisten, 'de witten'. (Beevor, 2007: 9)

Fotogeniek/esthetiek

Dit beeld is niet echt fotogeniek te noemen, aangezien het uitgesneden is. Wanneer te zien was waar de man naar keek zou het beeld veel vollediger en interessanter voor het publiek zijn.

6.2. Tweede periode

Aangezien geen van de geïllustreerde tijdschriften materiaal over de Spaanse Burgeroorlog publiceerde in de tweede periode, is gekozen om van elk tijdschrift de laatste publicatie uit een voorgaande periode te analyseren. Voor de analyse van publicaties in de tweede periode van het kwalitatieve onderzoek zijn aldus de volgende uitgaven geselecteerd:

- *Katholieke Illustratie*: 10 september 1936;
- *De Spiegel*: 12 september 1936;
- *Wereldkroniek*: 5 september 1936;
- *Wij*: 4 september 1936.

6.2.1. Katholieke Illustratie



Beeld 37: Katholieke Illustratie 10-09-1936, pagina 12 en 13

Derde effect/syntaxis

De vier beelden op pagina 12 en 13, laten allen beelden van verwoestingen zien. Deze beelden vormen geen reeks, ze zijn niet achter elkaar op dezelfde plaats geschoten. Het potentiële gevolg van het naast elkaar plaatsen van deze beelden, is dat er een meer negatief beeld van Spanje kan ontstaan bij het publiek.

Beeld	38, linksboven pagina 12
Datum	10 september 1936



Beeld 38: Katholieke Illustratie 10-09-1936, linksboven

Denotatie

De foto is genomen door een soort halve boog, wat lijkt op een deuropening of een gat in de muur. Achter de boog is het restant van een huis te zien; er zijn twee muren links en rechts en achterin staat een muur met bovenin een driehoeksvorm en een raam. Tussen de twee zijmuren zijn touwen of kabels gespannen. Het lijkt erop dat het dak van het huis is. Op de grond tussen de muren ligt veel puin.

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

Het afgebeelde lijkt op een huis zonder dak. Er zijn drie muren zichtbaar, waartussen puin ligt dat waarschijnlijk van het dak afkomstig is. Tussen de twee zijmuren hangen kabels of touwen, waarvan de functie onduidelijk is.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift geeft aan dat het afgebeelde een kerk is, die verwoest is door oorlogsgeweld. Het kerkje dient als voorbeeld van de verwoestingen in Spanje en het voortduren van de 'Spaansche furie'. Naast verwoeste gebouwen nadert het aantal oorlogsslachtoffers 'al de honderdduizend'. Zowel de tekst als het beeld is negatief,

ze geven allebei verwoestingen aan, waardoor de relatie tussen tekst en beeld negatief is.

Bijlschrift 17: *bijlschrift beeld 38 Katholieke Illustratie*

‘De Spaansche furie woedt voort. Het aantal harer slachtoffers nadert al de honderdduizend. Steden worden onherkenbaar verwoest. En welk lot de kerken beschoren is, laat deze foto zien: van het Sint Franciscuskerkje te Betanzos, eens zo’n mooi gebouw, dat het op de lijst der nationale monumenten werd gezet, is letterlijk niets overgebleven.’

Beeld	39, rechtsboven pagina 12
Datum	10 september 1936

Denotatie

Het beeld laat een berg puin zien te midden van verwoeste huizen of gebouwen. Het lijkt erop dat het gebouw in het midden van het beeld is ingestort. Hierdoor zijn de huizen op de achtergrond ook zichtbaar. Rechts naast de boom is een kapot uithangbord te zien, met daarop de woorden ‘teatro principal’.

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

Een aantal verwoeste gebouwen of huizen is afgebeeld. In het midden van deze gebouwen, tevens in het midden van het beeld, ligt een berg puin. Deze berg is waarschijnlijk het resultaat van een ingestort gebouw. De fotograaf wil, door de berg puin in het midden af te beelden, laten zien dat deze stad verwoest is.



Beeld 39: *Katholieke Illustratie 10-09-1936, rechtsboven*

Bijlschrift 18: *bijlschrift beeld 39 Katholieke Illustratie*

‘Na een hardnekkige strijd is in het Noorden van Spanje de stad Irun in handen der nationalisten gevallen, die daarmee een zeer belangrijk strategisch punt hebben veroverd. Zij hebben bij hun verwoede aanvallen op de stad de gebouwen nog zooveel mogelijk gespaard en ontzien, maar de regeringstroepen zelf hebben bij hun vlucht alles verwoest, wat nog overeind stond. Een droevig beeld van een van Irun’s straten.’

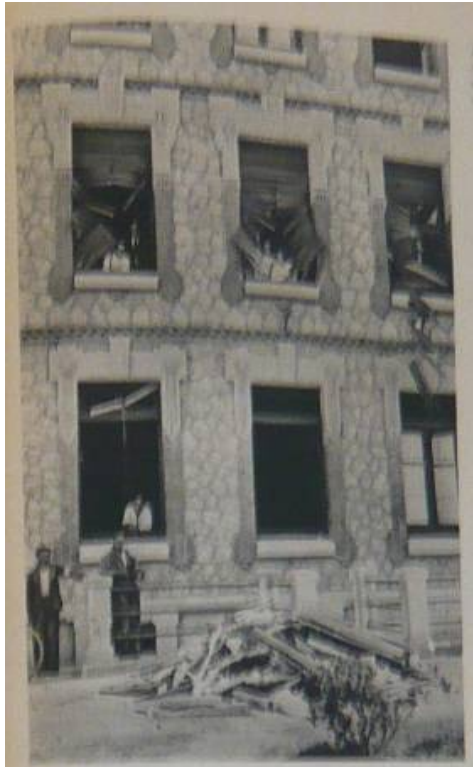
Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan dat de nationalisten bij hun verovering van de stad Irun zoveel mogelijk geprobeerd hebben gebouwen te sparen; 'de regeringstroepen zelf hebben bij hun vlucht alles verwoest, wat nog overeind stond'. Zowel de tekst als het beeld geven verwoestingen aan, waardoor de relatie tussen tekst en beeld negatief is.

Beeld	40, linksboven pagina 13
Datum	10 september 1936

Denotatie

In dit beeld is een deel van een gevel van een huis te zien. Er zijn negen ramen in beeld gebracht, van de drie bovenste ramen alleen de onderkant. De onderste drie ramen zijn open, voor de middelste drie hangen luiken die kapot zijn. In twee van de raamopeningen staan per raamopening twee mensen, die naar buiten kijken. Voor het huis staat een hek. Links in het beeld staan twee mannen tussen het huis en het hek, een derde man hangt uit het linker raam. Voor het huis ligt een kleine berg puin achter een struikje.



Beeld 40: *Katholieke Illustratie* 10-09-1936, linksboven

Connotatie

Pose/houding

De gezichten van de vier mensen die op de eerste verdieping van het huis in de raamopening staan zijn niet goed zichtbaar. Hun houding is passief, zij lijken niet te bewegen en kijken naar buiten. Voor de drie mensen op de begane grond geldt hetzelfde.

Fotogeniek/esthetiek

Dit beeld is rommelig, door de luiken die kapot zijn en het puin dat op straat ligt. Door de mensen achter de ramen te fotograferen maakt de fotograaf het publiek nieuwsgierig; misschien zijn de mensen die achter de ramen staan wel de bewoners of werknemers van het gebouw en waren ze tijdens de verwoesting in het gebouw aanwezig.

Bijscript 19: *bijscript beeld 40 Katholieke Illustratie*

'Zoo ziet het provinciale ziekenhuis te Burgos er uit na een luchtbombardement door de regeringstroepen.'

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan hoe 'het provinciale ziekenhuis te Burgos er uit (...) na een luchtbombardement door de regeringstroepen.' De tekst verduidelijkt het beeld,

want uit het beeld blijkt totaal niet dat het afgebeelde een ziekenhuis is. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien het bij beiden om verwoestingen gaat.

Beeld	41, rechtsboven pagina 13
Datum	10 september 1936

Denotatie

Dit beeld laat negen mensen, voornamelijk mannen, zien, die midden in het puin staan. Het puin is afkomstig van een verwoest huis of gebouw. De mensen lijken bezig te zijn het puin te ruimen. Drie mannen staan bovenop de berg met puin.



Connotatie

Pose/houding

De mensen zijn actief bezig met puinruimen en lijken zich niet bewust van de aanwezigheid van de fotograaf. Sommigen van hen lijken aanwijzingen te geven, anderen zijn stukken puin aan het tillen of verslepen. Het ruimen van puin verwijst naar verwoestingen.

Objecten/attributen/omgeving

Het puin verwijst naar een verwoest gebouw. Dit kan het gevolg zijn van een gevecht.

Beeld 41: *Katholieke Illustratie* 10-09-1936, rechtsboven

Bijscript 20: *bijscript beeld 41 Katholieke Illustratie*

‘Soldaten zoeken te Burgos onder de puinen van het ziekenhuis, dat het ergste getroffen werd, slachtoffers van het bombardement.’

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft aan dat de mensen op het beeld inderdaad bezig zijn met het ruimen van puin. Het puin is afkomstig van een gebombardeerd ziekenhuis. De mensen zijn ‘slachtoffers van het bombardement’ aan het zoeken, wat valt onder wederopbouw en hulp. Om deze reden is de relatie tussen tekst en beeld negatief.

6.2.2. *De Spiegel*

Beeld	43, midden pagina 10
Datum	12 september 1936

Denotatie

Er is slechts één persoon afgebeeld, waarschijnlijk een vrouw. Ze heeft halflang haar en een wijd shirt aan met daar overheen een soort bretels. Ze staat of zit met haar rug naar de camera toe en alleen haar bovenlijf is afgebeeld. Ze heeft een geweer vast,

dat ze ter ondersteuning ergens op heeft gelegd. Het lijkt een soort muur waar ze zich achter verschuilt. Ze kijkt langs het geweer naar iets daarachter, dat in dit beeld niet zichtbaar is. Op de achtergrond, rechts van de persoon, zijn een paar struiken te zien.



Beeld 42: *De Spiegel* 12-09-1936, pagina 10



Beeld 43: *De Spiegel* 12-09-1936, midden

De Spaansche Burgeroorlog wordt met hoe langer hoe grootere falheid gevoerd. Ook de vrouwen vechten mee in de roode gelederen. Deze foto werd genomen vlak voor de val van Iruñ.

Bijschrift 21: *bijschrift beeld 43 De Spiegel*

Connotatie

Pose/houding

Het is niet te zien of de vrouw staat of zit. Ze heeft haar handen om het vuurwapen, de linkerhand ondersteunt het wapen aan de onderkant en de rechterhand ligt om de trekker heen. Het einde van het wapen steunt tegen de linkerschouder. Haar hoofd, iets schuin naar links, is gericht op iets waar ook het wapen op gericht is. Door deze houding krijgt het beeld een bepaalde spanning. Het lijkt erop dat de persoon klaar is om een schot af te vuren. Doordat de persoon in kwestie zich ergens achter verschuilt, lijkt het ook alsof dit dient ter zelfverdediging.

Objecten/attributen/omgeving

Het object dat direct opvalt, is het geweer. Als de fotograaf een foto had genomen van de persoon zonder geweer, zou het beeld een heel andere betekenis hebben gekregen. Door het geweer is het duidelijk dat het om een gevecht gaat. Het beeld krijgt daardoor een negatieve betekenis. Het valt ook op dat er een vrouw is afgebeeld, aangezien vrouwen weinig in gevechtssituaties zijn afgebeeld. Hierdoor lijkt het erop dat vrouwen ook betrokken worden in het gevecht en dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen. Het beeld krijgt hierdoor ook een stoere uitstraling.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt dat de fotograaf heeft ingenomen brengt een bepaalde spanning met zich mee. De fotograaf heeft de persoon niet van voren gefotografeerd. Het publiek aanschouwt de persoon schuin van achter. Op deze manier is de ingespannen lichaamshouding van de vrouw goed te zien. Het gezicht is niet zichtbaar, waardoor emoties niet van het gezicht af te lezen zijn. Hierdoor ligt de nadruk op het ingespannen bovenlichaam. De fotograaf heeft bewust of onbewust alleen het bovenlichaam van de persoon in beeld gebracht en is er niet te zien waar de persoon haar blik op werpt.

Derde effect/syntaxis

Dit beeld staat op een pagina waar ook andere beelden gepubliceerd zijn die niets met de Spaanse Burgeroorlog te maken hebben. Het zijn beelden die andere actuele gebeurtenissen in de wereld en in Nederland tonen.

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt de kijker waarom de vrouw in beeld een geweer vastheeft. Tevens vertelt de tekst de kijker dat deze vrouw vecht aan de zijde van de 'roode gelederen'. Dat laatste is niet uit het beeld af te leiden. De tekst geeft meer informatie die niet uit het beeld af te lezen valt, namelijk dat het een beeld van de Spaanse Burgeroorlog is en dat de stad Irun is gevallen vlak voordat de foto genomen werd. Tevens geeft de tekst aan dat de oorlog 'met hoe langer hoe grotere felheid gevoerd' wordt. De tekst onthult bepaalde zaken die niet uit het beeld af te leiden zijn. De tekst is negatief, aangezien het over de felheid van oorlogvoering gaat.

6.2.3. Wereldkroniek

Beeld	45, linksboven pagina 4
Datum	5 september 1936

Denotatie

In beeld is een hoop rook te zien. De rook lijkt uit een stad te komen, want aan de onderkant van het beeld zijn veel gebouwen te zien en twee pijpen torenen hoog boven de lage gebouwen uit. Achter de rij gebouwen zijn een paar bergen te onderscheiden. Helemaal onder in het beeld is een lange donkere strook te zien.

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

De vele gebouwen op de achtergrond geven aan dat het afgebeelde een stad is. Dit verwijst naar een industrieel gebied.

Fotogeniek/esthetiek

De lichte gebouwen aan de onderkant van het beeld steken af tegen de donkere rook die zich optrekt. De rook is met de luchtstroom mee in beeld gebracht, dit geeft een goed beeld van de totale rookontwikkeling die zich uitbreidt over de stad.

Relatie tekst/beeld

De rook is afkomstig van een olie- en petroleumopslagplaats in Malaga. De rook is ontstaan door bommenwerpers die het op die opslagplaats hadden gemunt, 'het mikpunt van vliegtuigen der opstandelingen'. De foto is genomen vanuit een

oorlogsschip dat voor anker lag in een haven. Dit verklaart ook de grote donkere strook aan de onderkant van het beeld; dat is waarschijnlijk de zee. Zie Bijlschrift 22.



Beeld 44: *Wereldkroniek* 05-09-1936, pagina 4



Beeld 45: *Wereldkroniek* 05-09-1936, linksboven

Beeld	46, midden pagina 4
Datum	5 september 1936

Denotatie

Op het beeld zijn tien personen te zien, allen mannen. Ze zitten allemaal buiten in een kuil. Sommigen hebben een geweer vast en enkelen hebben een baret of hoed op hun hoofd. Eén persoon heeft een witte blouse aan die afsteekt tegen de donkere kleding van de rest van de mannen. De persoon met de witte blouse hangt onderuitgezakt tegen de zijkant van de kuil. Twee mannen rechts in beeld zitten buiten de kuil, een van die mannen heeft een geweer vast dat hij laat rusten op de grond. Vijf mannen kijken recht in de lens van de camera. De andere vijf hebben hun blik op iets anders gericht waardoor hun gezichtsuitdrukking niet goed zichtbaar is.

Connotatie

Pose/houding

De mannen hebben een nonchalante en passieve houding. Een aantal mannen zit en anderen hangen een beetje onderuitgezakt tegen de zijkant van de kuil. Doordat een aantal de camera in kijkt en hun geweren naast zich heeft staan zonder dat ze op een doel gericht zijn, geeft het beeld een relaxte en nonchalante indruk. Ook geeft het de indruk, dat de mannen daar al enige tijd zitten en dat er al enige tijd geen actie of gevecht is geweest.



Beeld 46: Wereldkroniek 05-09-1936, midden

Objecten/attributen/omgeving

De geweren en de kuil geven aan dat de mannen moeten kunnen schuilen en zichzelf verdedigen. De geweren die niet paraat zijn, geven aan dat er momenteel niet heftig gevochten wordt.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft een kikkorsperspectief ingenomen, waardoor goed te zien is dat de personen in een kuil zitten.

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt dat er in San Sebastian gevechten zijn geweest en dat de mannen hard hebben moeten strijden tegen de aanval van de opstandelingen. De tekst ondersteunt de denotatie, dat het beeld de indruk wekt dat de mannen een lange rustpauze houden met de woorden 'lang-verbeide rustpoos bij de manoeuvres'. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien beiden verwijzen naar gevechten. Zie Bijschrift 22.

Beeld	47, midden pagina 4
Datum	5 september 1936

Denotatie

Er is een gedeelte van een afgebroken huis afgebeeld. Houten planken liggen verspreid over de grond en de muur is ingestort. Ook is te zien dat het dak kapot is.



Beeld 47: Wereldkroniek 05-09-1936, midden

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

De planken die verspreid over de grond liggen en afgebroken over het dak hangen, geven duidelijk het gevolg van een verwoesting weer. Ook de stenen muur die de fotograaf in beeld heeft gebracht laat duidelijk zien dat deze is ingestort.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft ingezoomd op het gebouw, zodat alleen een klein deel van het gebouw te zien is. Wel laat het beeld de verwoesting van het gebouw duidelijk zien.

Relatie tekst/beeld

De tekst ondersteunt het beeld, maar vertelt tevens dat er meerdere huizen zijn verwoest door 'de verwoesting van dit huis, een uit vele'. Uit het beeld is niet af te lezen waar het huis zich bevindt en dat het verwoest is door de strijd om San

Sebastian. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien beiden verwijzen naar verwoestingen. Zie Bijschrift 22.

Beeld	48, midden pagina 4
Datum	5 september 1936



Beeld 48: *Wereldkroniek 05-09-1936, midden*

Denotatie

Een aantal mensen staat achter een muur van zakken die op elkaar gestapeld zijn. Sommigen hebben een geweer vast. Alle personen kijken tussen de kieren door naar wat er zich achter de muur bevindt. Allen staan met hun rug naar de fotograaf toe.

Connotatie

Pose/houding

Het publiek ziet alleen de achterkant van de personen, hierdoor is hun gezichtsuitdrukking niet zichtbaar. Alle personen proberen over de muur van zakken heen te kijken of tussen de zakken door. De personen rechts en links staan bijna op hun tenen om nog iets achter de muur te kunnen waarnemen. De persoon in het midden op het beeld is iets gebukt en kijkt tussen een spleet van de zakken. Door de mannen van de achterkant te fotograferen wordt duidelijk gemaakt dat zij ergens mee bezig zijn.

Objecten/attributen/omgeving

De muur van verschillende op elkaar gestapelde zakken geeft aan dat het een muur is die uit nood is opgebouwd.

Fotogeniek/esthetiek

Het beeld brengt een zekere spanning met zich mee doordat het niet laat zien wat er achter de muur te zien is. Deze spanning wordt ook opgebouwd door de personen van achteren te fotograferen. Het publiek kijkt als het ware mee over de ruggen van de personen. Dit geeft een spannend effect.

Relatie tekst/beeld

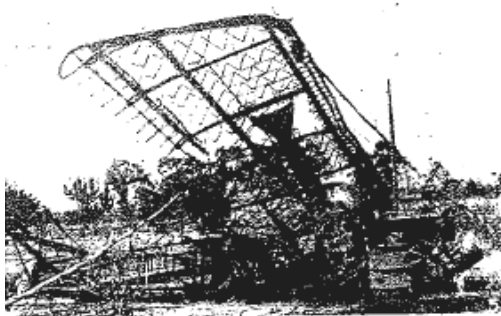
De tekst vertelt dat de personen die zich achter de muur verschuilen, 'regeringsgetrouwen' zijn die de stad Irun verdedigen 'tegen de vijandelijke troepen'. Welke vijandelijke troepen bedoeld worden, wordt niet vermeld. Zie Bijschrift 22.

Beeld	50, linksonder pagina 4
Datum	5 september 1936

Denotatie

Op het beeld is een geraamte van een vliegtuig te zien. Het is een klein vliegtuig. De

fotograaf heeft het vliegtuig van kop tot staart in beeld gebracht. Het is donker van kleur, waarschijnlijk is het in brand gevlogen. De kijker weet niet of dat voor of na de landing is geweest. Het vliegtuig is neergestort in een weiland, wat te zien is aan het gras, de bomen en de struiken op de achtergrond.



Beeld 50: Wereldkroniek 05-09-1936, links onder

Connotatie

Objecten/attributen/omgeving

In dit beeld is het geraamte van een verbrand vliegtuig te zien. Door de centrale positie van het vliegtuig wordt duidelijk dat dit object centraal staat in het beeld. Waar de inzittenden zijn gebleven is niet uit het beeld op te maken. Het beeld laat in ieder geval geen lichamen van inzittenden zien.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf neemt geen vogel- of kikvorsperspectief in om het beeld een bepaald effect te geven. De fotograaf heeft maar één zijde van het vliegtuig in beeld gebracht, met duidelijk de rechtervleugel. Hieraan is te zien dat het vliegtuig helemaal is afgebrand.

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt dat het bij dit beeld om een vliegtuig gaat dat 'door een toestel der regering werd overwonnen'. Het was een vliegtuig van de opstandelingen. De inzittenden zijn allen gedood. Hoeveel inzittenden het betreft wordt niet genoemd in de tekst. Tevens laat het beeld zien, 'hoezeer ook de luchtmacht in den Spaanschen burgeroorlog zich doet gelden'. Zie Bijschrift 22.

Beeld	51, rechtsonder pagina 4
Datum	5 september 1936

Denotatie

Rechts in het beeld staan militairen naast elkaar in een rechte lijn opgesteld. Ze hebben allemaal hetzelfde uniform aan. De mannen houden hun geweren recht voor zich, met de loop naar de lucht gericht. Aan de andere kant van de militairen staan een paar mensen die groeten, zwaaien, juichen of klappen. In het midden loopt een man met een uniform aan, een ander uniform dan de militairen rechts in beeld. Hij groet met zijn rechterhand aan zijn hoofd naar de militairen. Achter de persoon in het midden lopen nog een paar andere militairen mee die ook weer een ander uniform dragen.

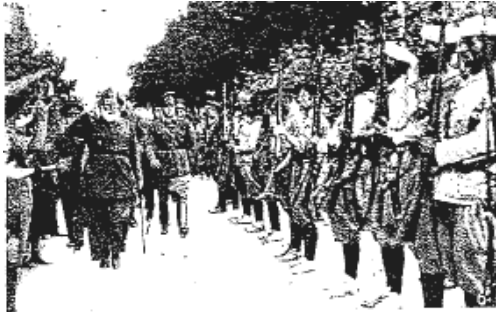
Connotatie

Pose/houding

De man in het midden van de twee groepen mensen lijkt een belangrijke functie te hebben. Hij is de enige die groet naar de militairen aan de rechterkant van het beeld en loopt voorop. Aan de linkerkant van het beeld lijken de mensen deze persoon toe te juichen.

Objecten/attributen/omgeving

De geweren en uniformen verwijzen naar militairen. De bomen op de achtergrond geven aan dat het tafereel zich buiten afspeelt.



Beeld 51: Wereldkroniek 05-09-1936, rechtsonder

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft de man in het midden op een dusdanige manier gefotografeerd, dat hij aan de ene kant toegejuicht wordt door personen zonder uniform, waarschijnlijk burgers, en aan de andere kant langs een rij militairen loopt, die niet lijken te bewegen en recht voor zich uit kijken. Hierdoor lijkt het om een belangrijk persoon te gaan.

Relatie tekst/beeld

De tekst vertelt het publiek dat het beeld 'Moorsche troepen' laat zien, die in Burgos in Noord-Spanje geïnspecteerd worden door generaal Cabanellas voorafgaande aan hun tocht naar het 'front van San Sebastian'. Zie Bijschrift 22.

De gevechten in Spanje

Andermaal publiceren wij een serie foto's uit Spanje welke een denkbeeld mogen geven van den toestand, die met den dag ellendiger schijnt te worden, al hoort men af en toe eenige klanken van verzoeningsgezindheid. 1. De olietanks en petroleumopslagplaatsen in

Malaga zijn de vorige week het mikpunt van vliegtuigen der opstandelingen geweest. Het resultaat van de bommenwerpers ziet men op deze foto, die genomen werd op een in de haven voor anker liggend oorlogsschip. 2. De stemming onder de regeeringsgetrouwen, die San Sebastian tegen de hardnekkige aanvallen der opstandelingen moesten verdedigen, scheen weinig te wenschen te laten. Deze foto

doet tenminste meer denken aan een lang-verblijde rustpoos bij de manoeuvres. 3. Dat de strijd voor San Sebastian inmiddels hevig is geweest, toont de verwoesting van dit huis, een uit vele. 4. Achter de vrij hechte beschutting van zakken met zand verdedigen de regeeringsgetrouwen Irun tegen de vijandelijke troepen. 5. Deze foto doet zien, hoër ook de luchtmacht in den Spaanschen burgeroorlog zich doet gelden. Het zijn de resten van een vliegtuig der opstandelingen, dat door een toestel der regeering werd overwonnen. De inzittenden werden allen gedood. 6. Grote geestdrift te Burgos in N. Spanje bij de aankomst van Moorsche troepen op hun weg naar 't front van San Sebastian, geïnspecteerd door generaal Cabanellas

Bijschrift 22: *bijschrift beelden 45 t/m 51 Wereldkroniek*

6.2.4. Wij



Beeld 52: *Wij 04-09-1936, pagina 2*

Derde effect/syntaxis

Op deze pagina (Beeld 52) staan drie beelden, waarvan één ingezet is. Het bovenste beeld suggereert een begrafenis, het onderste laat een rij mensen zien die ergens op lijken te wachten. Het beeld rechts laat juichende militairen zien die in een auto zitten. De syntaxis van deze beelden kan zijn, dat de mensen die op het onderste beeld naar het front vertrekken onderweg de juichende militairen van het beeld rechts tegenkomen, om vervolgens in een kist huiswaarts te keren. Bij deze beelden ontstaat geen derde effect.

Beeld	53, boven pagina 2
Datum	4 september 1936

Denotatie

Een stoet mensen is van achteren gefotografeerd. Voor in het beeld lopen vier mannen die een doods-kist dragen op hun schou- ders. Voor hen lopen nog vier mannen, en daar weer voor rijdt een soort koets. Links in het beeld staan gebouwen of huizen. De mannen dragen geen bijzondere kleding en het lijkt alsof sommigen van hen geen schoenen dragen.

Connotatie

Pose/houding

De mannen zijn van de achterkant gefotografeerd, ze lopen als het ware weg van de camera. Hun houding is actief omdat zij aan het lopen zijn. De stoet mensen en vooral de koets geven aan dat het om belangrijke mensen gaat die overleden zijn.



Beeld 53: *Wij 04-09-1936, boven*

Objecten/attributen/omgeving

De mannen voor in beeld dragen een doods-kist, een paar meter voor hen rijdt een soort koets. Aan de linkerkant staan gebouwen, die duiden op een straat. De kisten verwijzen naar overledenen. Dit maakt het publiek nieuwsgierig naar de doodsoorzaak van de personen en de reden voor een begrafenisstoet.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift verduidelijkt waarom de mannen een doods-kist dragen. Het afgebeelde laat volgens het bijschrift namelijk de ‘begrafenis van slachtoffers van de fascistische opstand in Spanje’ zien. Aangezien zowel beeld als tekst gaan over slachtoffers van de burgeroorlog is de relatie tussen tekst en beeld negatief.

Beeld	54, midden pagina 2
Datum	4 september 1936

Denotatie

In het midden van dit beeld staat een auto, die afgeladen is met mannen. Op de voorkant van de auto hangt een groot bloemenboeket. Sommige van de mannen in de auto hebben hun arm omhoog gestrekt en hun vuist gebald. Door de petjes en de knopen op de kleding lijkt het alsof de mannen legerkleding of militaire kleding dragen. Rechts en schuin achter de auto staan drie palmbomen.

Connotatie

Pose/houding

De omhoog gestrekte armen met gebalde vuisten komen strijdlustig over. De houding van de mannen in de auto is actief.

Objecten/attributen/omgeving

De auto is versierd met de bloemen aan de voorkant, wat kan duiden op een feestelijke aangelegenheid.



Bijschrift 23: *bijschrift beeld 54 Wij*
'Boven: Begrafenis van een
vrijwilliger der regeringstroepen.'

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift geeft aan dat het afgebeelde geen feestelijke aangelegenheid betreft, er wordt namelijk een 'begrafenis van een vrijwilliger der regeringstroepen' afgebeeld. De relatie tussen tekst en beeld is verwarrend, in die zin dat de houding van de mannen en de bloemen op de auto niet verdrietig overkomen terwijl het wel een verdrietige aangelegenheid is.

Beeld 54: *Wij 04-09-1936, midden*

Beeld	55, onder pagina 2
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er zijn veel mensen afgebeeld, de mensen vooraan staan stil en de mensen achter in beeld lopen. Onder de mensen bevinden zich zowel mannen, vrouwen als kinderen. Sommigen van hen dragen militaire kledij, inclusief geweren, anderen dragen normale kleding. Links achter de mensen staan huizen of gebouwen. Achter in het beeld rijdt of staat een auto.

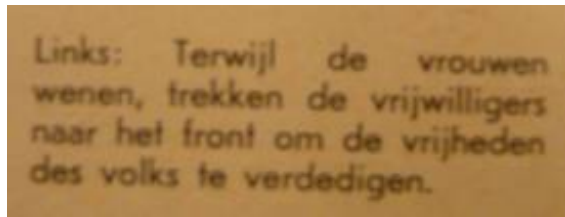


Beeld 55: *Wij 04-09-1936, onder*

Connotatie

Pose/houding

De mensen voor in lijken stil te staan en de mensen achter in lijken te lopen. Dit duidt op een punt waar de mensen naar onderweg zijn of waar ze zich verzamelen. Dit punt bevindt zich echter buiten het beeld. De vrouw rechtsonder lijkt te huilen, omdat zij met haar linkerhand in haar oog wrijft en omdat het meisje naast haar een troostend gebaar maakt.



Bijschrift 24: *bijschrift beeld 55 Wij*

Objecten/attributen/omgeving

Links in beeld staan huizen, waardoor de indruk gewekt wordt dat het tafereel zich op straat afspeelt.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift geeft aan dat de vrouwen wenen en de vrijwilligers naar het front trekken om de ‘vrijheden des volks te verdedigen’. De tekst komt redelijk overeen met het beeld, aangezien de mensen ergens op aan het wachten zijn en de vrouw rechts voorin daadwerkelijk aan het huilen is. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, omdat het niet letterlijk een gevechtssituatie betreft, maar er ook geen sprake is van het bieden van directe hulp aan de Spaanse bevolking.

In de uitgave van *Wij* van 4 september 1936 zijn meerdere pagina’s gewijd aan de Spaanse Burgeroorlog. Onderstaand worden de beelden van pagina 4 en 5 geanalyseerd.



Beeld 56: *Wij 04-09-1936, pagina 4 en 5*

Beeld	57, linksboven pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er is een man op een ezel afgebeeld. De man zwaait naar een groep mensen in een voorbijrijdend voertuig. Dit voertuig is groot en stevig. Dat is te zien aan de grote brede wielen die onder het voertuig zitten en de groep mensen die in de wagen zitten. Alleen de achterkant van het vervoermiddel is in beeld gebracht. Het gezicht van de man op de ezel is niet te zien, hij kijkt in de richting van de voorbijrijdende wagen. De mensen op de wagen, zowel mannen als vrouwen, kijken richting de man op de ezel. Zij dragen allemaal een geweer. Ook hebben de mannen allemaal pet op. De personen zwaaien niet terug, één persoon houdt zijn arm in de lucht met een gebalde vuist. De blikken van deze mensen zijn slecht te zien. De ezel draagt op zijn rug aan

weerszijden een zak. De ezel wordt als vervoermiddel gebruikt. Op de achtergrond zijn heuvels te zien en op de voorgrond een zandweg waar het voertuig overheen rijdt.

Connotatie

Pose/houding

Aan de houding van de man op de ezel is te zien dat de mannen in de vrachtwagen niet zijn vijanden zijn. Hij zwaait ze tegemoet. Het publiek weet niet waar de mannen in de vrachtwagen naartoe gaan. De ezel staat stil, de man neemt de tijd om de mannen in de vrachtwagen na te kijken.



Bijschrift 25: *bijschrift beeld 57 Wij ‘,Vrijheid’*, zo begroet de typische Spaanse boer, die op zijn ezeltje over de onafzienbare wegen van de Andalusische hoogvlakte rijdt, de vrachtauto’s, die met vrijwilligers beladen naar het front vertrekken om de vrijheden en rechten van de Spanjaarden te verdedigen.’

Beeld 57: *Wij 04-09-1936, linksboven*

Objecten/attributen/omgeving

De geweren die de mannen in de vrachtwagen vasthebben, geven een bepaalde betekenis aan dit beeld. Hierdoor weet het publiek dat er iets aan de hand is waar geweren bij nodig zijn. De ezel verwijst naar een bepaalde levensstijl van de man die erop zit. Waarschijnlijk gaat het om een gebied waar de mensen niet rijk zijn en de ezel gebruiken als vervoermiddel.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft de man met de ezel als centraal punt in het beeld genomen en de vrachtwagen rijdt als het ware het beeld uit. Het is niet duidelijk waar de vrachtwagen heen rijdt, zodat de kijker zich kan afvragen waar ze naar toe gaan en waarom de man naar ze zwaait. De nieuwsgierigheid van de kijker wordt hierdoor gewekt.

Relatie tekst/beeld

Uit de tekst wordt duidelijk dat de mannen in de vrachtwagen vrijwilligers zijn, die ‘de vrijheden en rechten van de Spanjaarden’ verdedigen aan het front. De man op de ezel is een ‘typische Spaanse boer’ die als het ware de ‘vrijheid’ tegemoet zwaait op de ‘Andalusische hoogvlakte’. Hierdoor is de relatie tussen beeld en tekst positief. Ook sluit de tekst goed aan bij wat het beeld laat zien. Zie ook Bijschrift 32.

Beeld	58, linksonder pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

In dit beeld zijn mensen te zien die langs een verwoest gebouw lopen. Je ziet dat het gebouw verwoest is aan de gaten in de muur en de scheur in de gevel, ook de ramen zijn gebroken. Ook ligt er overal puin op straat. De blikken van de mensen zijn op de straat gericht. Ze kijken naar beneden. Vier personen in beeld kijken ergens naar, dat rechts in de hoek ligt. De mensen lijken door de straten te lopen om het verwoeste te kunnen aanschouwen. Twee vrouwen lopen arm in arm met elkaar door de straat, ze zien er beiden netjes uit. Ze dragen allebei een rok en een blouse. De mannen in beeld zien er ook netjes uit, zij dragen een pak, blouse of colbert. Een dame, links in beeld, draagt een hoofddoek.



Beeld 58: Wij 04-09-1936, linksonder

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf maakt de kijker nieuwsgierig, doordat niet duidelijk te zien is wat er rechts in beeld op straat ligt. Het trekt in ieder geval de aandacht van de afgebeelde mensen.

Bijlschrift 26: *bijlschrift beeld 58 Wij*

‘Onder: De strijd tussen rebellen en Spaanse regeringstroepen heeft in de straten van Sevilla grote verwoestingen aangericht.’

Relatie tekst/beeld

De tekst ondersteunt het beeld, dat een verwoeste straat laat zien. Tevens zijn er ‘in de straten van Sevilla grote verwoestingen aangericht’ in de strijd tussen de rebellen en Spaanse regeringstroepen. Ondanks dat dit niet is afgebeeld, sluit de tekst goed aan bij de betekenis van het beeld. Zie ook Bijlschrift 32.

Beeld	59, rechtsboven pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

In dit beeld is een aantal juichende mannen met geweren te zien. De meeste hebben

een uniform aan, twee personen dragen geen uniform. Zij lijken wel bij deze groep te horen doordat ze er dichtbij staan. De mannen staan allen op een auto, op een persoon na. De mannen op de auto kijken allemaal recht in de camera. Ze kijken blij en juichen met hun armen in de lucht. De persoon die niet op de auto staat, staat ervoor. Hij kijkt strak voor zich uit de camera in. De foto is buiten genomen, wat te zien is aan de bomen en de gebouwen op de achtergrond.

Connotatie

Pose/houding

De vriendelijk kijkende en juichende mannen geven het beeld een vredige indruk. Het lijkt erop dat ze een strijd gewonnen hebben. Het is een erg geposeerd beeld, het is duidelijk te zien dat deze personen wisten dat de fotograaf een foto ging maken. De man rechts onder in beeld trekt de aandacht. Hij is een van de weinigen zonder uniform en staat als enige voor de auto. Hij juicht of lacht ook niet, hij kijkt strak voor zich uit de camera in.



Beeld 59: *Wij 04-09-1936, rechtsboven*

Objecten/attributen/omgeving

Het enige object dat opvalt, is de auto. De auto is blijkbaar het vervoermiddel waarmee de mannen zich verplaatsen. Ook de geweren vallen op, dit bevestigt de betekenis van het beeld; het gaat niet zomaar om blijdschap. De mannen hebben blijkbaar iets overwonnen.

Bijschrift 27: *bijschrift beeld 59 Wij*

‘Onder: Op weg naar Sebastian, Spaanse arbeiders en soldaten vetrekken in groten getale naar het front om hun land te verdedigen tegen de opstandige aanhangers der dictatuur.’

Relatie tekst/beeld

De tekst dient ter ondersteuning van het beeld. De mannen, Spaanse arbeiders en soldaten, zijn onderweg naar Sebastian om aan het front te strijden tegen de ‘opstandige aanhangers der dictatuur’. De tekst vertelt dat de mannen ‘onderweg’ zijn. Uit het beeld kan ook geconcludeerd worden, dat de mannen zojuist van iets zijn teruggekomen en dat ze worden afgebeeld omdat ze, aangezien ze juichen, iets hebben overwonnen. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien er gesproken wordt over een gevecht wat komen gaat en er geweren afgebeeld zijn. Zie ook Bijschrift 32.

Beeld	60, midden pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er zijn zeven mannen afgebeeld. Ze hebben allemaal hetzelfde kostuum aan; een blouse en een donkere broek. Ze staan opgesteld boven op het dak van een gebouw

achter een paar muurtjes. Links in beeld is de trap van het gebouw afgebeeld. Drie mannen hebben een geweer of revolver vast. De man in het midden heeft zijn revolver gericht op iets achter de muur. Alle personen zijn van de zijkant gefotografeerd. Vier mannen kijken naar rechts. Drie mannen, twee vooraan en één achteraan, leunen tegen een muurtje. Van één van hen is alleen een stukje borst en arm te zien. Hun blikken zijn de andere kant op gericht, namelijk naar links.

Connotatie

Pose/houding

De pose van de mannen is afwachtend te noemen, ze houden de wacht. De mannen houden weerszijden van de muur in de gaten en staan precies even ver van elkaar af. Ze hebben hun geweer paraat.

Bijschrift 28: *bijschrift beeld 60 Wij*

‘Rechts: De wacht op de wallen der vrijheid, Spaanse vrijwilligers verdedigen achter een muur te Sevilla hun stad en hun vrijheid tegen de fascistische opstandelingen.’



Beeld 60: *Wij 04-09-1936, midden*

Objecten/attributen/omgeving

De geweren en de revolver vallen direct op. De mannen geven aan dat ze een aanval verwachten. De trap geeft aan dat de personen ergens op een hoog gebouw staan.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft deze foto genomen vanuit een hoog standpunt; het vogelperspectief. Hierdoor lijken de personen in beeld kleiner dan ze in werkelijkheid zijn. Tevens bevestigt de fotograaf hiermee het idee dat de personen op een muur staan. Het gevoel dat er iets gaat gebeuren wordt hierdoor versterkt. De fotograaf roept op deze manier het gevoel van spanning en actie op bij het publiek.

Relatie tekst/beeld

De tekst komt met het beeld overeen. Uit het bijschrift wordt duidelijk dat de mannen de wacht houden. Aan de hand van de tekst wordt duidelijk dat het vrijwilligers zijn, die zowel hun vrijheid als hun stad Sevilla verdedigen tegen de ‘fascistische opstandelingen’. De relatie tussen tekst en beeld is negatief, aangezien er geweren afgebeeld zijn en er gesproken wordt over gevechten. Zie ook Bijschrift 32.

Beeld	61, rechtsboven pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er zijn drie grote voertuigen in beeld gebracht, die allen volgeladen zijn met gewapende mannen. Bij de voorste wagen nemen de mannen een geposeerde houding aan. Drie mannen zitten gehurkt voor de wagen en houden ieder een geweer vast. Twee daarvan richten hun geweer op iets rechts buiten het beeld. Twee mannen staan naast de wagen zonder geweer. De man rechts van de wagen houdt zijn armen in zijn zij, aan zijn kledij te zien gaat het om een geestelijke. Ze bevinden zich in een heuvelachtig gebied op een zandweg. De mannen kijken allemaal blij. De mannen op de auto houden hun geweer in de lucht, zodat deze goed zichtbaar zijn voor de fotograaf.

Connotatie

Pose/houding

Er worden door de mannen verschillende poses aangenomen. Deze poses zorgen ervoor dat het beeld een bepaalde betekenis krijgt. De mannen hebben een trotse houding; ze staan juichend met hun geweren op de wagens.

Objecten/attributen/omgeving

De kledij van één man valt op, omdat dit verschilt van wat de andere mannen dragen. Hij is de enige geestelijke in de groep. Dit geeft aan dat het geloof ook een rol speelt in datgene wat er gaat gebeuren of wat al gebeurd is op het moment dat de foto genomen werd. Tevens geven de geweren aan dat er sprake is van een strijd.



Beeld 61: *Wij* 04-09-1936, rechtsboven

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf neemt een laag standpunt in; een kikvorsperspectief. Hierdoor lijken de mannen en de wagens in beeld groter dan ze in werkelijkheid zijn. Het versterkt het gevoel van trots en dapperheid.

Bijschrift 29: bijschrift beeld 61 Wij

‘De Spaanse regering heeft zich beklagd over een aantal geestelijken, die aan de zijde der opstandelingen tegen de wettige regering vechten. Bovenstaande foto van het bureau Fulgar te Parijs brengt een groep opstandelingen in beeld.’

Relatie tekst/beeld

Het beeld komt redelijk overeen met de tekst. Uit de tekst blijkt dat er inderdaad een geestelijke bij de groep betrokken is. De groep bestaat uit opstandelingen. De tekst onthult verder dat de Spaanse regering zich heeft beklagd over een aantal

geestelijken, die aan ‘de zijde der opstandelingen tegen de wettige regering vechten’. Tevens is de herkomst van het beeld bekend; Bureau Fulgar in Parijs. Zie ook Bijschrift 32.

Beeld	62, rechtsonder pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er zijn één auto en zes personen afgebeeld. De auto staat stil in een straat op een rails. Drie mannen staan naast de auto en één zit op de auto met een geweer in zijn handen. De man links in beeld heeft als enige een uniform aan. Zijn blik is gericht op de persoon die achter de auto staat. Een man met een lichte blouse ondersteunt de man die bij het portier van de auto staat. Rechtsboven in beeld komt iemand aanlopen, zijn gezicht valt net buiten het kader van het beeld.



Beeld 62: *Wij 04-09-1936, rechtsonder*

Connotatie

Pose/houding

De personen hebben allemaal een relaxte houding. De man met het geweer zit op de auto en houdt zijn geweer omhoog gericht. Zijn benen zijn over elkaar gekruist. Ze lijken de situatie onder controle te hebben.

Objecten/attributen/omgeving

Het geweer dat de persoon die op de auto zit vasthoudt is het object dat direct opvalt op deze foto. Het geweer verwijst naar strijd of gevecht.

Fotogeniek/esthetiek

De foto is genomen vanuit een hoog standpunt, het vogelperspectief. Hierdoor ziet het publiek duidelijk dat de auto op een rails staat en dat er iemand achter de auto staat. Ook ziet het publiek nog iemand aan komen lopen rechtsboven in beeld.

Bijschrift 30: *bijschrift beeld 62 Wij*

‘Rechts: Vrijwilligers van het Volksfront patrouilleren nog onophoudelijk in Barcelona, waar de opstandelingen vernietigend verslagen zijn.’

Relatie tekst/beeld

De tekst en het beeld komen niet met elkaar overeen. De tekst onthult dat ‘vrijwilligers van het Volksfront (...) nog onophoudelijk in Barcelona’ patrouilleren.

De afgebeelde geweren en het feit dat ‘de opstandelingen vernietigend verslagen zijn’ leiden tot een negatieve relatie tussen tekst en beeld. Zie ook Bijschrift 32.

Beeld	63, linksonder pagina 4
Datum	4 september 1936

Denotatie

Er is een groep ruiters met paard en wagen afgebeeld. Een paard loopt naast de wagen zonder zadel en ruiter. Bijna alle personen houden hun rechterarm in de lucht met een gebalde vuist. Ook dragen de personen geweren mee. Van het paard rechts in beeld is het hoofd niet te zien. Op de achtergrond zijn bomen te zien.



Beeld 63: Wij 04-09-1936, linksonder

Connotatie

Pose/houding

De personen lijken te juichen om iets of ze zijn ergens trots op; ze houden hun rechterarm in de lucht met een gebalde vuist. De paarden hebben ook een relaxte pose; de hoofden hangen iets naar beneden en de teugels van het hoofdstel hangen losjes langs hun nek.

Objecten/attributen/omgeving

Er zijn geen opvallende objecten of attributen. Wel is het opvallend dat er een object ontbreekt, namelijk het tuig van het paard dat naast de wagen loopt. De reden dat het paard geen tuig op heeft is onduidelijk. De bomen op de achtergrond geven aan dat het afgebeelde buiten plaatsvindt.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft dit beeld aan de rechterkant afgesneden, waardoor er beweging ontstaat in het beeld. Het hoofd van het paard aan de rechterkant is buiten beeld gelaten. De paarden lopen als het ware het beeld uit.

Relatie tekst/beeld

De tekst sluit nauwelijks aan bij de betekenis die in het beeld te zien is. Het gaat in het beeld om paarden en militairen. Uit de tekst wordt duidelijk dat de Spaanse regering paarden ‘requireert’ voor de dienst aan het front. Dit staat niet in relatie tot wat in beeld is gebracht. Om deze reden heeft de tekst een negatieve invloed op het beeld. Zie Bijschrift 31 en 32.

Derde effect/syntaxis

Door de zeven beelden van pagina 4 en 5 naast elkaar te plaatsen, wordt een visueel verhaal gecreëerd. Evans noemt dit verschijnsel het derde effect. De beelden geven elkaar op deze manier nieuwe betekenissen. De zeven beelden sluiten bij elkaar aan, maar zijn niet op dezelfde plaats gefotografeerd; het is geen serie. De beelden hebben ieder hun eigen strekking, ze staan op zichzelf. Ze krijgen geen positieve of

negatieve lading, maar maken samen duidelijk dat er een strijd heeft gewoed of nog aan de gang is.

Bijschrift 31: *bijschrift beeld 63 Wij*
'Paarden gevraagd! De Spaanse regering requireert in grote getale paarden voor de dienst aan het front.'



Relatie tekst/beeld

Uit Bijschrift 32 wordt duidelijk dat er nog steeds een burgeroorlog woedt in Spanje. Een groep militairen wil de grondwettige regering omverwerpen. Dit zorgt voor 'de strijd tussen zonen van één volk' in Spanje. Deze tekst is negatief; de tekst vertelt dat de 'rebellerende officieren' voor rampspoed zorgen in Spanje. Tevens geeft de tekst aan dat de wettige regering de opstand in Spanje moet onderdrukken, omdat dit van het 'hoogste belang' is voor de toekomst van Europa. De gebruikte superlatieven maken de relatie tussen tekst en beelden negatief.

Bijschrift 32: *bijschrift beeld 57 t/m 63 Wij*

6.3. Derde periode

Voor de analyse van publicaties in de derde periode van het kwalitatieve onderzoek zijn de volgende uitgaven geselecteerd:

- *Katholieke Illustratie*: 6 april 1939;
- *De Spiegel*: 1 april 1939;
- *Wereldkroniek*: materiaal ontbreekt;
- *Wij*: 14 april 1939.

Het tijdschrift *Wij* publiceerde niets in de derde periode, evenals *Wereldkroniek*. Om deze reden is van *Wij* de eerste beschikbare uitgave geanalyseerd. Van *Wereldkroniek* ontbreken in dit onderzoek de uitgaven van 1939.

6.3.1. Katholieke Illustratie

Derde effect/syntaxis

Op pagina 15 (Beeld 64) staat slechts één beeld van de burgeroorlog in Spanje. Twee andere beelden op de pagina laten vluchtelingen zien uit landen die een aantal jaar later betrokken zouden raken bij de Tweede Wereldoorlog. In dit opzicht is er wel sprake van syntaxis, aangezien de Spaanse Burgeroorlog ook wel gezien wordt als generale repetitie voor de Tweede Wereldoorlog. De combinatie van deze beelden geeft een tegenstrijdige betekenis; vreugde over bevrijding aan de ene kant, ten opzichte van vluchtelingen en angst voor oorlog aan de andere kant.



Beeld 64: *Katholieke Illustratie* 06-04-1939, pagina 15

Beeld	65, linksboven pagina 15
Datum:	6 april 1939



Beeld 65: *Katholieke Illustratie* 06-04-1939, linksboven

Denotatie

In beeld is een groep mensen te zien die juichend in de camera kijken. Vooraan staan voornamelijk vrouwen. De vrouwen vooraan houden een vlag vast, die voor een gedeelte is te zien aan de onderkant van het beeld. Achter in beeld is ook een aantal vlaggen te zien die worden vastgehouden. Links en rechts in het beeld zijn gebouwen zichtbaar.

Connotatie

Pose/houding

Alle mensen lijken hun mond te bewegen, waardoor de indruk gewekt wordt dat zij aan het praten of schreeuwen zijn. De mensen zwaaien en sommigen, rechts in beeld, lijken een fascistische groet te maken met hun hand. Er is een aantal vlaggen te zien die vastgehouden worden door de mensen. Het tafereel ziet er hierdoor feestelijk uit.

Objecten/attributen/omgeving

De twee vlaggen op de achtergrond doen denken aan de Spaanse vlag, rood-geel-rood, maar doordat het beeld zwart-wit is, kan dit niet met zekerheid gezegd worden. De vlag die door de vrouwen vooraan wordt vastgehouden valt bijna geheel buiten beeld, er lijkt het getal 5 op te staan. Ook deze vlag lijkt rood-geel-rood over de breedte van het beeld. De gebouwen links en rechts geven aan dat de mensen op straat lopen.



Bijschrift 33: *bijschrift beeld 65*
Katholieke Illustratie

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift geeft aan dat het 'juichende Madrileense volk' blij is met de beëindiging van de burgeroorlog. Ook zegt het bijschrift dat de hoofdstad zich 'zonder strijd' overgaf. De relatie tussen tekst en beeld is positief; de oorlog is ten einde en de wederopbouw van Spanje kan beginnen.

6.3.2. *De Spiegel*

Beeld	67, rechtsboven pagina 10
Datum	1 april 1939

Denotatie

Een kleine man staat in het midden van een groep mensen voor een muur, deze persoon houdt zijn armen strak langs zijn lichaam en wijkt zijn blik af van de camera. Deze man is de enige met een uniform aan. De personen achter de man in uniform zijn zowel mannen als vrouwen. Sommige mannen op de achtergrond houden hun rechterarm in de lucht. Een aantal personen kijkt strak naar de camera. Een vrouw staat aan de linkerzijde van de man in uniform, zij heeft een rok aan en blote kuiten. Ook een andere vrouw, schuin aan de rechterzijde van de man in het uniform, heeft een rok aan en houdt haar handen op haar buik.



Beeld 67: *De Spiegel* 01-04-1939, rechtsboven

Bijschrift 34: *bijschrift beeld 67 De Spiegel*

Beeld 66: *De Spiegel* 01-04-1939, pagina 10

Connotatie

Pose/houding

De man in het uniform heeft een starre houding, doordat zijn armen strak langs zijn

lichaam naar beneden hangen. Aan de kledij te zien gaat het om een persoon met een hoge functie. De pose van deze persoon in het midden is strak, waarschijnlijk is het een belangrijke gebeurtenis. Andere personen heffen hun arm in de lucht, het lijkt erop dat die personen iets toejuichen. Ook de glimlach op hun gezicht geeft een uitdrukking van trots. De personen lijken te poseren voor de fotograaf, niemand staat met zijn of haar rug naar de camera toe.

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft geen gebruik gemaakt van eventuele fotografische technieken zoals het innemen van een vogel- of kikvorsperspectief. Wel heeft de fotograaf ervoor gekozen de foto recht van voren te nemen en te focussen op de man met het uniform. Deze persoon is in het midden en vooraan in het kader geplaatst, hierdoor trekt deze persoon direct de aandacht van de kijker. Ook de dames aan weerszijde van de man trekken de aandacht, ze kijken namelijk recht in de lens van de camera.

Bijschrift 35: bijschrift beeld 67 De Spiegel

‘Wordt Franco de dictator van Spanje? Dat is een vraag die steeds meer actueel wordt. Hier zien we generaal Franco en zijn echtgenote, hartelijk toegejuicht, toen zij dezer dagen aan soldaten en aan hun nabestaanden eeretekenen uitreiken.’

Relatie tekst/beeld

Het beeld en het bijschrift komen redelijk met elkaar overeen. Uit het bijschrift wordt inderdaad duidelijk dat de persoon in het midden generaal Franco is. Uit het beeld wordt niet duidelijk wie de personen om hem heen zijn. Een van de vrouwen naast hem is zijn echtgenote. Dat kun je uit het beeld niet meteen opmaken. Tevens benadrukt de tekst dat de andere personen in beeld, militairen en nabestaanden, Franco hartelijk toejuichen toen hij en zijn echtgenote ‘dezer dagen aan soldaten en hun nabestaanden eeretekenen uitreiken’. Dit is alleen aan de hand van bijgevoegde tekst te achterhalen. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, want de tekst en het beeld beschrijven een situatie uit het dagelijks leven.

6.3.3. Wij

Derde effect/syntaxis

De beelden op pagina 12 en 13 geven allen dezelfde sfeer weer; zij vertellen het verhaal van het leven van Spaanse burgers op vluchtelingenkampen. De beelden laten verschillende situaties zien, waaronder koken op het kamp. Aangezien de beelden niet tegenstrijdig zijn ontstaat er geen derde effect. Wel is er sprake van syntaxis, aangezien de beelden vertellen over verschillende dagelijkse activiteiten van Spanjaarden in de vluchtelingenkampen.



Beeld 68: *Wij* 14-04-1939, pagina 12 en 13



Bijschrift 36: *Wij* inleidende tekst, pagina 13

Bijschrift 36 geeft tekst en uitleg bij de beelden op pagina 12 en 13. De tekst is positief, alleen op één punt is sprake van onduidelijkheid. ‘(...) de meeste vluchtelingen gaan naar hun eigen land terug; alleen zij, die dan om begrijpelijke redenen niet meer kunnen, blijven nog achter (...)’. De tekst legt niet uit wat wordt verstaan onder begrijpelijke redenen. Waarschijnlijk zijn dit mensen die anti-Franco waren in de oorlog en daardoor na het einde van de oorlog in de problemen komen.

Beeld	69, boven pagina 12
Datum	14 april 1939

Denotatie

In beeld zijn drie mensen te zien, waarschijnlijk mannen. In het midden van het beeld, tussen de mannen, staat een hek. De man rechts zit aan de ene kant van het hek, de twee anderen aan de andere kant van het hek. Er ligt een tas naast de man rechts. De middelste man schrijft iets op een papier, de twee anderen kijken hiernaar. Volledig rechts is een been te zien van iemand staand persoon. Verder ligt er rommel bij het hek, wat lijkt op afval.

Connotatie

Pose/houding

De mannen zitten op de grond. De man rechts buigt voorover om te kunnen zien wat de middelste man opschrijft. Deze pose wekt nieuwsgierigheid op bij de kijker, de

man rechts probeert duidelijk mee te kijken/lezen met de personen aan de andere kant van het hek.



Beeld 70: Wij 14-04-1939, boven

Objecten/attributen/omgeving

De middelste man heeft pen en papier in zijn hand. Tegen het hek ligt een tas; de man rechts kan een postbode zijn, die de andere twee mannen papieren heeft gebracht.

Om orde en regelmaat te scheppen, werden de kampen van de buitenwereld afgesloten. Het gevaar was groot, dat eventuele epidemieën zich ook buiten het kamp zouden kunnen voortzetten en ook anderszins achtte men het nemen van dergelijke maatregelen nodig. Het enige contact, dat de „gevangenen” zou men haast zeggen — vluchtelingen met de buitenwereld hadden, was door de tralies van de omrastering. Boven: Hulp van buiten bij het schrijven van een brief aan achtergebleven verwanten in Spanje. Hier-

Fotogeniek/esthetiek

Door de compositie van het beeld is niet duidelijk welke mannen binnen en welke mannen buiten het hek zijn. Door het camerastandpunt dat de fotograaf heeft ingenomen kan de kijker als het ware meekijken over de schouder van de man rechts in beeld.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift verklaart wat er in beeld is gebracht, in die zin dat na het lezen van het bijschrift duidelijk is wie zich binnen en buiten het hek bevindt. De mannen links van het hek, die aan het schrijven zijn, bevinden zich buiten. Zij helpen de man rechts met het schrijven van een brief aan verwanten in Spanje. Hieruit blijkt, dat de fotograaf zich ook binnen het hek bevindt. De relatie tussen de tekst en het beeld is negatief, omdat de mensen in de kampen aangeduid worden als ‘gevangenen’.

Bijschrift 37: bijschrift beeld 70 Wij

Beeld	71, linksonder pagina 12
Datum	14 april 1939

Denotatie

In beeld zijn een volwassen vrouw en een klein kind te zien. De vrouw helpt het kind met het snuiten van zijn neus. Ze staan voor een soort tent en rechtsboven in beeld lijken kleren te hangen. Achter de vrouw en het kind staat een deel of pan op de grond. Achter hen zijn twee personen te zien, waarvan een voor de helft.



Beeld 71: Wij 14-04-1939, linksonder

Connotatie

Pose/houding

De vrouw buigt licht voorover om het kind te helpen. Zij poseren niet voor de camera. De man op de achtergrond, in het midden van de foto, kijkt in de richting van de camera.

Objecten/attributen/omgeving

De vrouw heeft een zakdoek in haar hand en op de grond staat een teil of pan. Achter de vrouw en het kind staat een tent. Waarschijnlijk wil de fotograaf laten zien dat de relatie tussen moeder en kind ondanks de oorlog niet veranderd is.

Fotogeniek/esthetiek

Ook al poseren de vrouw en het kind niet, zij zijn door de fotograaf in het midden van het beeld geplaatst. Hierdoor wil de fotograaf de aandacht vestigen op de onveranderde relatie tussen moeder en kind in ongewone omstandigheden.

wanten in Spanje. Hier-
naast links: Vrouwen en
kinderen werden het
eerst naar andere, beter
ingerichte kampemen-
ten overgebracht. Dat
scheidde de vaders wel
van hun gezinnen, maar
voor de gezondheids-
toestand werd dat
beter geacht.

Bijschrift 38: bijschrift beeld 71 Wij

Relatie tekst/beeld

Vrouwen en kinderen werden volgens het bijschrift 'het eerst naar andere, betere kampementen overgebracht' dan de vaders. Dit suggereert dat de vrouw in beeld de moeder van het kind is. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, want het bijschrift beschrijft het leven van Spaanse burgers.

Beeld	72, rechtsonder pagina 12
Datum	14 april 1939

Denotatie

In beeld is een man met een deken om zich heen te zien. Hij staat en heeft een stok in zijn hand die voor de helft onder de deken uitsteekt. Rechts van de man staat een paal met bovenin die paal de letter L op een bordje. Op de achtergrond zijn barakken van golfplaat te zien. In de deuropening van de rechter barak staat een persoon.



Beeld 72: Wij 14-04-1939, rechtsonder

Rechts: Een ordebewaker in het kamp, die zich tegen de kille zeewind beschut door oude dekenen om zich heen te wikkelen.

Bijschrift 39: bijschrift beeld 72 Wij

Connotatie

Pose/houding

De man heeft de deken stevig om zich heengeslagen, waardoor de indruk wordt gewekt dat hij het koud heeft. De man wordt van de voorkant op de foto gezet, maar zijn gezicht is niet echt zichtbaar.

Objecten/attributen/omgeving

Naast de man staat een paal met waarschijnlijk de aanduiding van het kamp. De barakken achter de man verwijzen naar een kamp. De man heeft een stok vast onder de deken.

Fotogeniek/esthetiek

Dit beeld wekt de indruk dat het op het kamp erg koud, kil en verlaten is, aangezien de man een deken om zich heen geslagen heeft en er maar twee mensen in beeld zijn gebracht. Er is een vrij grote leegte tussen de man en de barak.

Relatie tekst/beeld

De tekst bevestigt dat het koud is op het kamp, er waait een 'kille zeewind'. De man is echter geen gevangene, maar een ordebewaker. Dit verklaart de stok in zijn hand. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal.

Beeld	73, rechtsboven pagina 13
Datum	14 april 1939

Denotatie

Dit beeld laat vier mensen zien. Een man staat in de deuropening van een hut van houten planken. Aan de rechterkant van de deur zit een man, aan de linkerkant zitten een man en een vrouw. De mensen zitten in het zand. Achter de hut staat een soort afscheidingswal.

Connotatie

Pose/houding

De staande man kijkt in de camera. Hij heeft een serieuze uitdrukking op zijn gezicht. De drie zittende mensen kijken niet in de camera. Hun houding verraadt dat zij het koud hebben, voornamelijk de meest linkse persoon, want ze zitten weggedoken in hun jas.



Beeld 73: Wij 14-04-1939, rechtsboven

Objecten/attributen/omgeving

De houten hut en de afscheidingswal zijn de twee objecten in dit beeld. De hut ziet er zelfgemaakt en armoedig uit. De hut verwijst naar een kamp, wat versterkt wordt door de afscheidingswal op de achtergrond van het beeld.

Fotogeniek/esthetiek

De zittende mensen lijken de hut te bewaken. De man in de deuropening komt poolshoogte nemen van wat er zich buiten de hut afspeelt. Misschien mocht de fotograaf niet in de buurt komen en is dat de reden dat de staande man serieus kijkt.

Bijlschrift 40: *bijlschrift beeld 73 Wij*

‘... terwijl zij linksboven enige warme straaltjes van de zon poogden op te vangen, die hun verkleumde ledematen goed gebruiken konden.’

Relatie tekst/beeld

De tekst verklaart dat alle vier de personen in beeld vluchtelingen zijn. Zij hebben het inderdaad koud en proberen warm te worden door het opvangen van ‘enige warme straaltjes van de zon’. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, aangezien het over het dagelijks leven van de vluchtelingen gaat.

Beeld	74, linksonder pagina 13
Datum	14 april 1939

Denotatie

Dit beeld laat drie mannen zien, waarvan er twee voor een soort zelfgemaakt hutje in het zand op de grond zitten en een rechts naast de andere twee mannen staat. De zittende mannen lijken bezig te zijn met het bereiden van eten, aangezien ze iets aan het maken zijn dat in een pan lijkt te liggen. Links in beeld ligt een steelpan op de grond.

Connotatie

Pose/houding

De twee zittende mannen zijn druk bezig. De staande man rechts lijkt het hutje in te kijken. Alle drie de mannen kijken niet in de camera. De meest linkse man kijkt serieus en de middelste lijkt te lachen.



Beeld 74: Wij 14-04-1939, linksonder

Objecten/attributen/omgeving

Links in beeld staat het hutje, daarvoor staat een pan op de grond. De zittende mannen zijn samen op een primitieve manier eten aan het bereiden.

Relatie tekst/beeld

Het bijschrift verklaart dat de mannen eten aan het koken zijn, maar ook dat het met de huisvesting 'zeer matig gesteld' was. Dit is inderdaad het geval als het hutje de huisvesting is. De tekst is verklarend en de relatie tussen tekst en beeld is neutraal.

Met de huisvesting der vluchtelingen was het in de
aanvang maar zeer matig gesteld. Men ziet ze hier
links zelf aan het eten koken, terwijl zij hierboven

Bijschrift 41: bijschrift beeld 74 Wij

Beeld	75, rechtsmidden pagina 13
Datum	14 april 1939

Denotatie

Links in beeld rijdt een man op een paard. Rechts staat een groep mensen naar de man op het paard te kijken. Ze staan achter twee hekken. Naast en achter de groep mensen zijn twee kleine gebouwen te zien.

Connotatie

Pose/houding

De man op het paard is van achter gefotografeerd dus het publiek ziet alleen zijn rug. Wel is te zien dat hij naar de groep mensen aan de rechterkant kijkt. Zij staan op een kluit en van hun gelaat is niets te zien. Het is onduidelijk waarom de mensen achter de hekken staan.

Objecten/attributen/omgeving

De man links zit op een lopend paard. Hij draagt een geweer. Dit geweer suggereert dat deze man op het paard een bewaker of militair is

Fotogeniek/esthetiek

Het beeld is niet esthetisch. Alle personen bevinden zich aan de zijkant van het beeld, waardoor de afstand tussen de ruiter en de groep groot lijkt. Hierdoor lijkt het

paard met ruiter groter dan de mensen op de achtergrond. Dit effect wordt ook versterkt door het camerastandpunt, dat schuin achter de ruiter is.



Boven: De dagelijkse patrouille rondom de houten barakken, die door een dubbele draadversperring van de buitenwereld waren afgesloten. Hieronder: Later werd het eten voor grote groepen tegelijk gekookt in ter beschikking gestelde grote pannen.

Beeld 75: Wij 14-04-1939, rechtsmidden

Relatie tekst/beeld

Uit het bijschrift wordt niet duidelijk wie de mensen achter de draadversperring zijn, maar wel dat zij zijn afgesloten van de buitenwereld. Dit duidt op gevangenschap. De tekst ontkracht deze gedachte niet, door de woorden 'door een dubbele draadversperring van de buitenwereld waren afgesloten'. Om deze reden is het bijschrift van negatieve invloed op het beeld.

Beeld	76, rechtsonder pagina 13
Datum	14 april 1939

Denotatie

In het midden van het beeld staat een persoon met in zijn hand iets dat in een grote pan hangt. Het is niet duidelijk of dit een man of een vrouw is. Achter deze persoon, aan de linkerkant van het beeld, zit een persoon op de grond. Op de voorgrond ligt iets wat lijkt op aarde. Achter in het beeld staan golfplaten.



Beeld 76: Wij 14-04-1939, rechtsonder

Connotatie

Pose/houding

De persoon staat gebukt om in de pan te kunnen roeren of er iets uit te kunnen scheppen. De persoon is van de zijkant gefotografeerd. Het gezicht is wel zichtbaar maar de gezichtsuitdrukking niet. Het roeren in een grote pan die op de grond staat verwijst naar primitieve levensomstandigheden.

Objecten/attributen/omgeving

Op de grond staat een grote pan, waar damp vanaf komt. Er wordt eten bereid door deze persoon.

Relatie tekst/beeld

De tekst 'Later werd het eten voor grote groepen tegelijk gekookt...' suggereert dat dit eerst niet gebeurde. De relatie tussen tekst en beeld is neutraal, aangezien het een dagelijkse activiteit betreft.

6.4. Vierde periode

Voor de analyse van publicaties in de vierde periode van het kwalitatieve onderzoek zijn de volgende uitgaven geselecteerd:

- *Katholieke Illustratie*: 25 mei 1939;
- *De Spiegel*: 27 mei 1939;
- *Wereldkroniek*: materiaal ontbreekt;
- *Wij*: materiaal ontbreekt.

Het tijdschrift *Wij* publiceerde niets in de vierde periode, evenals *Wereldkroniek*. De laatste publicatie van *Wereldkroniek* is reeds in Paragraaf 6.2. geanalyseerd, die van *Wij* Paragraaf in 6.3. Ook *Katholieke Illustratie* publiceerde in de vierde periode geen berichten over de burgeroorlog. Om deze reden is van dit tijdschrift de laatste beschikbare publicatie geanalyseerd.

6.4.1. *Katholieke Illustratie*



Beeld 77: *Katholieke Illustratie* 25-05-1939, pagina 10

Derde effect/syntaxis

Op deze pagina staan twee beelden die op hetzelfde moment zijn genomen; het is een serie. De linker foto is met meer afstand genomen dan de rechter. Deze laatste is in feite een ingezoomd beeld, waardoor de mensen op het platform, met name Franco, duidelijk te onderscheiden zijn. Door het naast elkaar plaatsen van deze beelden is zowel het platform als de straat in beeld gebracht. Hierdoor ontstaat er een verhaal, de fotograaf geeft de kijker meer informatie.

Beeld	78, linksonder pagina 10
Datum	25 mei 1939

Denotatie

In dit beeld is een monument te zien, met de tekst 'victoria Franco' erop. Naast het monument staan vlaggenmasten met daaraan vlaggen die naar beneden hangen. Er rijden mannen op motoren naast elkaar in strakke rechte lijnen voor het monument langs. Tevens staan er mannen in witte pakken in een rechte lijn opgesteld. Op de verhoging onder het monument staan mensen die het geheel bekijken.

Connotatie

Pose/houding

De mannen die op de motoren voor het monument langs rijden zijn van achteren

gefotografeerd. De mannen staan met hun rug naar het monument, het lijken militairen die de wacht houden. Beiden staan of rijden in een rechte lijn. De mannen op de verhoging aanschouwen het geheel, hun blikken zijn gericht op wat schuin onder hen plaatsvindt. Door de afstand van de fotograaf is van geen van de gefotografeerden het gelaat zichtbaar.

Objecten/attributen/omgeving

Motoren, vlaggen en een monument zijn afgebeeld; deze verwijzen naar een defilé.



Fotogeniek/esthetiek

De foto is van een afstand genomen en het camerastandpunt is boven het midden. Door de afstand ziet het geheel er officieel uit. Alleen het gedeelte van de straat met de colonne motoren, die langs het platform rijden is in beeld gebracht. Het is dus niet duidelijk hoe groot de colonne is of wat zich aan de andere kant van het gebouw of er tegenover bevindt.

Beeld 78: Katholieke Illustratie 25-05-1939, linksonder

Bijscript 42: *bijscript beeld 78 Katholieke Illustratie*

‘Nog een foto van het overwinningsfeest te Madrid, waarbij ook alle vertegenwoordigers van de landen, welke met de regering van Burgos contact hebben gezocht, aanwezig waren.’

Relatie tekst/beeld

De tekst noemt de gebeurtenis een ‘overwinningsfeest’, waardoor het iets positiefs suggereert. Tevens wordt gezegd dat alle landen die met de Burgos regering contact hebben gezocht aanwezig zijn, waardoor geconstateerd zou kunnen worden dat de aanwezigen Franco steunden. De tekst geeft het beeld een positieve draai, omdat het duidt op wederopbouw van het land.

Beeld	79, rechtsonder pagina 10
Datum	25 mei 1939

Denotatie

In beeld is geheel links een man te zien, die zwaait naar een punt buiten het beeld. Naast deze man staan zeven andere mannen in militaire uniformen. Achter de mannen hangt een grote vlag of wapen.

Connotatie

Pose/houding

De mannen kijken bijna allemaal naar links. Hun gelaat is wel zichtbaar; zij kijken

neutraal. De enige man die licht en zwaait is de man links in beeld, dit geeft aan dat het waarschijnlijk een belangrijk persoon is. De militairen dragen medailles en/of onderscheidingen op hun uniform, wat verwijst naar een hoge rang.



Beeld 79: Katholieke Illustratie
25-05-1939, rechtsonder

Objecten/attributen/omgeving

Voor in beeld hangt een tapijt/vlag en achter in beeld hangt tevens een wapen/vlag. Dit attribuut neemt de helft van het beeld in beslag, waardoor het de aandacht trekt. Het wapen of de vlag kan verwijzen naar de achtergrond van de mannen.

Fotogeniek/esthetiek

Het camerastandpunt is laag; een kikvorsperspectief. De fotograaf kijkt omhoog, waardoor de hoge status van de mannen in het beeld benadrukt wordt.

Relatie tekst/beeld

De relatie tussen tekst en beeld is positief, want beiden gaan over overwinning, het einde van de burgeroorlog en de 'bevrijding van Spanje'. Tevens zwaait Franco namelijk naar de paraderende en defilerende mensen en ook is duidelijk waarom de mannen militaire pakken dragen.

Bijscript 43: *bijscript beeld 79 Katholieke Illustratie*

'Franco heeft zijn overwinning gevierd. De troepen, die mede gestreden hebben voor de bevrijding van Spanje, hebben 19 Mei j.l. langs den generaal gedefileerd Tweehonderdduizend man paradeerden voor den Avenida Generalissimo te Madrid.'

6.4.2. *De Spiegel*

Beeld	81, rechtsboven pagina 10
Datum	27 mei 1939

Denotatie

Een groep mannen op paarden beweegt zich door een bewoonde omgeving, stad of dorp. De paarden hebben allemaal tuig op en de mannen hebben een uniform aan. Twee ruiters rijden voorop. Een van die ruiters berijdt een grijs paard. De rest van de paarden in het beeld is donker van kleur. De andere ruiters die voorop rijden, de achterste helft van het paard is buiten beeld gelaten. De paarden hebben afwisselend een wit of donker tuig om hun hals. Van een aantal paarden aan de linker- en rechterkant in beeld is alleen de benen te zien.

Connotatie

Pose/houding

Alle militairen kijken strak voor zich uit, hun blik gericht op waar ze naar toe rijden. Hun doel bevindt zich buiten het gezichtspunt van de camera. Dit brengt een zekere

spanning met zich mee, waar zullen de ruiters naartoe gaan? Waarom bevinden zij zich daar met zo velen?

Fotogeniek/esthetiek

De fotograaf heeft een laag standpunt ingenomen, waardoor de paarden groter lijken dan ze werkelijk zijn. Hierdoor komen ze machtiger en krachtiger over dan wanneer de fotograaf de soldaten van bovenaf had gefotografeerd. Ook zie je de benen van de paarden hierdoor goed, wat zorgt voor beweging. Tevens ontstaat er beweging, doordat een aantal soldaten gedeeltelijk buiten beeld is gelaten. Buiten het beeld bewegen de soldaten zich voort. Het paard dat vooraan in beeld is gebracht, is het enige grijze paard. Hierdoor valt deze ruiter met paard direct op.



Beeld 80: *De Spiegel* 27-05-1939, pagina 10

Bijchrift 45: *bijchrift beeld 81 De Spiegel*
 ‘Urenlang dreunden de voetstappen van Franco’s soldaten door de straten van Madrid. Een onafzienbare legermacht paradeerde voor generaal Franco, die triomf vierde in de hoofdstad van zijn land. De befaamde Moorsche cavallerie trekt voorbij. Nog steeds blijft de vraag: wanneer zullen de Italiaansche troepen Spanje verlaten?’

Relatie tekst/beeld

De tekst geeft de essentie van het beeld weer; deze militairen te paard zijn de soldaten van Franco, die rijden door de straten van Madrid. De fotograaf heeft maar een paar ruiters en paarden in beeld gebracht, uit de tekst wordt duidelijk dat het om ‘een onafzienbare legermacht’ gaat, de voetstappen van de soldaten ‘urenlang



URENLANG DREUNDEN DE VOETSTAPPEN van Franco's soldaten door de straten van Madrid. Een onafzienbare legermacht paradeerde voor generaal Franco, die triomf vierde in de hoofdstad van zijn land. — De befaamde Moorsche cavallerie trekt voorbij. Nog steeds blijft de vraag: wanneer zullen de Italiaansche troepen Spanje verlaten?

Beeld 81: *De Spiegel* 27-05-1939, rechtsboven

URENLANG DREUNDEN DE VOETSTAPPEN van Franco's soldaten door de straten van Madrid. Een onafzienbare legermacht paradeerde voor generaal Franco, die triomf vierde in de hoofdstad van zijn land. — De befaamde Moorsche cavallerie trekt voorbij. Nog steeds blijft de vraag: wanneer zullen de Italiaansche troepen Spanje verlaten?

Bijchrift 44: *bijchrift beeld 81 De Spiegel*

dreunden' door de straten van Madrid en dat Franco 'trionf vierde in de hoofdstad van zijn land'. De laatste zin van het bijschrift vertelt het publiek tevens dat de soldaten 'de befaamde Moorsche cavallerie' uit Italië zijn. De relatie is neutraal. Er worden geen positieve, negatieve of verwarrende uitspraken gedaan in de tekst die de teneur van het beeld beïnvloeden.

6.5. Deelconclusie kwalitatief onderzoek

De burgeroorlog in Spanje duurde bijna drie jaar. De kwantitatieve analyse geeft, op basis van statistieken, een indicatie van de beeldvorming over de burgeroorlog. Om deze cijfers een diepere betekenis te geven is een kwalitatieve analyse uitgevoerd. In deze paragraaf wordt per geïllustreerd tijdschrift een deelconclusie uiteengezet.

6.5.1. Katholieke Illustratie

In totaal zijn er 30 beelden van *Katholieke Illustratie* geanalyseerd in de kwantitatieve onderzoeksperiode. Deze analyse maakt duidelijk dat dit geïllustreerde tijdschrift voornamelijk berichtte over de Spaanse bevolking in de Spaanse Burgeroorlog. De 19 beelden die kwalitatief zijn geanalyseerd brachten de consequenties, die de burgeroorlog had voor Spanje, aan het licht. Het merendeel van de beelden toonde Spaanse burgers tussen verwoeste gebouwen en infrastructuur. Het geïllustreerde tijdschrift bracht, in de voor het kwalitatieve onderzoek geselecteerde beelden, geen burgers in beeld die hun reactie toonden naar aanleiding van de burgeroorlog; zoals angst, verdriet of machteloosheid. De beelden van verwoestingen gaven de ernst van de burgeroorlog weer. De verwoeste gebouwen waren het gevolg van gevechten tussen linkse en rechtse strijders. De connotatie van de verwoesting, waarin de personen in beeld zich bevinden, kon de kijker het beeld geven dat de burgeroorlog wreed was.

Het tijdschrift gaf een ambigu beeld van de Spaanse Burgeroorlog. Naast de beelden van de verwoesting werden er ook beelden van strijdende en feestende burgers en een militair defilé geplaatst. Hierdoor kon het publiek een breed beeld van de burgeroorlog krijgen, ondanks dat er vaker voor de rechtse dan de linkse partij werd gekozen in de berichtgeving van het tijdschrift. De vijf beelden die werden gepubliceerd op 6 augustus 1936 toonden verschillende aspecten van de Spaanse Burgeroorlog; een gevecht, de barricade van een plein en een overwinning. Op twee van deze vijf beelden waren vrouwen afgebeeld, wat duidelijk maakt dat er tevens vrouwen betrokken waren in de burgeroorlog. Dit werd mede ondersteund door de tekst 'Communistische vrouwen trekken zwaar gewapend in Valencia voor de troepen der regeringsgetrouwen uit.'

Aangezien *Katholieke Illustratie* niets over de Spaanse Burgeroorlog publiceerde in de tweede periode, is gekozen de publicatie van 10 september 1936 te analyseren. De vier beelden die toen gepubliceerd werden, geven alle vier verwoestingen weer. Deze beelden vormden geen reeks, want ze zijn niet achter elkaar op dezelfde plaats gemaakt. De bijschriften komen wat betreft toon overeen. 'De Spaansche furie woedt voort. Het aantal harer slachtoffers nadert al de honderdduizend. Steden worden onherkenbaar verwoest.' en 'Zij hebben bij hun verwoede aanvallen op de stad de gebouwen nog zooveel mogelijk gespaard en ontzien, maar de regeringstroepen zelf hebben bij hun vlucht alles verwoest, wat nog overeind stond.' geven beiden aan dat het ging om ernstige verwoestingen. Het naast elkaar plaatsen van deze beelden in combinatie met de bijschriften vergrootte de kans dat er een meer negatief beeld van de burgeroorlog in Spanje ontstond bij de kijker.

Op 6 april 1939 verscheen één beeld van de burgeroorlog in Spanje in *Katholieke Illustratie*; het beeld van feestvierende Spaanse burgers op straat. Twee andere beelden op dezelfde pagina toonden vluchtelingen uit landen die een aantal jaar later betrokken zouden raken bij de Tweede Wereldoorlog. In de vierde periode van het kwalitatieve onderzoek publiceerde de *Katholieke Illustratie* geen berichten over de burgeroorlog. Om deze reden is de publicatie van 25 mei 1939 geanalyseerd, de laatste publicatie van *Katholieke Illustratie* over de burgeroorlog. Deze publicatie toonde een serie beelden van de overwinning van generaal Franco met een defilé. Zowel de uitgave van 6 april 1939 als die van 25 mei 1939 plaatsten ondersteunende teksten bij de beelden. 'De vele foto's, die wij week na week van dezen gruwelijken oorlog moesten reproduceeren, worden besloten met een van het juichende Madrileense volk.' en 'Franco heeft zijn overwinning gevierd.' gaven een neutrale uitleg bij de getoonde beelden.

6.5.2. *De Spiegel*

Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat *De Spiegel*, met in totaal 28 beelden over de burgeroorlog, voornamelijk verslag deed vanuit het perspectief van militair/politiek optreden. Het kwalitatief geanalyseerde beeld uit de publicatie van 12 september 1936 geeft dit het beste weer. Wat direct opvalt, is het verschil in beeldberichtgeving tussen *De Spiegel* en de andere geanalyseerde tijdschriften, waarbij *De Spiegel* als enige tijdschrift op zichzelf staande beelden toonde. Er werden nooit meerdere beelden over de burgeroorlog in dezelfde uitgave geplaatst. Tevens plaatste dit tijdschrift steeds één beeld in elke onderzochte periode. *De Spiegel* publiceerde, met in totaal vier kwalitatief geanalyseerde beelden, objectief, door de burgeroorlog vanuit verschillende perspectieven te belichten. Het beeldverhaal dat af te leiden is uit de gepubliceerde beelden, kwam overeen met het in de media gepubliceerde tekstuele verhaal. Hierdoor illustreerde het tijdschrift het 'bekende' oorlogsverhaal en bood het geen ruimte voor eigen interpretatie van het publiek.

In 1936 werden beelden gepubliceerd van een Spaanse kathedraal en een strijdende vrouwelijke burger. Het beeld van een onverwoeste kathedraal in Spanje, dat verscheen op 1 augustus 1936, geeft niet duidelijk weer wat voor vernietigende kracht de burgeroorlog in Spanje had. Via het bijbehorende bijschrift kreeg het publiek een heel ander beeld van de situatie. De tekst 'Te Barcelona werden in de afgelopen weken verschillende prachtige oude kerken verwoest. Hier een foto van een van de mooiste kathedralen in de stad.' benadrukt deze vernietigende kracht immers wel. Dit beeld liet de situatie als beschreven in de tekst niet zien. Op 12 september 1936 plaatste *De Spiegel* een beeld van een vrouw, die deelnam aan de strijd. Hiermee liet het tijdschrift zien dat de hele bevolking betrokken was bij de burgeroorlog.

Vervolgens werden in 1939 beelden getoond van generaal Franco te midden van een aantal burgers en de overwinning van Franco's legertroepen. Beide bijschriften onderschreven de macht van Franco, bijvoorbeeld door het feit dat hij en zijn echtgenote 'hartelijk toejuicht' werden en door de tekst 'Urenlang dreunden de voetstappen van Franco's soldaten door de straten van Madrid. Een onafzienbare legermacht paradeerde voor generaal Franco, die triomf vierde in de hoofdstad van zijn land.'

6.5.3. *Wereldkroniek*

Middels de in totaal 38 beelden uit het kwantitatieve onderzoek toonde *Wereldkroniek* voornamelijk beelden met het onderwerp militair/politiek optreden. In dit onderzoek ontbreken van *Wereldkroniek* de uitgaven van 1939. De twaalf gepubliceerde beelden uit de eerste en tweede kwalitatieve onderzoeksperiode geven een duidelijk inzicht in de manier waarop het tijdschrift de Spaanse Burgeroorlog in 1936 aan het publiek toonde.

Wereldkroniek plaatste voornamelijk beelden naast elkaar op een pagina, waardoor de beelden een serie vormden. Dit komt goed naar voren in de publicatie van 1 augustus 1936. Zowel strijders in de burgeroorlog als verwoestingen werden naast elkaar aan het publiek getoond. Hierdoor werd getracht de situatie in Spanje tijdens de burgeroorlog duidelijk weergegeven. Het tijdschrift maakte duidelijk dat de oorlog een hevige strijd was, ongeacht de verantwoordelijke partij. *Wereldkroniek* heeft ervoor gekozen beide partijen in beeld te brengen. Naast de beelden van strijdende partijen en ontzaglijke verwoestingen van gebouwen en puin op straat, werden er ook beelden getoond van aanhoudingen van auto's op de openbare wegen. Bijschriften die de hevigheid van de oorlog ondersteunden waren; 'De burgeroorlog in Spanje is snel in hevigheid toegenomen (...)', 'ontzaglijke verwoesting' en 'Voertuigen en bewapening van de opstandelingen werden door de zegevierende regeringstroepen volkomen vernietigd.'

In de tweede periode van het kwalitatieve onderzoek is geen publicatie gevonden. Om deze reden is gekozen de laatste beschikbare uitgave te analyseren, dit is de uitgave van 5 september 1936. Deze uitgave toonde meerdere beelden, die geen serie vormden. Het tijdschrift toonde met deze beelden verschillende aspecten van de oorlog. Het bijschrift '(...) den toestand, die met den dag ellendiger schijnt te worden, al hoort men af en toe eenige klanken van verzoeningsgezindheid.' liet, in combinatie met de getoonde beelden, ruimte voor eigen interpretatie van het publiek.

6.5.4. *Wij*

Uit kwantitatief onderzoek is gebleken dat het tijdschrift *Wij*, van de in totaal 122 gepubliceerde beelden, voornamelijk beelden met het onderwerp Spaanse bevolking toonde in de kwantitatieve analyse. *Wij* publiceerde in totaal 29 beelden van de Spaanse Burgeroorlog in de kwalitatieve onderzoeksperiode. In de eerste periode van het kwalitatieve onderzoek toonde het tijdschrift vier pagina's met beelden over de Spaanse Burgeroorlog. In de tweede periode van het kwalitatieve onderzoek publiceerde het tijdschrift daarentegen niets over de burgeroorlog. Om deze reden is gekozen de laatste publicatie over de burgeroorlog uit september 1936 te analyseren. Dit is de uitgave van 4 september 1936. In de derde en vierde periode van het kwalitatieve onderzoek berichtte *Wij* slechts eenmaal over de burgeroorlog. Om deze reden is de publicatie van 14 april 1939 geanalyseerd, dit is de laatste publicatie van *Wij* over de burgeroorlog.

Op 7 augustus 1936 bracht het tijdschrift *Wij* in beeld hoe men *voor* de burgeroorlog in Spanje leefde, de tekst benadrukte dit met de zin 'Spanje in rustiger tijden'. De beelden lieten allen impressies zien van het traditionele Spanje, waarin geen burgeroorlog woedde. Een pagina verder werden 11 beelden gepubliceerd, die Spanje tijdens de burgeroorlog in beeld brachten. De tekst 'bloedige dagen in Spanje' legde hier extra de nadruk op. Doordat *Wij* de beelden in een bepaalde compositie naast elkaar plaatste, vertelden de beelden een verhaal; de connotatie is dat de Spaanse burgers Madrid verdedigden tegen de Moorse troepen. Hierdoor kon de lezer een breed beeld van de situatie in Spanje krijgen, zoals deze zich voortdeed

gedurende de burgeroorlog. *Wij* liet het publiek zien, dat de oorlog een hevige strijd was.

Op 4 september 1936 bracht het tijdschrift de verschillende strijders en de gevolgen, die de burgeroorlog met zich meebracht, in beeld. Ter verduidelijking; een begrafenis werd naast het beeld van lachende strijders geplaatst. Door deze tegenstrijdige foto's naast elkaar af te beelden, kon dit in de context worden geplaatst van wreedheid van de strijders. Hiermee liet *Wij* zien, dat de burgeroorlog naast Spaanse slachtoffers ook Spaanse overwinnaars kende, met de tekst 'Spanjaarden tegen Spanjaarden' werd dit extra benadrukt.

Het tijdschrift *Wij* publiceerde niets in de vierde periode, evenals *Wereldkroniek* en *Katholieke Illustratie*. Om deze reden is van *Wij* de eerste en tevens laatste beschikbare uitgave geanalyseerd van 14 april 1939. De beelden werden gepubliceerd na het einde van de burgeroorlog. Deze beelden gaven het leven van de Spaanse burgers weer, die in vluchtelingenkampen terecht waren gekomen in Frankrijk. Verschillende dagelijkse activiteiten van Spanjaarden in de vluchtelingenkampen werden naast elkaar gepubliceerd. De nadruk lag op het feit dat de burgeroorlog had geresulteerd in vele vluchtelingen die geen onderdak meer hadden. Het tijdschrift leek hiermee sympathie te kweken voor de Spaanse bevolking.

7. Beantwoording deelvragen

Na het bespreken van de resultaten van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve onderzoek worden in dit hoofdstuk de antwoorden op de deelvragen gepresenteerd. Deze antwoorden dragen bij aan de beantwoording van de hoofdvraag van dit onderzoek in de eindconclusie.

7.1. Deelvraag 1

Voor het beantwoorden van de eerste deelvraag zijn de geïllustreerde tijdschriften met elkaar vergeleken op de volgende punten: onderwerp, teneur beeld en teneur combinatie tekst en beeld. De combinatie van deze factoren leidt tot een positief, negatief, neutraal of verwarrend beeld. Het uiteindelijk gevormde beeld geeft antwoord op de eerste deelvraag:

Welk beeld kon het publiek zich vormen van de Spaanse Burgeroorlog bij het zien van de beelden en het lezen van de teksten in de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften?

Het onderzoek heeft uitgewezen dat de tijdschriften voornamelijk beelden van de Spaanse bevolking en militair/politiek optreden publiceerden. *Wij* publiceerde het grootste aantal beelden met het onderwerp Spaanse bevolking. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* voerden de boventoon met het aantal beelden van militair/politiek optreden. Het onderwerp thuisfront kreeg alleen aandacht in *Wereldkroniek* en *Katholieke Illustratie*. *Wereldkroniek* besteedde als enige tijdschrift geen aandacht aan humanitair optreden. De verscheidenheid van onderwerpen is minimaal in de onderzochte tijdschriften, waardoor het beeld dat het publiek zich kon vormen aan de hand van de geïllustreerde tijdschriften over de burgeroorlog werd beperkt. Bij de combinatie van onderwerp en teneur van het beeld blijkt, dat het merendeel van de beelden met het onderwerp Spaanse bevolking een neutrale teneur heeft. Wanneer de tijdschriften militair/politiek optreden presenteerden is de negatieve teneur dominant en het aantal positieve beelden verwaarloosbaar.

Het voornamelijk publiceren van beelden van de Spaanse bevolking aan de ene kant en militair/politiek optreden aan de andere kant, laat feitelijk zien dat er heel zwart-wit (goed-slecht) gepubliceerd werd over de burgeroorlog. Dit type berichtgeving plaatste de Spaanse bevolking vrijwel automatisch in een slachtofferrol, omdat het enige andere overheersende beeld in de berichtgeving militairen en politiek liet zien. Militairen en politiek zijn twee onderwerpen waarvan het niet gebruikelijk is dat zij slachtoffer zijn ten tijde van een oorlog. Het laten zien van bewapende bevolking roept vrij snel sympathie op en kon door het publiek eerder als goed worden gezien, terwijl een gewapende militair in actie eerder als slecht kon worden verondersteld. Deze zwart-wit theorie die gecreëerd werd, komt overeen met het dialectisch proces van Tennekes. Tennekes beschrijft de relatie tussen goed en slecht, waarbij de mens een werkelijkheid creëert en dus zelf bepaalt wat goed en slecht is. De werkelijkheid die gecreëerd werd in de berichtgeving van de tijdschriften is, dat militairen slecht en burgers goed zijn. De cultuur werd in dit proces geproduceerd door mensen via hun denken en handelen. Barthes noemt dit proces een ideologische constructie van de werkelijkheid, die wordt gecreëerd door de dominante groep in een cultuur. De dominante groep bepaalt in dit geval dat

burgers eerder slachtoffer zijn dan militairen, waardoor het publiek deze mening als natuurlijk en gewoon ervaart, terwijl dit in principe niet natuurlijk is. Het beeld van de dominante cultuur werd ook versterkt wanneer onderwerp en teneur gecombineerd worden in de analyse. Dan blijkt, dat meer dan de helft van de geplaatste beelden van de Spaanse bevolking een neutrale teneur heeft, terwijl bij beelden van militair/politiek optreden de negatieve teneur dominant is.

Over de gehele onderzoeksperiode genomen, is de teneur van de beelden in drie van de vier geanalyseerde tijdschriften overheersend negatief bevonden. Alleen *Wij* plaatste de meeste beelden met een neutrale teneur. Verhoudingsgewijs plaatste dit tijdschrift de meeste beelden in de gehele onderzoeksperiode. In september 1936 bracht het tijdschrift namelijk een speciale Spanje-editie uit, waardoor *Wij* in elk van de categorieën positief, negatief en neutraal de meeste beelden plaatste ten opzichte van de andere drie tijdschriften.

De teneur van het beeld, die het publiek kon interpreteren, kan beïnvloed worden door de tekst. Zoals Hall aangaf in zijn onderzoek naar het proces van betekenisgeving, kan het geïllustreerde tijdschrift een bepaalde betekenis aan gepubliceerde beelden en teksten geven, die door het publiek geheel anders kan worden geïnterpreteerd. Wanneer tekst en beeld in denotatie en connotatie overeenkomen, is er volgens Hall sprake van *preferred reading*. De teneur van de beelden bij *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* veranderde niet door de combinatie van beeld met tekst, deze is bij beide tijdschriften overheersend negatief gebleven. Wanneer het publiek het beeld en de tekst anders interpreteert, is er volgens Hall sprake van *negotiated reading*. De teneur van het beeld is door de tekst in *Wij* negatiever geworden. Bij enkele beelden uit *Katholieke Illustratie* en *Wij* zorgde de tekst voor verwarring bij de interpretatie van het beeld. In de publicaties van *Wereldkroniek* heeft de negatieve teneur van het beeld na combinatie met de tekst nog steeds de overhand.

Volgens Barthes is de manier waarop een persoon een beeld 'leest' afhankelijk van de dominante culturele indicatoren. Cultuur helpt namelijk bij het oriënteren op de natuurlijke en sociale wereld waarin men leeft. Geconcludeerd wordt dat de geselecteerde tijdschriften in de gepubliceerde beelden de betekenisherhalende vorm van taal gebruikten. Barthes noemt deze vorm van taalgebruik *relay*. De teneur van de beelden wordt in de meeste gevallen bevestigd, doordat deze teneur in de woorden van de bijschriften herhaald wordt.

Het beeld dat het publiek zich kon vormen van de Spaanse Burgeroorlog bij het zien van de beelden en het lezen van de teksten in de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften was zwart-wit en negatief. De beeldvorming die kon ontstaan op basis van de analyse van de teneur van de beelden in de vier tijdschriften is voornamelijk negatief. Zelfs na het combineren van tekst en beeld heeft de negatieve teneur nog steeds de overhand.

7.2. Deelvraag 2

Voor het beantwoorden van de tweede deelvraag zijn de geïllustreerde tijdschriften met elkaar vergeleken op de volgende punten: aantal beelden in totaal en per tijdschrift, publicatiedatum, positie, paginanummer, formaat, soort en herkomst. De volgorde van deze variabelen is willekeurig. De combinatie van bovenstaande factoren leidt tot een antwoord op de tweede deelvraag:

Zijn er verschillen of overeenkomsten tussen de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften in de mate van aandacht voor de Spaanse Burgeroorlog?

Wanneer gekeken wordt naar mate van aandacht die de tijdschriften hadden voor de burgeroorlog, moet nogmaals gezegd worden dat alleen *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* materiaal publiceerden tot en met de vierde onderzoeksperiode (laatste publicatie in mei 1939). *Wij* publiceerde tot en met de tweede periode, maar aangezien het tijdschrift wel nog een publicatie uitbracht in april 1939, is gekozen deze mee te nemen in het onderzoek. Van *Wereldkroniek* ontbreken de publicaties uit 1939.

Uit de analyse is gebleken dat de geïllustreerde tijdschriften de meeste beelden publiceerden aan het begin van de burgeroorlog. Geconcludeerd wordt, dat de aandacht van de tijdschriften voor de burgeroorlog in 1936 het grootst was, met aanzienlijke verschillen ten opzichte van 1937 en 1939. Het meest bekende incident van de burgeroorlog, het bombardement op Guernica, krijgt verrassend weinig aandacht in de tijdschriften. Aan de impact van het bombardement voor het verdere verloop van de burgeroorlog en de invloed hiervan op de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog, werd weinig aandacht geschonken. Het inzicht van het publiek in het verloop van de burgeroorlog kon hierdoor beperkt worden, wat mogelijk een negatief effect had op de beeldvorming van het publiek. Tevens is het van belang dat Guernica pas na de burgeroorlog werd gezien als symbool voor deze oorlog, het is mogelijk dat er na afloop meer aandacht aan dit incident werd geschonken dan tijdens de burgeroorlog. De sterk afnemende aandacht voor de burgeroorlog in de loop van de onderzoeksperiode kan volgens Van Vree worden verklaard door de toenemende invloed van Duitsland op Nederland en daarmee op de Nederlandse media. Met betrekking tot de verslaggeving in 1936 is Van Vree het eens met Karskens en Wijfjes, die menen dat de media regelmatig berichtten in lijn met de signatuur van hun zuil. Naarmate de burgeroorlog voortduurt, spreekt Van Vree laatstgenoemden tegen, in die zin dat hij veronderstelt dat de tijdschriften in 1939 te maken hadden met beïnvloeding en onderdrukking door Duitsland.

Ten opzichte van de drie andere tijdschriften publiceerde *Wij* in september 1936 en in 1937 de meeste beelden. *Wij* publiceerde veelvuldig over politieke onderwerpen en in het bijzonder het opkomend fascisme in Europa. Uit het onderzoek is gebleken, dat de meeste beelden die het tijdschrift publiceerde van de Spaanse bevolking waren. Het grote aantal gepubliceerde beelden is hoofdzakelijk te verklaren door uitgave van de speciale Spanje-editie, waarmee het tijdschrift streed tegen Franco. De grote mate van aandacht die het tijdschrift had voor de burgeroorlog kwam voort uit steun voor de socialistische partij. Aan het eind van de jaren dertig werd de signatuur van het tijdschrift steeds meer neutraal en verdwenen de politieke onderwerpen uit de publicaties. Dit komt overeen met de resultaten van het onderzoek, die weergeven dat *Wij* in 1939 weinig beelden over de burgeroorlog publiceerde.

Aangezien van *De Spiegel* bekend is dat de actualiteit vanaf het begin van de jaren dertig steeds minder aandacht kreeg in de berichtgeving, is het publiceren van beelden in 1939 door dit tijdschrift opvallend. De aanhoudende interesse van de *Katholieke Illustratie* voor de burgeroorlog kan verklaard worden door de veronderstelde sympathie met de katholieken in Spanje. *Katholieke Illustratie* verschilt op dit punt van *De Spiegel* en *Wij*, waarvan de aandacht afnam gedurende

de onderzoeksperiode. De mate van aandacht aan het begin en het einde van de onderzoeksperiode kan niet geanalyseerd worden voor *Wereldkroniek*.

De Spiegel en *Wereldkroniek* plaatsten de meeste beelden onderaan de pagina, in tegenstelling tot *Katholieke Illustratie* en *Wij*, die de meeste beelden bovenaan de pagina plaatsten. Het tijdschrift *Wij* plaatste zelfs enkele beelden op een hele pagina. *Wereldkroniek* en *Wij* plaatsten de meeste beelden over de burgeroorlog op pagina's met nummers onder de 10. *Katholieke Illustratie* en *De Spiegel* plaatsten de meeste beelden op pagina's met nummers hoger dan 10. Het tijdschrift *Wij* plaatste de meeste grote beelden. *Katholieke Illustratie* plaatste voornamelijk kleine beelden, de beelden die de andere twee tijdschriften plaatsten hadden voornamelijk een heel klein formaat.

Met betrekking tot het onderwerp en het formaat kan geconstateerd worden dat de geplaatste beelden voornamelijk van heel klein formaat waren. Beelden van militair/politiek optreden overheersten in deze categorie. Van beelden van de Spaanse bevolking is de verdeling groot, middelgroot of klein formaat. De beelden met het onderwerp thuisfront zijn van klein formaat en het onderwerp humanitair optreden wordt voornamelijk heel klein geplaatst. Deze gegevens geven aan, dat de tijdschriften wat betreft formaat in hun berichtgeving de meeste aandacht schonken aan beelden van de Spaanse bevolking.

De geïllustreerde tijdschriften publiceerden voornamelijk kleine beelden met een negatieve en positieve teneur. Beelden met een neutrale teneur kregen naast een klein formaat ook aandacht via een groot formaat. De tijdschriften schonken vooral aandacht aan de neutrale beelden, door deze groter te plaatsen dan de beelden met een negatieve of positieve teneur. Het aantal beelden met een bepaald onderwerp dat het tijdschrift publiceerde kan van grote invloed zijn op de beeldvorming. Door sommige onderwerpen vaker te tonen dan andere, krijgt het publiek een bepaald beeld. *Katholieke Illustratie* en *Wij* publiceerden in verhouding de meeste beelden van de Spaanse bevolking, *De Spiegel* en *Wereldkroniek* toonden meer beelden van militair/politiek optreden.

De Spiegel, *Katholieke Illustratie* en *Wij* publiceerden in de gehele onderzoeksperiode meer losse beelden, dan beelden bij artikelen. *Wereldkroniek* plaatste meer beelden bij een artikel dan losse beelden. Dit kan voortkomen uit de neutrale signatuur, waardoor dit tijdschrift geen baat had bij het beïnvloeden of sturen van de beeldvorming van het publiek. Het publiceren van meer losse beelden, dan beelden bij artikelen, onderbouwt het gegeven dat de Spaanse Burgeroorlog gezien kan worden als keerpunt in de fotojournalistiek, waarbij het beeld duidelijker de ellende toonde dan de artikelen. Het argument van Lechner, dat de Spaanse Burgeroorlog de eerste oorlog was waarin fotografie een significante rol speelde, wordt hiermee tevens bevestigd. Het verhalende aspect van het beeld werd steeds belangrijker en dit komt duidelijk naar voren in de resultaten van dit onderzoek.

Wij is het enige geïllustreerde tijdschrift dat een enkele keer de naam van de betreffende fotograaf, fotopersbureau, auteur of persbureau noteerde bij de gepubliceerde teksten en beelden. *De Spiegel* plaatste slechts een enkele keer de naam van de fotograaf bij het beeld. *Katholieke Illustratie* en *Wereldkroniek* noteerden bij geen enkele bron de naam van de fotograaf of auteur. Uit onderzoek van Bool is gebleken dat de *Katholieke Illustratie* veel gebruikmaakte van materiaal van internationale persbureaus. *Wereldkroniek* maakte gebruik van Nederlandse fotografen. Uit de analyses van dit onderzoek zijn deze gegevens niet naar voren gekomen, aangezien de tijdschriften nalatig zijn geweest in het noteren van de herkomst van de door hen gebruikte bronnen.

De verschillen of overeenkomsten in mate van aandacht voor de burgeroorlog vallen allereerst op wanneer gekeken wordt naar het aantal publicaties in de onderzoeksperiode. De aandacht voor de burgeroorlog was veruit het grootst in 1936, ongeacht het aantal beelden in de speciale uitgave van *Wij*. Uit bovenstaande constatering blijkt dat het tijdschrift *Wij* in haar berichtgeving over het algemeen de meeste aandacht besteedde aan de Spaanse Burgeroorlog. In mate van aandacht wordt dit tijdschrift gevolgd door *Katholieke Illustratie*, *Wereldkroniek* en als laatste *De Spiegel*, het tijdschrift dat de minste aandacht aan de burgeroorlog besteedde. Dit betekent dat de beeldvorming van het lezerspubliek van *Wij* meer beïnvloed kon worden, dan de beeldvorming van het publiek van *De Spiegel*.

7.3. Deelvraag 3

Voor het beantwoorden van de derde deelvraag zijn de verzuilingskenmerken van de tijdschriften gerelateerd aan de onderzoeksresultaten. Tevens is gekeken of de tijdschriften partij kozen in hun berichtgeving. Dit kan van invloed zijn op het beeld dat zij gaven van een bepaalde gebeurtenis en daarom ook op de beeldvorming van het publiek. De combinatie van bovenstaande factoren leidt tot een antwoord op de derde deelvraag:

Is de verzuiling in Nederland terug te vinden in de publicaties van de geselecteerde Nederlandse geïllustreerde tijdschriften?

Het soort berichtgeving was in grote mate afhankelijk van de gekozen politieke zijde van de betreffende journalist. Volgens Karskens leidde dit tijdens de Spaanse Burgeroorlog tot kleuring in de berichtgeving. In relatie tot de geïllustreerde tijdschriften en de signatuur zou dit betekenen dat de verzuiling duidelijk merkbaar is in de berichten, aangezien de journalisten schreven in opdracht van of in lijn met het gedachtegoed van de zuil. Dit aspect is geanalyseerd aan de hand van eventuele partijkeuze in de berichtgeving van de tijdschriften. Allereerst valt op, dat de signatuur van ieder tijdschrift aan het begin van de Spaanse Burgeroorlog in 1936 duidelijker naar voren kwam dan aan het einde van deze oorlog. *Katholieke Illustratie* koos in de berichtgeving ongeveer even vaak voor rechts, als voor geen partij. Het tijdschrift koos in de onderzoeksperiode slechts eenmaal voor de linkse partij. Dit kan verklaard worden door het feit dat het tijdschrift sympathiseerde met de katholieken, die in de burgeroorlog aan de rechterzijde stonden. *De Spiegel* berichtte in meer dan de helft van de bijdragen neutraal en de verdeling tussen links en rechts is nagenoeg gelijk. Deze neutrale berichtgeving kan voortkomen uit de gematigde interesse voor internationaal nieuws. Het tijdschrift ondersteunde geen partij die meevocht in de burgeroorlog, waardoor het minder geïnteresseerd kon zijn in het kiezen van een partij. Ondanks de gesuggereerde neutrale signatuur van *Wereldkroniek*, berichtte het tijdschrift ongeveer even vaak neutraal als in het voordeel van de linkse partij. In de berichtgeving koos het tijdschrift het minst vaak partij voor rechts. Opvallend is dat *Wij* geen enkele keer berichtte in het voordeel van de rechtse partijen. Dit kan verklaard worden door de socialistische signatuur van het tijdschrift, waardoor het de linkerzijde ondersteunde in de burgeroorlog.

Naar aanleiding van bovenstaande kan gesteld worden dat zowel het katholieke als het socialistische tijdschrift in hun berichtgeving sympathiseerden met geestverwante stromingen in Spanje, waardoor de mening van Karskens onderbouwt kan worden. Dit komt tevens overeen met het standpunt van Wijfjes, die van mening

was dat de inhoud van de publicaties voor het overgrote deel gekleurd werd door de geloofsovertuiging en politieke stroming van de zuil. Aan de andere kant zijn deze uitspraken moeilijk hard te maken, aangezien de herkomst van bijna alle geanalyseerde beelden niet bekend is. Te concluderen valt, dat de veronderstelde kleuring van de berichtgeving op basis van de resultaten van dit onderzoek kan worden vastgesteld.

Aan de hand van eerder genoemde theorieën van Tennekes en Barthes is geconstateerd dat de dominante groep in een cultuur bepaalt wat goed en slecht is. Het katholieke en het socialistische tijdschrift ondersteunden respectievelijk de katholieken en de socialisten. *Katholieke Illustratie* en *Wij* publiceerden dan ook meer beelden van de Spaanse bevolking dan van andere onderwerpen, waarmee zij voldeden aan de verzuilingskenmerken. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* toonden veel beelden van militair/politiek optreden en sympathiseerden in hun berichtgeving niet met de bevolking, waardoor hun berichtgeving meer neutraal was.

De verzuilingskenmerken zijn merkbaar in alle vier de tijdschriften. De partijkeuze van zowel *Wij* als *Katholieke Illustratie* komt overeen met hun signatuur. Buiten het feit dat *De Spiegel* en *Wereldkroniek* geen partij steunden in de burgeroorlog, was hun berichtgeving in mindere mate in lijn met hun signatuur; *De Spiegel* was neutraler dan haar achtergrond doet vermoeden en *Wereldkroniek* was minder neutraal dan zij pretendeerde. Uit deze gegevens valt te constateren dat de verzuilingskenmerken in publicaties van zowel het katholieke als het socialistische tijdschrift het meest duidelijk naar voren kwamen. Dit betekent dat de beeldvorming van het publiek beïnvloed kon worden door de signatuur van het geïllustreerde tijdschrift dat het las. De lezer van het tijdschrift *Wij* uitte zich aan het begin van de Spaanse Burgeroorlog waarschijnlijk eerder negatief over de rechtse partijen dan de lezer van *Katholieke Illustratie*. Deze kon zich daarentegen eerder verbonden voelen met de rechtse partijen en in het bijzonder met de katholieken in Spanje.

8. Conclusie

Na het bespreken van de resultaten van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve onderzoek zijn in het vorige hoofdstuk de drie deelvragen beantwoord. In dit hoofdstuk wordt de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord. Tevens wordt er teruggeblikt op de gebruikte theorie en worden er aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek.

8.1. Beantwoording hoofdvraag

Beeldvorming ontstaat op basis van wat het publiek hoort en ziet. De Nederlandse geïllustreerde tijdschriften hebben een grote rol gespeeld in het proces van beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog. In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag: *Wat is de beeldvorming in de Nederlandse geïllustreerde tijdschriften, Katholieke Illustratie, De Spiegel, Wereldkroniek en Wij, over de Spaanse Burgeroorlog in de jaren 1936 tot en met 1939?*

De geïllustreerde tijdschriften publiceerden de meeste beelden aan het begin van de burgeroorlog in 1936. De beeldvorming van het publiek kan in deze periode sterk zijn bepaald. Het inzicht van het publiek in het verloop van de burgeroorlog werd beperkt door de afname van het aantal berichten tijdens de burgeroorlog. Ook de beeldvorming van het publiek kon hierdoor negatief worden beïnvloed. Uit het onderzoek is gebleken dat *Wij*, in vergelijking met de andere onderzochte tijdschriften, de meeste aandacht besteedde aan de burgeroorlog en *De Spiegel* de minste.

Het publiceren van meer losse beelden, dan beelden bij artikelen, onderbouwt het gegeven dat de Spaanse Burgeroorlog gezien kan worden als keerpunt in de fotojournalistiek, waarbij het beeld duidelijker de ellende toonde dan de artikelen. Het argument van Lechner, dat de Spaanse Burgeroorlog de eerste oorlog was waarin fotografie een significante rol speelde, wordt hiermee tevens bevestigd. Het verhalende aspect van het beeld werd steeds belangrijker en dit is terug te zien in de publicaties van de geanalyseerde tijdschriften en de onderzoeksresultaten.

De partijkeuze van zowel *Wij* als *Katholieke Illustratie* kwam overeen met de signatuur van deze tijdschriften. Opvallend is, dat *De Spiegel* neutraler was dan haar achtergrond doet vermoeden en *Wereldkroniek* minder neutraal was dan zij pretendeerde. Het katholieke en socialistische tijdschrift waren zeer betrokken bij de Spaanse bevolking, aangezien zij respectievelijk de katholieken en de socialisten ondersteunden, waardoor het punt van Karskens onderbouwt kan worden. Dit komt tevens overeen met het standpunt van Wijfjes, die van mening was dat de inhoud van de publicaties voor het overgrote deel gekleurd werd door de geloofsovertuiging en politieke zijde van de zuil. *De Spiegel* en *Wereldkroniek* waren meer neutraal ten opzichte van de burgeroorlog, wat blijkt uit het feit dat zij meer verschillende aspecten van de burgeroorlog in beeld brachten. Toch is het moeilijk de uitspraken van Karskens en Wijfjes hard te maken, aangezien de herkomst van bijna alle geanalyseerde beelden en teksten niet bekend is. De veronderstelde kleuring van de berichtgeving kan op basis van de resultaten van dit onderzoek worden vastgesteld voor de publicaties aan het begin van de burgeroorlog.

De vier tijdschriften toonden voornamelijk beelden van de Spaanse bevolking en militair/politiek optreden. Ondanks de neutrale beelden van de Spaanse bevolking,

had de negatieve teneur van zowel tekst als beeld de overhand in de berichtgeving. De twee tijdschriften die ten tijde van de burgeroorlog het meest sympathiseerden met Spaanse partijen, *Wij* en *Katholieke Illustratie*, hadden het grootste aandeel in de publicatie van de beelden van de Spaanse bevolking. De verzuilingskenmerken kwamen dan ook in de publicaties van *Katholieke Illustratie* en *Wij* het meest naar voren.

Aan het begin van de onderzoeksperiode zijn de verschillen in signatuur merkbaar, terwijl dit aan het eind van de onderzoeksperiode in veel mindere mate het geval is. Opvallend is, dat de publicaties van de vier tijdschriften in de loop van de jaren dertig en in aanloop naar Tweede Wereldoorlog veranderden. Aan het eind van de burgeroorlog speelt deze politieke kleuring een aanzienlijk kleinere rol. De sterk afnemende aandacht voor de burgeroorlog in de loop van de onderzoeksperiode kan volgens Van Vree worden verklaard door de toenemende invloed van Duitsland op Nederland en daarmee op de Nederlandse media. Tevens nam het aantal neutrale berichten in de vier tijdschriften toe naarmate de burgeroorlog voortduurde. Hierdoor was de beeldvorming in de tijdschriften in 1939 gelijk.

8.2. Reflectie

Na analyse van de geïllustreerde tijdschriften wordt in het kort teruggeblikt op de in dit onderzoek gebruikte onderzoeksmethoden en de betrouwbaarheid van dit onderzoek.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van methoden van Zweers en Fairclough. Zowel het kwalitatieve als het kwantitatieve onderzoek wordt ter discussie gesteld. In de onderzoeksmethode van Zweers is het de bedoeling dat het kwalitatieve onderzoek het kwantitatieve deel ondersteunt en verduidelijkt. Echter, Zweers beschrijft niet op welke manier het kwalitatieve deel ter ondersteuning dient. Met name bij een groot onderzoek is het lastig te bepalen welke delen van het kwalitatieve onderzoek eruit springen en ter ondersteuning van het kwantitatieve dienen. Aan de andere kant geven de resultaten van het kwantitatieve onderzoek een duidelijk overzicht van de onderzoeksgegevens.

De methode van Fairclough is een handige manier gebleken om tekst te analyseren. Gezien de grote hoeveelheid tekst en de wens de teneur van de tekst te achterhalen, is gekozen alleen de teneur van de bijschriften te analyseren. Voor het bepalen van de teneur van de kern van het bijschrift zijn dezelfde categorieën gebruikt als voor het bepalen van de teneur van het beeld. Hierdoor viel relatief eenvoudig een relatie te leggen tussen de teneur van tekst en beeld. De methode van Fairclough is alleen gebruikt in het kwalitatieve deel van het onderzoek, aangezien deze niet geschikt is voor het kwantitatieve onderzoek.

Voor de reflectie op dit onderzoek wordt benadrukt dat in dit onderzoek gebruik is gemaakt van steekproeven. Niet alle uitgaven van de geselecteerde tijdschriften zijn geanalyseerd. Er is een keuze gemaakt in de te onderzoeken periodes. De gevolgen van het maken van dergelijke keuzes zijn tweeledig. Aan de ene kant kan steekproefsgewijs onderzoek leiden tot een goed algemeen beeld, door het analyseren van het begin, midden en eind van de burgeroorlog. Aan de andere kant kan gesteld worden dat het nemen van steekproeven niet honderd procent betrouwbare resultaten geeft. De berichtgeving in de gekozen periodes is representatief voor de beeldvorming over de burgeroorlog in de vier geïllustreerde tijdschriften. In relatie tot dit onderzoek kan gesteld worden dat het selecteren van drie periodes uit de

burgeroorlog leidt tot een betrouwbaar beeld van de beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog in de geïllustreerde tijdschriften.

Doordat niet alle bronnen van de beelden in de geïllustreerde tijdschriften zijn vermeld, is niet te achterhalen waar de beelden vandaan komen en of er überhaupt beeldmateriaal beschikbaar was. Het beeldmateriaal van het bombardement op Guernica was misschien niet beschikbaar, waardoor er alleen teksten werden gepubliceerd. Aangezien het onderzoek zich richt op beeldmateriaal is deze eventuele tekstuele berichtgeving niet meegenomen. De mate van aandacht is hierdoor ook een punt van kritiek.

8.3. Aanbevelingen

Voor dit onderzoek zijn in totaal vier geïllustreerde tijdschriften geanalyseerd. Het is interessant om dit onderzoek uit te breiden met een onderzoek naar de beeldvorming over de Spaanse Burgeroorlog in buitenlandse geïllustreerde tijdschriften. Tevens kan dit onderzoek grootschaliger opgezet worden, bijvoorbeeld door ook andere Nederlandse media-uitingen te onderzoeken. Aan de hand hiervan kunnen uitspraken worden gedaan over de beeldvorming in de verschillende Nederlandse media over de Spaanse Burgeroorlog, waardoor de beeldvorming in een breder perspectief geplaatst kan worden.

Daarnaast kan dit onderzoek ook uitgebreid worden met andere onderwerpen dan de beeldvorming over de burgeroorlog. De herkomst van de gepubliceerde beelden is na analyse van de geïllustreerde tijdschriften in bijna alle gevallen niet bekend. Door deze beelden te vergelijken met gearchiveerde beelden van de Spaanse Burgeroorlog, zou achterhaald kunnen worden van welke fotografen de beelden afkomstig zijn. Het Spaanse dagblad *El Periódico* en professor José Manuel Suspurregui hebben recentelijk geconcludeerd dat de beroemde foto van Robert Capa 'The falling soldier', bewerkt zou zijn. Dit gegeven maakt het interessant om publicaties van dit beeld ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog te onderzoeken in verschillende media.

Aangezien het fascisme en nationaal-socialisme aan het eind van de jaren dertig de overhand kregen in Europa, kan onderzocht worden in hoeverre dit van invloed is geweest op de publicaties van de Nederlandse media. Ook de dreiging van de Tweede Wereldoorlog kan hier een rol in gespeeld hebben en daarbij de macht van Duitsland over de Nederlandse media en politiek. Ten slotte kan een dergelijk onderzoek een breder inzicht verschaffen in de wijze waarop het Nederlandse publiek zich een beeld kon vormen in de jaren dertig.

Literatuurlijst

Bijdragen

Carey, J. 1988. Communication as Culture. Essays on Media and Society. In: D. Thorburn, *Media and Popular Culture. A Series of Critical Books*. New York/London: Routledge, 11-36.

Fairclough, N. 2001. The Discourse of New Labour Critical Discourse Analysis. In: M. Wetherell et al. (red.). *Discourse as data. A guide for analysis*. London: Sage, 229-266.

Hall S. 1992. Encoding/Decoding. In: S. Hall et al. (red.). *Culture, Media, Language: Working papers in cultural studies, 1972-79*. New York/London: Routledge, 128-138.

Hemels, J. 1997. De krant koning? In: J. Bardoel & J. Bierhoff (red.). *MEDIA in Nederland: feiten en structuren*. Groningen: Wolters Noordhoff (9^e herz. druk), 71-73.

Kester, B. 2002. Onder vuur. Het ontstaan van de Nederlandse fotojournalistiek. In: J. Bardoel et al. (red.). *Journalistieke cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 236-261.

Tausk, P. 150 jaar persfotografie; de veranderende opinies van publiek en kritiek. 1987. In: E. Meijer et al. (red.). *Het fotografisch geheugen. Twaalf kenners over persfotografie*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 177-178.

Wijfjes, H. 2002. Haagse kringen, Haagse vormen. Stijlverandering in politieke journalistiek. In: J. Bardoel et al. (red.). *Journalistieke cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 18-35.

Boeken

Barthes, R. 2000. *Camera Lucida. Reflections on Photography*. London: Vintage (1^e oorspr. uitgave 1980).

Barthes, R. 1986. *The responsibility of forms: critical essays on music, art and representation*. Oxford: Basil Blackwell (1^e oorspr. uitgave 1982).

Beevor, A. 2007. *De strijd om Spanje. De Spaanse Burgeroorlog 1936-1939*. Amsterdam: Anthos Uitgevers (3^e herz. druk, 1^e oorspr. uitgave 2006).

Beunders, H. 1998. *De verbeelding van de wereld. De wereld van de verbeelding. Opstellen*. Amsterdam: Uitgeverij Jan Mets.

Bool, F. & Broos, K. (red.) 1979. *Fotografie in Nederland, 1920-1940*. Den Haag: Staatsuitgeverij.

- Bool, F. et al. 1981. *Het Leven, 1906-1941: een weekblad in beeld*. Den Haag: Haags Gemeentemuseum.
- Bool, F. & Vries, de. J. 1982. *De Arbeidersfotografen, Camera en Crisis in de jaren dertig*. Amsterdam: Van Genneep.
- Bool, F. & Broos, K. 1989. *De Nieuwe Fotografie in Nederland*. Amsterdam: Fragment Uitgeverij.
- Bool, F. et al. (red.). 2007. *Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland. Dutch Eyes*. Zwolle: Uitgeverij Waanders.
- Braams, M. et al. (red.) 1982. *Utrechtse historische cahiers. Nederland en de Spaanse Burgeroorlog*. Utrecht: Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit.
- Braams, M. et al. (red.) 1984. *Wat dunkt u van Spanje? Nederlanders en de Spaanse Burgeroorlog, 1936-1939*. Amsterdam: Uitgeverij Skript.
- Coppens, J. 1982. *De bewogen camera: protest en propaganda door middel van foto's*. Amsterdam: Meulenhoff/Landshoff.
- Dankaart, H., Flinterman, J., Groot, F., & Vuurmans, R. 1985. *De oorlog begon in Spanje, Nederlanders in de Spaanse Burgeroorlog 1936-1939*. Amsterdam: Van Genneep.
- Durham, M. & Kellner, D. 2001. *Media and cultural studies: keywords*. Malden: Blackwell.
- Evans, H. 1997. *Pictures on a page. Photo-journalism, Graphics and Picture Editing*. London: Pimlico (1e oorspr. uitgave 1978).
- Frizot, M. (red.) 1998. *A new history of photography*. Köln: Könemann (oorspr. Franse uitgave 1994).
- Gorman, L. & McLean, D. 2007. *Media and Society in the Twentieth Century. A Historical Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing (5e herz. druk, 1e oorspr. uitgave 2003).
- Groot, J. de. 2000. 'Wij, ons werk, ons leven', een geïllustreerd sociaal-democratisch familieblad, 1935-1942. Den Haag: Ando bv (speciale uitgave).
- Hemels, J. 1969. *De Nederlandse pers voor en na de afschaffing van het dagbladzegel in 1869*. Assen: Van Gorcum & Comp.
- Hemels, J. & Vegt, R. 1993. *Het Geïllustreerde Tijdschrift in Nederland. Bron van kennis en vermaak, lust voor het oog. Bibliografie. Deel I: 1840-1945*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever.
- Jentjens, L. 1995. *Van strijdorgaan tot familieblad. De tijdjournalistiek van de Katholieke Illustratie 1867-1968*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever.

Karskens, A. 2001. *Pleisters op de ogen, pleister op de mond. De geschiedenis van de Nederlandse oorlogsverslaggeving van Heiligerlee tot Kosovo*. Amsterdam: Meulenhoff.

Kester, B. et al. 2000. *Focus op Korea. De rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Knightley, P. 2004. *The First Casualty – The War Correspondent as Hero and Myth-maker from Crimea to Iraq*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Kress, G. & Leeuwen, T. van. 2006. *Reading images. The grammar of visual design*. London: Routledge (2e druk, 1e oorspr. uitgave 1996).

Lechner, J. 1987. *Weerspiegeling van Spanje. De belangstelling voor Spanje in Nederland 1900-1945. Synopsis*. Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers.

Lemm, R. 1997. *Geschiedenis van Spanje*. Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers.

Lewinski, J. 1978. *The Camera at War. A history of war photography form 1848 to the present day*. New York: Simon and Schuster.

Lippmann, W. 1945. *Public Opinion*. New York: The MacMillan Company (1e uitgave 1922).

Ovink, G. 1959. *Het aanzien van een eeuw. De periode 1856-1956 weerspiegeld in 950 illustraties uit de voornaamste Nederlandse familiebladen*. Haarlem: N.V. Drukkerij De Spaarnestad.

Plasse, J. van der. 2005. *Kroniek van de Nederlandse dagblad- en opiniepers*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever.

Preston, P. 2006. *Een kleine geschiedenis van de Spaanse Burgeroorlog*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas.

Savedoff, B. 2002. *Transforming images: how photography complicates*. London: Cornell University Press.

Schinkel, W. 2008. *De Gedroomde Samenleving*. Kampen: Uitgeverij Klement.

Smeets, J. 1997. *De Spaanse Burgeroorlog*. Amsterdam: Babel boeken.

Smelik, A., Buikema, R. & Meijer, M. 1999. *Effectief beeldvormen. Theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Assen: Van Gorcum.

Tennekes, J. 1990. *De onbekende dimensie: over cultuur, cultuurverschillen en macht*. Apeldoorn: Garant.

Velde, H. te & Verhage, H. (red.) 1996. *De eenheid & de delen. Zuilvorming, onderwijs en natievorming in Nederland 1850-1900*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Vermeulen, G. et al. 1980. *Het tijdschrift. Handboek voor journalisten*. Amsterdam: Uitgeverij Keesing.

Vos, C. 2004. *Bewegend verleden. Inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's*. Amsterdam: Boom.

Vrankrijker, A. de. 1950. *Het wervende woord. Geschiedenis der socialistische week- en dagbladpers in Nederland*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

Vree, F. van. 1989. *De Nederlandse Pers en Duitsland 1930-1939. Een studie over de vorming van de publieke opinie*. Groningen: Historische Uitgeverij.

Wijfjes, H. 1985. *Hallo Hier Hilversum! Driekwart eeuw radio en televisie*. Weesp: Unieboek BV.

Wijfjes, H. 2004. *Journalistiek Nederland 1850-2000. Beroep, cultuur en organisatie*. Amsterdam: Boom.

Wodak, R. & Meyer, M. 2001. *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage.

Artikelen

Bool, F. 1991. Een foto zegt meer dan duizend woorden. *Groniek (111)*, 23-26.

Groniek Historisch Tijdschrift. 1991. Inleiding. Universiteitsdrukkerij Groningen. *Groniek (111)*, 3-4.

Selier, H. 1991. Fotografie en maatschappijgeschiedenis. *Groniek (111)*, 27-29.

Vries, T. de. 1991. Geschiedschrijving en fotografie. *Groniek (111)*, 7-22.

Internetbronnen

Barthes, R. 1964. Elements of Semiology. *Marxist Internet Archive*. [Http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/barthes.htm](http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/barthes.htm). Geraadpleegd op 01-04-2009.

Gysegem, van, M. 1987. De auteur-fotograaf als ooggetuige in de Spaanse Burgeroorlog. *Belgisch tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, revue Belge d'histoire contemporaine. Jan Dhondt, XVIII*. [Http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2018,%201987,%203-4,%20pp%20865-884.pdf](http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2018,%201987,%203-4,%20pp%20865-884.pdf).

Katholieke bladen. Isidoriusweb. 2009. *Tijdschriften*. [Http://www.isidoriusweb.nl/asp/default.asp?var=1174&id=3753&t=show&zoek1=kat holieke%20illustratie](http://www.isidoriusweb.nl/asp/default.asp?var=1174&id=3753&t=show&zoek1=kat%20holieke%20illustratie). Geraadpleegd op 26-03-2009.

Koninklijke Bibliotheek. *Panorama*. [Http://www.kb.nl/galerie/stijl/133panorama.html](http://www.kb.nl/galerie/stijl/133panorama.html). Geraadpleegd op 26-03-2009.

Nyckees, R. 1987. De Belgische persfotografie en de Spaanse Burgeroorlog. *Belgisch tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, revue Belge d'histoire contemporaine. Jan Dhondt, XVIII*. [Http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2018,%201987,%203-4,%20pp%20885-906.pdf](http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2018,%201987,%203-4,%20pp%20885-906.pdf).

Van Dale woordenboek. [Http://www.vandale.nl](http://www.vandale.nl). Geraadpleegd op 31-03-2009.

Readers Erasmus Universiteit Rotterdam

Kester, B. 2009. *Onderzoeksseminar Beeldvorming & Media. Studiehandleiding Master Media & Journalistiek*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Zweers, L. 2009. *Het kwantitatieve en kwalitatieve analysemodel persfoto's. Research Workshop Fotojournalistiek. Studiehandleiding Master Media & Journalistiek*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Archiefbronnen

Koninklijke Bibliotheek Den Haag. *De Spiegel* 30 (45-53), 31 (32) en 33 (27-34).

Koninklijke Bibliotheek Den Haag. *Wereldkroniek* 43 (08-1936 en 09-1936), 44 (05-1937 en 06-1937).

Koninklijke Bibliotheek Den Haag. *Wij* 2 (27-35) en 3 (18-27).

Spaarnestad Photo Haarlem. *Katholieke Illustratie* 70 (45-52), 71 (37), 73 (27-34).

Universiteitsbibliotheek Amsterdam. *Wij* 5 (9-17).

Universiteitsbibliotheek Amsterdam. *De Spiegel* 30 (44).

Bijlage 1 Duoproject

Gezien het feit dat deze scriptie een duoproject is, lichten we toe hoe de werkzaamheden zijn verdeeld. Over ieder deel van de scriptie hebben we uitvoerig overleg gehad. Het is erg lastig precies te bepalen wie waarvoor exact verantwoordelijk is, aangezien ieder een bijdrage heeft geleverd in alle paragrafen. Tevens hebben we de beeldanalyse en tekstanalyse verdeeld en elkaars teksten geredigeerd waar nodig. De verantwoordelijkheid van ieder hoofdstuk ligt dan ook bij beiden. De inleiding, formulering van de probleemstelling, methoden van het onderzoek, resultaten, conclusie en eventuele aanbevelingen zijn gezamenlijk in goed overleg tot stand gekomen. Daarnaast zijn de paragrafen in het theoretisch kader en het historisch kader onderling verdeeld en geredigeerd. Bij ieder hoofdstuk is dan ook de nodige feedback geven, zodat we het er samen over eens waren. We hebben niet aangegeven hoeveel tijd ieder aan welk hoofdstuk of paragraaf heeft besteed, aangezien wij de kwantiteit niet van hoofdzakelijk belang achten voor de kwaliteit van deze scriptie. Ieder heeft voldoende ruimte gekregen om in eigen tempo aan de hoofdstukken te werken. Er zijn voorafgaand aan deze scriptie duidelijke deadlines afgesproken, zodat we elkaar daarop konden aanspreken. We hebben elkaar geënthousiasmeerd en gesteund waar nodig gedurende de termijn van deze scriptie. Op deze manier is er een resultaatgericht en mooi eindproduct geproduceerd en kunnen we samen terugkijken op een goede samenwerking. In onderstaande tabel is voor de periode van het scriptieonderzoek een weekverslag weergegeven.

Week	Datum	Activiteit
2	7 januari	Afspraak met Flip Bool en Frits Gierstberg over onderwerp scriptie
5	30 januari	Inleveren scriptievoorstel
6-7		Inlezen achtergrondliteratuur
8	16 februari	Afspraak met begeleider Frits Gierstberg om herziene versie scriptievoorstel te bespreken
9	26 februari	Afspraak met drs. Zweers over onderzoeksmethoden voor beeld
8-17		Literatuur doornemen, beginnen met verzamelen onderzoeksgegevens en schrijven historisch en theoretisch kader
12	19 maart	Workshop Critical Discourse Analysis
12-13		Bepalen definitieve onderzoeksmethoden
13-19		Verzamelen onderzoeksgegevens
14	3 april	Afspraak met begeleider Frits Gierstberg om voortgang te bespreken
15-20		Verwerking en analyse onderzoeksmateriaal
17	22 maart	Afspraak met begeleider Frits Gierstberg om voortgang te bespreken
20-23		Interpretatie onderzoeksresultaten
23-24		Conclusies schrijven en concept versie scriptie afronden
25	17 juni	Inleveren conceptversie scriptie bij begeleider Frits Gierstberg
27	29 juni	Feedback op conceptversie masterscriptie
28-32		Verbeteren en afronden scriptie

28	10 juli	Inleveren Hoofdstuk 1 t/m 4 tweede versie
32	3 augustus	Inleveren Hoofdstuk 5 t/m 8 tweede versie en feedback Hoofdstuk 1 t/m 4 tweede versie
33	12 augustus	Feedback Hoofdstuk 5 t/m 8 tweede versie
33	14 augustus	Inleveren eindversie masterscriptie bij tweede lezer Henri Beunders
35	28 augustus	Eindgesprek scriptie